

Fredagen den 14 maj

Kl. 10.00

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

§ 1 Justerades protokollen för den 6 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 114 till justitieutskottet.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1480 såvitt den avsåg marginalskattesänkningar, sparstimulerande åtgärder genom ändringar i beskattningen, indexreglering av skattesystemet och nytt skattesystem till skatteutskottet samt i övrigt till finansutskottet.

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 120.

§ 5 Granskning av statsrådets ämbetsutövning m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 34 i anledning av granskning av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning under år 1970.

Vid årets granskning av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning hade utskottet dels undersökt praxis i vissa frågor som under senare år varit föremål för uppmärksamhet, dels tagit upp vissa andra spørsmål. Granskningen hade i det förstnämnda hänseendet föranlett uttalanden rörande statsrådsprotokollens offentlighöörande och tillhandahållande, publiceringen av konseljbeslut, utgivningen av Svensk författningssamling samt expedieringen av regleringsbrev.

Beträffande andra frågeställningar som tagits upp hade granskningen föranlett uttalanden rörande vissa allmänna informationsfrågor, Kungl. Maj:ts dispensgivning samt avlämnandet av propositioner till riksdagen.

Härutöver hade utskottet granskat Kungl. Maj:ts handläggning av vissa ärenden av principiellt intresse, vilka redovisades i ett särskilt avsnitt av betänkandet.

Utskottet hade för riksdagen anmält den granskning som utförts samt resultatet därav.

Vid betänkandet hade avgivits reservationer

A. av herrar Hernelius och Werner i Malmö (båda m), avseende besluten om införande av pristopp beträffande varor och tjänster år 1970,

B. av herrar Ahlmark (fp), Norrby i Åkersberga (fp) och Werner i Malmö (m), avseende handläggningen av den s. k. Brofjordenfrågan,

C. av herrar Ahlmark (fp), Hernelius (m), Werner i Malmö (m) och

Molin (fp), avseende handläggningen av fråga om lagstiftning mot krigspropaganda,

D. av herrar Ahlmark (fp), Hernelius (m), Werner i Malmö (m) och Molin (fp) avseende utfärdandet av viss kungörelse,

E. av herrar Norrby i Åkersberga och Molin (båda fp) avseende information om statliga företag.

Dessutom hade till betänkandet fogats ett särskilt yttrande av herrar Ahlmark och Molin (båda fp), avseende utredning av tobaksfrågan.

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! I år föreligger det nya bestämmelser i regeringsformen för granskningen av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning. Det är ett gammalt reformkrav som därigenom blivit genomfört och grundlagsfäst.

I början på 1950-talet var det debatt om granskningsarbetet, eller dechargearbetet som man talade om, och det var starka krav på en reformering. Dessa krav ledde till att utskottet då tillsatte en delegation som skulle göra en översyn och överväga olika möjligheter till förnyelse. Delegationen kom med förslag, och utskottet hemställde till riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning rörande dechargearbetet.

Denna riksdagens hemställan överlämnades till författningsutredningen. När författningsutredningen 1963 slutredovisade sitt arbete framlade man också förslag till förändringar i detta hänseende. Vad författningsutredningen framförde mottogs under remissbehandlingen välvilligt. Det gjordes inga invändningar mot förslagen, och när grundlagberedningen fick sina direktiv angavs det att vad författningsutredningen hade föreslagit var sådant som skulle kunna ligga till grund för förändringar på detta område.

Enligt de synpunkter författningsutredningen framfört i sitt förslag skulle reglerna för granskningsarbetet ändras därhän att statsrådets politiska ansvar i samband med granskningen avskaffades. I stället skulle man införa ett nytt instrument i riksdagen, och det är det vi har fått fr. o. m. i år, nämligen misstroendeförklaring. Den gamla § 107 – Tjocka Bertha som den kallades – har alltså försvunnit. Härigenom skulle också utskottets granskningsarbete på sitt sätt kunna bli avdramatiserat. Med ingången av detta år är det inte längre ett dechargearbete i gammal mening som har bedrivits. Man kan väl knappast säga att det fortfarande är en decharge utan det är ett nytt instrument som har tillskapats. Det skall nämligen ankomma på konstitutionsutskottet att granska statsrådets ämbetsförvaltning, och vad särskilt författningsutredningen men även grundlagberedningen har framhållit är att man främst skall ägna sig åt en granskning och redovisning av administrativ praxis.

Sedan författningsutredningens förslag hade framlagts tog man inom utskottet upp till behandling frågan om dessa inte skulle kunna prövas i förväg, och en försöksverksamhet inleddes 1967 i huvudsaklig överensstämmelse med författningsutredningens förslag. Under de år som utskottet har bedrivit försöksverksamheten och alltså arbetat efter denna

modell har rätt stora block av ärenden tagits upp. Jag kan nämna besvärsinstitutet, besvärstiderna, remissbehandlingen när det gäller besvär osv., vilket har granskats mycket noga. Det har även gjorts vissa påpekanden, och väsentliga förbättringar på det området har kunnat inregistreras. Vi kan väl också peka på frågan om sekretessbestämmelserna beträffande statsrådsprotokollen, som har varit föremål för granskning. Utskottet har dessutom varje år tillkännagivit vissa synpunkter som riksdagen har ställt sig bakom.

Årets granskningsarbete kan sägas vara en fortsättning av denna verksamhet, som inte längre är en försöksverksamhet. Man får väl i stället utgå från att den granskning som har utförts i år kan vara vägledande för det fortsatta arbetet. Vi har i år framför allt fäst avseende vid en fråga, nämligen spörsmålet om information till medborgarna. Det fattas ju beslut av Kungl. Maj:t i många frågor, som är av betydelse för allmänheten, och utskottet har tagit upp vissa områden där det kan finnas skäl att fråga sig om informationen till allmänheten är tillräcklig. Vi har alltså i det här betänkandet relativt utförligt behandlat frågor om statsrådsprotokollens offentlighetsgörande och tillhandahållande och om publicering av konseljbesluten samt vissa allmänna informationsfrågor.

Dessutom har belysts frågor rörande Kungl. Maj:ts dispensgivning. Det finns personer som har trott att vi skulle vara ute efter att begränsa dispensmöjligheterna. Så är ingalunda förhållandet. Men i sådana fall där möjligheter föreligger att ge dispenser, vilka kanske kan bli rätt omfattande inom samma område, har man att överväga om det inte kan vara lämpligt att företa någon lagändring.

Dessutom kan det vara så att ett dispensärende berör många, vilket gör att information härom är nödvändig. Vi har redovisat ett sådant ärende, där informationen närmast gick till ett branschförbund men där en utomstående tyvärr inte fick del av den förrän det var för sent. Frågan ordnades ändå upp, men om informationen redan från början varit mera fullödig, hade något sådant kanske inte behövt inträffa.

Jag kanske också skall nämna att det nya innebär att man inte är bunden på samma sätt som förut till det senast förflutna året, vilket ju är det år granskningen närmast avser. Skall man granska praxis, så räcker det inte med ett år, utan man får gå bakåt i tiden för att studera utvecklingen. När det gäller granskningen av körkortsdispenser, visar bilagan att det rör sig om tre års granskning. På det sättet kan man ju få en fylligare bild, och man kan dra slutsatser som blir mera fullständiga.

Vi har alltså gjort en fullödig granskning på ett område av dispensgivningen. Det redovisas emellertid också andra dispensärenden där utskottet funnit och uttalat att det är väsentligt för medborgarna att informationen förbättras om Kungl. Maj:ts beslut i statsrådet i frågor av principiellt intresse.

Från dessa offentlighets- och informationssynpunkter har utskottet också granskat utgivningen av författningar. Därvid har vi kunnat konstatera att det finns författningar som sätts i kraft mycket kort tid efter det att de har kommit ut från trycket. Det kan innebära att de nya bestämmelserna är okända för många. Utskottet har blivit underkunnigt om att det pågår ett intensivt arbete i kanslihuset för att åstadkomma

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

förbättringar, och utskottet tror att detta arbete skall kunna leda till att det i fortsättningen förflyter längre tid från det att en författning kommer ut till dess den träder i kraft.

Jag kan även peka på ett förhållande som inte minst riksdagsledamöterna har kännning av, nämligen avlämnandet av propositioner till kammaren. Vi vet ju vilken oerhört stor anhopning det blir. Man frågar sig om den anhopningen är förorsakad av de utsatta tidsfristerna, 70 och 90 dagar. Det bör ju finnas mycket starka skäl för att regeringen skall lämna dem senare. Detta är ett område som behöver ses över. Vi har väl nu att räkna med att riksdagsåret regelmässigt sammanfaller med kalenderåret. Vi kommer att ha session både på våren och på hösten, och detta kan göra det nödvändigt att undersöka om det går att få till stånd ett mera "rullande" avlämnande av propositioner, så att man får en mera jämn tillströmning av de arbetsuppgifter som ledamöterna har att ta sig an. Hur problemet skall lösas är man inom utskottet inte riktigt på det klara med, men man anser att den här frågan är så väsentlig – inte minst årets riksdag bär ju vittne om detta – att den bör få en ordentlig genomlysning och att förslag bör framläggas. Därför har man här angivit att grundlagberedningen, som har att arbeta ut ny riksdagsordning och ny regeringsform, bör ta upp dessa frågor till behandling och föreslå åtgärder som om möjligt skall åstadkomma en jämnare belastning i riksdagsarbetet.

Vi har i år liksom tidigare ägnat uppmärksamhet även åt regleringsbrev. Det är ju de brev som går ut till myndigheter beträffande anslag och sådant som riksdagen beviljat för deras verksamhet. Där har utskottet pekat på olägenheter som uppstår för ämbetsverk och myndigheter liksom även för statsdepartementen och allmänheten, om dessa regleringsbrev i vissa fall inte blir expedierade förrän en tid av det nya budgetåret har förflutit. Utskottet har understrukit att dessa regleringsbrev i god tid bör expedieras innan deras tillämpningsperiod börjar. Utskottet har kunnat inregistrera att det ändå skett en avsevärd förbättring i förhållande till vad som var fallet tidigare.

Vidare finns det en avdelning där vi har en grupp ärenden som enskilda medlemmar av utskottet ansett böra genomlysas. Vi har kallat den "Övriga ärenden". Där förekommer också fem reservationer. Dessutom finns det ett särskilt yttrande. Utskottsmajoriteten har när utskottet granskat dessa ärenden för sin del icke funnit anledning att göra några särskilda uttalanden. Dessa frågor kommer att bli belysta senare under debatten.

Med detta, herr talman, har jag försökt ange det nya som vi har att syssla med. Jag hemställer, herr talman, att detta betänkande måtte läggas till handlingarna.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Som framgått av utskottsordförandens anförande har granskningen av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning – som den något högtidliga grundlagsregeln säger – i år skett på samma sätt som försöksvis skett under de senare åren. Utskottet har alltså sett på administrativ praxis och ärendenas handläggning ur bl. a.

rättsliga synpunkter. Nytt för året är emellertid att de nya grundlagsreglerna gäller för första gången och att den försöksverksamhet som vi har haft under de senaste åren nu går över att bli en ordinarie verksamhet.

Grundlagsreglerna innebär att granskningen skall vara administrativt och inte politiskt inriktad. Den nya ordningen innebär att betänkandet alltså inte längre är ett dechargememorial – det innehåller nu inte så mycket dramatiskt stoff som under gångna tider. Men det innehåller i stället så mycket mera nyttig information, nyttig både för riksdagens ledamöter och för svenska folket.

I granskningsmemorialet 1969 tog utskottet upp publiceringen av konseljbesluten. Inom statsrådsberedningen startades efter det initiativet utarbetandet av riktlinjer för publicering av konseljbesluten. Det sades då att riktpunkten skulle vara att ge just de myndigheter och grupper av enskilda som kunde ha intresse av ett visst avgörande i Kungl. Maj:ts kansli möjlighet att på ett effektivt sätt nås av denna information. Den informationsverksamheten har sedan byggts ut på olika sätt, som framgår av det föreliggande utskottsbetänkandet.

I år har utskottet tagit upp en annan intressant sida av regeringens verksamhet, nämligen dispensrätten. Enligt praxis har Kungl. Maj:ten en ganska vidsträckt dispensrätt, och utskottet konstaterar:

”Trots avsaknaden av formellt grundlagsstöd torde Kungl. Maj:ts rätt att i särskilda fall medge dispens aldrig ha ifrågasatts i doktrin eller praxis.”

Även om rätten att gå till Kungen fram med olika bekymmer sedan gammalt är känd för svenska folket finns utan tvivel ett behov av information till allmänheten i detta hänseende. Vilka möjligheter finns det att få dispens? Vilka omständigheter kan åberopas? På vilka lagstiftningsområden kan man inte räkna med att få dispens? Det är sådana frågor som det naturligtvis har betydelse att man kan få svar på. Att sprida kännedom om det är en viktig information både till myndigheter och till enskilda.

Utskottet har låtit utföra en omfattande utredning, som vi hört här, om dispenspraxis i ärenden rörande återkallelse av körkort, och i utskottsbetänkandet finns också en sammanställning av andra dispensärenden som behandlades av regeringen under 1970 – undersökningen av körkortsdispenser gällde, som ordföranden har sagt, en längre tid, medan undersökningen av andra dispensärenden omfattar 1970. Vissa dispensansökningar har kunnat bifallas i betydande utsträckning, beroende på de speciella omständigheterna. Det har gällt exempelvis ansökningar om befrielse från den särskilda investeringsavgiften för oprioriterade byggen. Som framgår av betänkandet har inte mindre än 600 sådana ansökningar kommit in, av vilka mer än hälften har kunnat bifallas.

Härutöver har utskottet behandlat ett antal övriga ärenden. I ett par fall har utskottet gjort vissa erinringar. Det gäller ärendet angående Statsföretag AB. Där har utskottet uppmärksammat att den information till riksdagen som förutsattes i riksdagsbeslutet hösten 1969 inte har lämnats under 1970. Utskottet säger att det utgår ifrån att sådan information kommer att lämnas i år. Den styrelseberättelse som nu föreligger är ju den första för koncernen, och den kan givetvis bli

utgångspunkt för en mera omfattande information. Jag förutsätter att denna kommer till stånd.

Ett annat sådant ärende gäller de åtgärder som Kungl. Maj:t har vidtagit med anledning av riksdagsskrivelser. Utskottet säger att ett antal fall, där det har kunnat frågasättas om riksdagens viljeyttringar blivit vederbörligen beaktade, har varit föremål för överläggning men ej föranlett något särskilt uttalande av utskottet. En hel del av dessa riksdagsskrivelser gäller ju riksdagsbeslut om begäran hos Kungl. Maj:t av utredning i en viss fråga, och konstitutionellt förhåller det sig på det sättet – som också framgår av riksdagsbeslutens formulering – att här har Kungl. Maj:t inte någon skyldighet att villfara riksdagens begäran.

Herr talman! Med dessa korta reflexioner hemställer även jag om att utskottets betänkande lägges till handlingarna.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Årets betänkande om granskning av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning kan kanske med visst skäl få beteckningen ”magert om armar och hals”. En jämförelse med vad som hände under S. A. Hedins berömda period, då under ett fåtal år ett 50-tal reservationer och 12 à 15 anmärkningar förekom, tyder ju på en något nedsatt aktivitet hos dagens konstitutionsutskott. Men en sådan jämförelse är inte riktigt rättvis, eftersom det också varit långa perioder då konstitutionsutskottet icke avgett något uttalande alls, när vad som då hette dechargebetänkandet har varit blankt.

Nå, beror nu årets relativt knapphändiga betänkande på att regeringen är förträfflig och till alla delar perfekt, eller beror det på att oppositionen är tandlös och tuggar välling? Jag vill, som herr talmannen förstår, inte ansluta mig till någon av dessa teorier helt och hållet. Jag tror att det vore ganska lätt att bland 25 000 ärenden – det vore märkligt annars – finna händelser som borde ha föranlett en mer genomgripande granskning och kanske en omförmålan eller ett uttalande av något slag. Jag skulle också personligen gärna ha sett ett mera kraftfullt uttalande i vissa frågor från den samlade oppositionen, men det är en sak för sig.

Enligt den praxis vi nu har är emellertid de stora politiska frågorna knappast lämpliga att angripa via konstitutionsutskottet och dess granskning. De kommer upp på annat sätt. Jag skall ta några exempel. Regeringens hattande och fnattande – förlåt uttrycket – i EEC-frågan, då vad som hände i november plötsligt befanns vara högsta orätt i början av våren, är något som hade kunnat politiskt diskuteras. Industridepartementets svindlande affärer är en annan sak. Agerandet på arbetsmarknaden, inhoppet och den uppenbara bristen på opartiskhet vid behandlingen av i och för sig enligt lag jämställda organisationer är en tredje sak, och sanden i maskineriet i utbildnings- och undervisningssystemet är en fjärde. Men allt detta har ju tagits upp delvis i andra sammanhang och kommer att tas upp även i fortsättningen, och det är knappast konstitutionsutskottets sak att här ytterligare gripa in.

Som utskottets värderade ordförande har framhållit, befinner vi oss i ett nytt skede, och jag skall något ögonblick stanna inför detta. Var och en politiskt intresserad i detta land vet väl att den partiella grundlagsre-

formen medförde enkamarsystem och gemensam valdag – och var och en, politiskt intresserad eller inte, vet också mycket om den här mattan som vi har framför oss. Däremot är vissa andra nyheter kanske mindre kända. Det nyinförda minoritetsskyddet blev väl egentligen bekant först i förrgår, då det användes för att återförvisa ett ärende till ett utskott. En parentes må jag göra här. Det var kanske något egendomligt och i västeuropeisk parlamentarism ganska märkligt att ett regeringsparti ansåg sig föranlåtet att tillgripa en minoritetsskyddsparagraf för att undvika ett nederlag för stunden.

Ett helt nytt institut som inte är bekant för svenska folket torde vara institutet misstroende votum som ju, vilket herr Georg Pettersson påpekade, har ersatt den gamla 107:an. Det har icke prövats, men det är väl inte troligt att det kommer att förbli oprövat under alltför lång tid. I år har det alltså inte ansetts vara någon anledning att begagna sig av detta institut än så länge – det kan ju användas varje minut och varje timme.

Utskottets granskningsplikt står kvar i den nya konstitutionen. Enligt § 105 regeringsformen åligger det konstitutionsutskottet ”att årligen, så ock eljest när skäl därtill föreligger, meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen äger i anledning därav göra framställning till Konungen.” Den granskning som alltså är ålagd utskottet har – och här kan jag instämma i vad herr vice ordföranden och herr ordföranden sade – denna gång mer inriktats på administrativ praxis än på politiska sakfrågor. Jag tycker det är ganska värdefullt att vi nu flera år i rad har fått till stånd denna koncentrerade inmutning – om jag får kalla det så – av vissa fält inom administrationen. Det är rätt intressanta frågor som här har kommit fram och blivit dokumenterade, och betänkanterna bör i denna del vara till stor nytta för den förvaltande verksamheten och för alla sakägare i detta land. Det är också värdefullt att denna del av arbetet har kunnat bedrivas praktiskt taget under enighet. En del av förtjänsten härför tillkommer enligt min mening utskottets ordförande.

Det är också riktigt som han sade, att den röda tråden i årets betänkande är information. Det är inte information som ett självändamål utan därför att medborgarna har rätt att veta vad som händer. Ett exempel som anfördes och kan förtjäna att upprepas igen är att statsrådsbesluten icke automatiskt bör bli föremål för hemligstämpling under ett antal år – och det kommer inte i fortsättningen att ske, såvitt jag förstår. En särskild sekretessgrund måste till för detta. Avgöranden av regeringen eller av statsråd i fråga om administrativa besvärssärenden bör nå fram till allmänheten. Detta är faktiskt en jämlikhetsfråga. Det skall ju inte vara så att de som har goda advokater – eller kanske en viss företagsamhet utöver vad andra har – kan komma i gynnad ställning, utan medborgarna bör vara likställda.

Man kan vandra vidare i betänkandet och finna att i frågorna om dispensgivningen har vi att notera ett klart fall av denna olikhet medborgarna emellan. Ett antal för rattfylleri dömda som har gått den vanliga vägen, den långa vägen, med sina besvärssärenden har haft det motigt och mödosamt, som det brukar vara i sådana fall, men andra som varit påhittigare, finurligare, och gått dispensvägen har haft framgång,

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

och det är ju i och för sig inte särskilt lyckosamt. Även om det inte är fråga om att ändra på dispensinstitutet är det dock fråga om information, som herr Pettersson i Visby underströk.

Svensk författningssamlings öden är faktiskt litet allvarligare kanske, därför att det är ett primärt krav att en lag inte skall träda i kraft förrän det finns möjlighet att ta del av innehållet i lagen. Visserligen ingår det i juristutbildningen att lära sig att okunnighet om lagen skyddar ingen, men denna regel får inte tolkas så, att det icke skall finnas möjlighet för den som vill studera innehållet i en lag att få göra det. Därför tycker jag det är ganska betänkligt när det trots upprepade framställningar från konstitutionsutskottet under 1960-talet fortfarande är en sådan betydande eftersläpning i publiceringen av Svensk författningssamling och inte minst registren till denna. Här vore för ett mer aggressivt utskott t. o. m. en anledning till misstroendevotum, men utskottet har väl velat avvakta vad som sker i fortsättningen och hoppas på bättring.

Jag skall till sist säga, herr talman, att jag förstår om de nya kamrater i kammaren som har kommit detta år kanske är litet besvikna över att inte blod flyter i denna granskningsdebatt, att icke huvuden rullar. Men det är faktiskt kanske inte det väsentliga i det här sammanhanget. De kommer att finna anledning till så mycket större besvikelse som det inte ens blir yrkanden om votering såvitt jag förstår – i varje fall inte från den meningsriktning jag företräder – rörande de avgivna reservationerna. Men detta är inget prejudikat för framtiden – det är bara ett utslag av att vi befinner oss i en skalömsningsperiod och en period av anpassning efter nya regler, och då kan man pröva och se.

Allra sist vill jag, herr talman, uttala mitt livliga beklagande över att regeringsbänken är tom. Praxis för statsråd vid minoritetsanmärkningar har varit växlande. Många statsråd har beflitat sig om att komma hit och svara på kritiken, andra har underlåtit det. Men när det finns enhälliga uttalanden från konstitutionsutskottet beträffande praxis i departement och förvaltning, då tycker jag att någon ledamot av regeringen skulle kunna ha tillfälle att vara här och deklarerera hur regeringen ser på dessa uttalanden från riksdagens enhälliga konstitutionsutskott.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag har under min första riksdagssession fått möjlighet att delta i konstitutionsutskottets granskningsarbete. Efter att här ha lyssnat till tre av utskottets veteraner känner jag ett behov av att markera en något annorlunda syn på betydelsen av det här arbetet, på betydelsen av den här delen av riksdagens kontrollmakt.

Jag uppfattar nog inte, herr Hernelius, resultatet av konstitutionsutskottets granskningsarbete som magert. De ämnen som vi där har tagit upp under rubriken Övriga ärenden är viktiga i sak, och regeringens behandling av dem förtjänar intresse och uppmärksamhet.

Konstitutionsutskottets granskningsarbete har, som utskottets ordförande inledningsvis påpekade, inriktats på administrativ praxis i handläggningen av regeringsärendena. I punkterna 4–6 gör utskottet vissa påpekanden om en otillfredsställande administrativ praxis inom Kungl. Maj:ts kansli. Det gäller utgivandet av Svensk författningssamling, där

utskottet pekar på att ca 400 författningar har publicerats mindre än en vecka innan dessa författningar skulle träda i kraft, och det gäller också expedieringen av regleringsbrev, där utskottet med anledning av 1970 års praxis anser sig böra påpeka att dessa brev måste expedieras i god tid innan de skall börja tillämpas.

Vidare gör utskottet ett viktigt konstaterande när det gäller tiderna för avlämnande av propositioner. Utskottet påpekar att anhopningen av avlämnade propositioner framför allt under vissa tider i april "innebär stora olägenheter för riksdagsarbetet". Med hänsyn till detta problemkomplex' stora betydelse vill jag ordagrant återge vad utskottet anfört i det sammanhanget. Utskottet skriver på s. 18 i betänkandet följande: "Förutom de uppenbara olägenheterna för de enskilda riksdagsledamöterna — — — kan även i detta sammanhang framhållas svårigheterna att få en tillfredsställande redovisning i massmedia av en stor mängd samtidigt och koncentrerat behandlade frågor av allmänt intresse." Utskottet drar härav följande slutsats:

"Angivna förhållande är enligt utskottet otillfredsställande. Det är därför av stor vikt att undersöka vilka möjligheter som står till buds för att åstadkomma en jämnare belastning i riksdagsarbetet. Det torde enligt utskottet kunna förutsättas att grundlagberedningen kommer att ägna hithörande spörsmål erforderlig uppmärksamhet under sitt fortsatta arbete." I avvaktan på en eventuell nyordning från grundlagberedningens sida måste riksdagen emellertid enligt min mening kräva att regeringen planerar sitt arbete på sådant sätt att denna anhopning av propositioner till en viss tid kan undvikas.

Så långt är alltså utskottet glädjande nog helt enigt. Utskottet skriver vidare, också i full enighet, att det kunnat ifrågasättas om riksdagens viljeyttringar alltid har blivit vederbörligen beaktade, men detta har inte i och för sig föranlett något särskilt uttalande av utskottet.

I ett särskilt yttrande av herr Ahlmark och mig har vi tagit fram ett exempel på en riksdagsskrivelse, som enligt vår mening inte har blivit vederbörligen beaktad. Det gäller riksdagens krav på en utredning om rökningen, där regeringen trots viljeyttringar från riksdagen både 1968 och 1970 vid senaste årsskiftet ansåg sig kunna meddela att frågan om en speciell tobaksutredning nu var utagerad. Även om det i speciella fall kan vara försvarbart av regeringen att inte tillsätta en begärd utredning måste detta dock vara undantag, och vi kan inte i detta fall se att det finns några speciella, sakliga skäl för att låta bli att tillsätta den av riksdagen begärda utredningen. Rent principiellt vill jag säga, att eftersom riksdagen ju i så hög grad måste låta sina meningsyttringar ta formen av utredningskrav, så måste det vara ett rimligt krav på en god administrativ praxis att dessa utredningar också kommer till stånd. Naturligtvis är det för den politiska oppositionen av särskild betydelse att man tillämpar en sådan praxis, och mot den bakgrunden blev jag ganska förvånad över de synpunkter som företrädaren för det största oppositionspartiet hade på denna punkt. Jag tycker nog att han var väl lakonisk.

Ytterligare en punkt som berör riksdagens ställning och rättigheter är

reservationen D, som rör ett beslut av Kungl. Maj:t om en begränsning i ämbetsverkens rätt att utfärda tillämpningsföreskrifter. Vi anser att beslutet om en generell underställningsplikt skulle ha förelagts riksdagen, inte minst med hänsyn till frågans vikt.

Det gemensamma för de påpekanden som jag här har refererat till — både de påpekanden konstitutionsutskottet gjort i full enighet och den reservation och det särskilda yttrande som jag här har berört — är att de gäller riksdagens handlingsmöjligheter. Det är inte legaliteten i handlandet som har ifrågasatts utan den administrativa praxis som har tillämpats och som i de av mig här berörda fallen missgynnat riksdagen. Jag tror att det bör vara en huvuduppgift för konstitutionsutskottet att genom sin granskning av statsrådsprotokollen beivra sådan administrativ praxis inom kanslihuset som missgynnar riksdagen. Jag hoppas, herr talman, att vi i enighet skall kunna låta den principen vara vägledande för det nya dechargearbetet.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Innan jag går in på vad som är syftet med min återkomst i talarstolen, nämligen reservationen A, skall jag bara till herr Molin säga att han kanske hörde litet slarvigt vad jag sade. Jag sade "magert om armar och hals". Det är en viss skillnad.

Nu skall jag emellertid gå in på reservationen A. Jag ber att få hänvisa till vad som där anförs. Det är i korthet följande: Under förarbetena till gällande fullmaktslag var man överens om att prisreglering vid sidan av krigs- och krigsfarefallen förutsätter ett påtagligt krisläge med otvetydig fara för en inflationistisk prisstegring. Man underströk också att man i sådana här sammanhang i första hand borde tillgripa generellt verkande medel av finans- och penningpolitisk karaktär men att prisreglering vid sidan av dessa var av betydelse.

Den 28 augusti, när valrörelsen började komma in i ett minst sagt intensivt skede, kom då med stöd av denna fullmakt en kungörelse om partiellt prisstopp. Samtidigt försäkrade emellertid regeringsledamöter i kommentarer till just detta att den allmänna ekonomin utvecklats på ett tillfredsställande sätt. Men om så hade varit fallet hade ju förutsättningar för en tillämpning av kungörelsen inte förelegat. Det hela blev knappast bättre av att statsminister Palme i ett inlägg i TV den 31 augusti helt öppet förklarade: "— — — Vi kan inte uteslutande gå på uttalanden i förarbetena till lagen, utredningar, i propositioner, som skrevs för 15 år sen och som gällde egentligen en annan situation, nämligen prisreglering som ett varaktigt inslag i den ekonomiska politiken." Jo, det får man nog göra, man får nog gå tillbaka till förarbetena när det gäller att bedöma vilka fullmakter man har enligt en given lag. Man kan inte, som skedde i det uttalandet och också i andra, vifta bort det med att det här blir fråga om en politisk tolkning som riksdagen sedan får göra och inte något annat. Ett sådant försök att rida på två hästar på en gång — att dels säga att ekonomin är tillfredsställande, dels säga att den är så dålig att vi med hjälp av denna specialregel måste införa ett prisstopp — är icke överensstämmande med författningens anda och mening.

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! Den här frågan behandlade vi i höstas, varvid även frågan om lagligheten prövades; det var bl. a. bankoutskottet som hade det uppdraget. Det finns i handlingarna angivet att de farhågor, som herr Hernelius hyser, att det skulle vara olagligt, torde vara ogrundade.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Som betonas i reservationen är det en viss skillnad på att införa ett prisstopp och att upphäva detsamma när det väl har införts. Då har ju en administrativ apparat satts i gång. Åtskilliga personer har med anledning av detta prisstopp tvingats vidta dispositioner av olika slag, och en möjlighet till återgång för dessa finns i flertalet fall inte.

Låt mig ta ett mycket enkelt exempel, herr talman! Om riksdagen skulle ge fullmakt åt regeringen att höja priserna på sprit och regeringen höjde priset på brännvin med 10 kronor per butelj och riksdagen skulle pröva detta två månader senare — är det då troligt att riksdagen skulle ha stora möjligheter att ingripa utan att riskera regresskrav från någon som under tiden konsumerat brännvin till det högre priset?

Det väsentliga i denna fråga är det, att om regeringen å ena sidan i valrörelsen säger att allt är bra med ekonomin, då kan den inte samtidigt åberopa förefintligheten av ett krisläge som skäl för ingrepp enligt lagar som är tillkomna för krislägen. Det är bakgrunden för anmärkningen och den kvarstår.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Två områden växer mycket snabbt i betydelse i vår förvaltning. Det gäller den fysiska planeringen av våra markresurser, hur vi skall skydda miljön vid en tänkt industrialisering. Det gäller också det internationella samarbetet, vårt ökande beroende av andra länder.

I konstitutionsutskottet har vi i år granskat de områdena genom att tränga in i och diskutera två centrala, konkreta fall. Från folkpartiets sida anser vi att de frågorna är oerhört viktiga. Den resignerade ton om dechargearbetet och dess resultat som herr Hernelius anlade i början kan vi från liberalt håll inte förstå. Vi anser det här vara viktigt, och därför har vi reserverat oss på den här punkten.

Vad vi däremot anser i sakfrågan i de båda fallen har ingen betydelse den här gången. I den ena frågan delar jag regeringens *slutliga* bedömning: det gäller det nej till en lag mot s. k. krigspropaganda som till slut tvingades fram. I den andra frågan är jag personligen starkt kritisk mot regeringens inställning — det gäller planerna på raffinaderi- och oljeindustri på Lysehalvön mitt på Bohuskusten.

Men vår inställning i sak bör den här gången inte spela någon roll. Vad vi granskat vid dechargen gäller den formella och administrativa handläggningen av frågorna.

Reservationen B handlar om planeringen av bl. a. kustområdena, hur man skall skydda dem och hur man delvis skall kunna använda dem för vissa slag av industrier. Flera lagar reglerar handläggningen av sådana planfrågor. Två av dem vill jag här peka på.

Byggnadslagen bestämmer reglerna för hur en stadsplan skall antas,

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

hur den skall beslutas i en kommun och fastställas av länsstyrelse och ibland av regeringen. Miljöskyddslagen visar hur förorenande industri måste prövas bl. a. av koncessionsnämnden för miljöskydd och hur man kan överklaga koncessionsnämndens beslut hos regeringen.

I båda dessa fall är alltså regeringen sista instans. Risken finns då naturligtvis att regeringen först tar ställning med anledning av den ena lagen så hårt att den sedan bundit sitt ställningstagande då ett ärende enligt den andra lagen kommer på dess bord. Det finns, såvitt jag vet, inga regler om hur man skall samordna behandlingen av ärenden som följer byggnadslag och miljöskyddslag. Desto viktigare är därför att regeringen nu i de fall som kommer att forma en praxis handlar på ett rimligt sätt.

Fallet Brofjorden är en av de viktigaste lokaliseringsfrågor som en svensk regering har tagit ställning till. Det är också den hittills största frågan för koncessionsnämnden för miljöskydd. Men regeringen har redan, långt innan koncessionsnämnden är klar med sitt utslag, bundit sig i ett bestämt ställningstagande. Regeringens kommuniké den 25 november förra året börjar så här: "Regeringen kommer att medge lokalisering till Lysehalvön av det av OK planerade oljeraffinaderiet."

Då hade ännu inte OK lagt in sin ansökan till koncessionsnämnden. Det skedde först vid årets början. Därför hade heller inga instanser tagit ställning i skrivelser till koncessionsnämnden. Det har därefter, den här våren, skett från bl. a. Naturvårdsverket och Planverket. Koncessionsnämnden har ännu inte fattat sitt beslut och ärendet har följaktligen ännu inte gått till Kungl. Maj:t för ett eventuellt slutgiltigt avgörande.

I år har vi genom koncessionsnämndens behandling av frågan fått fram ett antal viktiga fakta, som inte var kända då regeringen tog ställning. Vi har bl. a. fått veta att OK har tänkt sig att använda en olja med en svavelhalt på 2 procent. Det betyder att varje timme skall raffinaderiet i luften spruta ut 2,7 ton svaveldioxid; vid driftstörningar kan mängden öka till omkring 10 ton svaveldioxid i timmen. Det betyder en allvarlig ökning av svavelutsläppen på Västkusten, och naturvårdsverket har i sin remiss begärt att svavelhalten i oljan skall skäras ned till hälften eller 1 procent.

Antag då, att OK *inte* godtar det kravet! Eller antag att koncessionsnämnden skärper kravet ytterligare och medger högst en svavelhalt på 1/2 procent för raffinaderiet — och att OK inte går med på det! Då kan företaget överklaga hos regeringen enligt § 6 i miljöskyddslagen vars andra stycke lyder så här: "Innebär den befarade olägenheten att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer eller att liknande allmänt intresse skadas avsevärt, får verksamheten ej utövas. Konungen kan dock lämna tillstånd enligt denna lag, om verksamheten är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt."

Det betyder alltså att regeringen kan upphäva koncessionsnämndens beslut. Och eftersom regeringen i förväg bundit sig så hårt i ett utomordentligt uppmärksammat ställningstagande för OK-raffinaderiet, så kommer regeringen troligen att känna sig tvingad att mildra eventuella krav som OK upplever som oantagbara. Genom att fatta ett beslut i

stadsplanefrågan 1970 och då vidga beslutets innebörd i en hård plädering för ett raffinaderi på Lysehalvön har man låst sig inför ett eventuellt överklagande 1971 mot koncessionsnämndens senare ställningstagande. På så sätt har koncessionsnämndens prövning minskat i betydelse och målsättningen i miljöskyddslagen har svikits. Oavsett vilken inställning vi har i sak till OK-raffinaderiet så vill jag därför påstå att tidpunkten för regeringens beslut var illa vald och står i strid med andan i den miljöskyddslag som riksdagen antog för några år sedan.

Mot det här resonemanget kan man rikta två invändningar – jag hoppas att utskottets socialdemokrater och centerpartister inte gör det eftersom båda invändningarna är ohållbara.

För det första skulle man kunna säga att det var nödvändigt att fastställa stadsplanen för det här industriområdet innan man gick till koncessionsnämnden. Någon kan tillägga att det bara gällde en stadsplan men inget slutligt ställningstagande i frågan om raffinaderiet.

Så är det inte. Formellt var det ett stadsplanebeslut. Reellt var det, som civilministern uttryckligt påpekade, ett avgörande som var mycket större och mer genomgripande. I regeringens kommuniké visar man att det gällde både raffinaderiet och öppnandet av ett nytt industriområde. Statsministern har t. o. m. gett detta avgörande karaktären av ett riksplanebeslut.

Man behövde heller inte ha fastställt stadsplanen för att ge koncessionsnämnden möjlighet att behandla ärendet. Just nu har Skandinaviska Elverks AB gått in till koncessionsnämnden med en ansökan om ett värmekraftverk i Hogdalsområdet norr om Strömstad. Men någon stadsplan för det området är inte fastställd och inte ens, såvitt jag vet, antagen av kommunfullmäktige i Strömstad.

Riksdagens upplysningstjänst har gjort en utredning i den här saken och nått följande slutsats enligt en promemoria som jag fick i går. Jag citerar direkt ur den: "Medan gången i Hogdalsärendet varit den att koncessionsansökan ingivits innan stadsplanen för området antagits av Strömstads kommunfullmäktige var förhållandet det motsatta i Brofjordenärendet. Några bestämmelser som föreskriver att ärenden av detta slag skall prövas av olika instanser i en viss tågordning finns ej och enligt vad civildepartementet uppger skulle således regeringen ha kunnat avvakta koncessionsnämndens prövning av Brofjordenärendet innan stadsplanen för industriområdet på Lysehalvön fastställdes."

Man kunde alltså ha avvaktat koncessionsnämndens ställningstagande. Enligt vår mening borde man ha gjort det för att inte i förväg binda sig i en fråga som man senare eventuellt skulle få pröva som besvärinstans över koncessionsnämnden.

Den andra invändningen skulle vara att regeringen redan visste allting i ärendet, att inga nya fakta kunde läggas på bordet. En bok som kom ut i går, "Fallet Brofjorden – regering på osäkert vatten" av avdelningsdirektör Ronny Svensson vid statens planverk – visar hur fel ett sådant påstående är. Går vi till koncessionsansökan, finner vi att man varken i debatten eller hos myndigheterna förra året kände till den svavelhalt och de svaveldioxidutsläpp som skulle bli följden av det raffinaderi som OK planerade. Den debatten har främst pågått i år. Den fick *inte* påverka

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

regeringens beslut, eftersom regeringen vägrade att avvakta behandlingen inför koncessionsnämnden.

Jag finner därför att regeringen, och främst civilministern, handlagt ärendet om Brofjorden på ett från administrativ och principiell synpunkt oriktigt sätt. För det bör regeringen kritiseras, och jag beklagar att en majoritet i konstitutionsutskottet slår vakt om regeringen på den här punkten.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det torde vara en god regel vid allt beslutsfattande att man först har alla nödvändiga papper på bordet innan man tar ställning – i annat fall kan man i efterhand överraskas av stora streck i räkningen, oförutsedda kostnader och många andra besvärligheter.

Vid Kungl. Maj:ts behandling av Brofjordenfrågan frångick man denna kloka administrativa praxis. När regeringen den 27 november 1970 fastställde det stadsplaneärende i Lysekil som avsåg etablerandet av OK:s oljeraffinaderi vid Brofjorden och som – enligt den nyss citerade regeringskommunikén ett par dagar tidigare – realiter innebar medgivande till lokalisering till Lysehalvön av det planerade raffinaderiet, hade man ännu inte något utlåtande från koncessionsnämnden för miljövård eller från vattendomstolen.

Även om betydande naturvårds- och miljövården står på spel är det klart att Kungl. Maj:t kan dispensera sig själv från koncessionsnämndens prövning och utlåtande och även från ett eventuellt förbud, bara det förhåller sig så, att den planerade verksamheten är av stor betydelse för näringslivet, för orten eller sett från allmän synpunkt. Regeringen tog följaktligen saken i egna händer och hänvisade till att prövningen i efterhand enligt vattenlagen och miljövårdslagen skulle precisera vilka krav på åtgärder som bör ställas för att motverka föroreningar från den planerade industriella verksamheten. Det är gott och väl. Men dessa krav, om vilka man nu vet att de kommer att bli mycket omfattande, hade självfallet varit värda att veta innan beslutet fattades. Detta så mycket mer som naturvårdsverket bland andra institutioner på ett tidigt stadium i remissutlåtande avstyrkte stadsplaneförslaget. Också med hänsyn till det faktum att Brofjordenfrågan animerat en mycket engagerande miljövårdsdebatt hade det varit välbetänkt att invänta koncessionsnämndens prövning.

Nu framhåller man visserligen att åtskilligt utredningsarbete återstår innan ett slutgiltigt ställningstagande till Brofjordenprojektet kan göras. Man menar att regeringskommunikén har formulerats endast som ett medgivande i princip till lokalisering av det planerade oljeraffinaderiet till Brofjorden. Formellt skulle det endast vara fråga om beslut i en till Kungl. Maj:ts prövning underställd stadsplanefråga. Att det skulle röra sig om en sådan rent principiell och formell handläggning från Kungl. Maj:ts sida jävas av den första meningen i regeringskommunikén av den 25 november, som också jag vill citera: ”Regeringen kommer att medge lokalisering till Lysehalvön av det av OK planerade oljeraffinaderiet.”

Det synes mig vara klara verba rakt på sak. Det gäller väl om detta ärende liksom det om prisstoppet att en sak är att initiera en åtgärd och

en helt annan sak att dra den tillbaka. Här är uppenbarligen Kungl. Maj:t så bunden vid projektet att det inte finns någon väg tillbaka vad än koncessionsnämnden och vattendomstolen kommer att anföra.

Med detta, herr talman, har jag ytterligare velat motivera att vi från moderata samlingspartiet ställer oss bakom reservationen B.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Även jag vill markera att det här gäller handläggningen av Brofjordenärendet från regeringens sida. Det intressanta är att man har ansett sig kunna rikta kritik bara på en enda punkt. Efter all den kritik som har förekommit utanför detta hus och med det engagemang mot regeringens Brofjordenpolitik som herr Ahlmark har lagt i dagen, är det mycket intressant att nu konstatera att han bara på en punkt har ansett sig kunna anföra kritik.

Man har inte haft något att erinra ur juridisk synpunkt mot handläggningen. Kritiken gäller tidpunkten för beslutets fattande. Här hävdar herr Ahlmark att regeringen skulle ha inväntat koncessionsnämndens ställningstagande. På denna linje har han lyckats få med sig en partikamrat inom konstitutionsutskottet samt den moderate representanten herr Werner. Övriga har inte kunnat dela ens denna kritik mot regeringen.

När jag nyss lyssnade till herr Mårten Werner fick jag ett intryck av att det var en ganska pliktskyldig uppslutning kring herr Ahlmarks ståndpunkter som han gjorde. Han ansåg det väl vara sin plikt som oppositionsman att stödja all den kritik som kan komma fram från annat håll mot regeringen.

Låt mig närmare ta upp herr Ahlmarks synpunkter. Här vill jag nog gärna säga att jag inte är beredd att diskutera på herr Ahlmarks villkor. Han förklarade i sitt anförande att man kan rikta två invändningar mot hans resonemang men, tillade han, de är ohållbara.

Jag tror inte att herr Ahlmark skall avgöra argumentens värde annat än ur sin egen synpunkt. Han skall inte försöka mästra kammaren genom att förklara på förhand att vissa argument är ohållbara. Det torde den enskilde själv få avgöra.

Men låt mig gå in på sakfrågan, och låt mig börja med tidsplanen här.

Jag kan konstatera att den 1 juli 1969 antog stadsfullmäktige i Lysekil ett förslag till stadsplan för ett industriområde vid Brofjorden, Sjöbol-Humlekärrområdet. Den 1 december 1969 överlämnade länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län detta förslag till Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse. Sedan avgjordes detta stadsplaneärende av Kungl. Maj:t den 27 november 1970 jämlikt 26 § byggnadslagen.

Möjligen hade jag kunnat tänka mig att man i konstitutionsutskottet skulle anmärkt på att det förflöto så lång tid mellan den tidpunkt då länsstyrelsen i O-län anhängiggjort ärendet och den tidpunkt då det blev föremål för konselj. Denna tidsutdräkt berodde emellertid på de grundliga undersökningar som företogs innan beslut fattades. Emellertid är herr Ahlmarks anmärkning att man avgjorde ärendet för fort. Då kommer in denna ytterligare prövning som han talar om.

Här skulle jag då vilja erinra om två saker. Den första är att vid

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

tidpunkten för stadsplaneärendets avgörande var ärendet anhängiggjort hos vattendomstolen. Målet gällde kajer, sötvattensintag och avloppsutsläpp i havet.

Som bekant företräds staten i sådana mål av kammarkollegiet. När stadsplanefrågan blev aktuell, begärde kammarkollegiet att målet skulle förklaras vilande i avvaktan på utgången av stadsplaneärendet. Denna begäran villfors av vattendomstolen.

Två instanser, kammarkollegiet och vattendomstolen, ansåg sålunda att man skulle invänta avgörandet av planärendet innan man tog upp det mål som var anhängiggjort hos domstolen. Det förefaller mig helt omöjligt att regeringen då skulle kunna förklara att detta var fel, att domstolen skulle kunna klara upp målet innan stadsplanen faststälts.

Det andra gäller behandlingen inom koncessionsnämnden. Herr Ahlmark har rätt: när ärendet avgjordes var det inte föremål för någon prövning inom koncessionsnämnden. Man hade inte begärt något tillstånd av koncessionsnämnden.

Jag har antecknat vissa data. Jag vill erinra om att beslutet fattades den 27 november 1970. Den 19 januari 1971 sökte OK tillstånd hos koncessionsnämnden. Men då bör man ha i minnet att vi fick en miljöskyddslag som trädde i kraft den 1 juli 1969. OK hade före den 1 juli det året fört ärendet till hälsovårdsnämnden i Lysekil.

Det finns en övergångsbestämmelse i denna lag, som säkert herr Ahlmark är väl förtrogen med, som gör att föroreningsfrågan, dvs. den som gäller avloppsutsläppet, kunde få ligga kvar hos vattendomstolen. För närvarande är det endast frågan om luftföroreningar och buller som provas inom koncessionsnämnden. Övriga delar provas inom vattendomstolen.

Att detta ärende kom att gå till koncessionsnämnden berodde på OK. Man hade kunnat följa den gamla ordningen och låta ärendet gå till hälsovårdsnämnden, länsstyrelsen och regeringsrätten, men man valde att återkalla ansökan hos hälsovårdsnämnden och i stället lägga in denna ansökan hos koncessionsnämnden. Det förefaller mig helt omöjligt att kritisera regeringen för att den inte avvaktade ärendets behandling och avgörande inom koncessionsnämnden. Regeringen visste ju inte ens om OK kommer att söka tillstånd hos koncessionsnämnden.

Man får betrakta detta som ett stadsplaneärende. Men regeringen var helt medveten om att ärendet fick en fortsättning, att det fanns andra sidor som måste behandlas senare.

Här har de två föregående talarna citerat ur den kommuniké som utfärdades den 25 november. Jag skall inte trötta herr talmannen med att läsa upp samma passus, men jag vill gärna fästa uppmärksamheten på ett annat uttalande. Det står ”prövning enligt vattenlagen och miljöskyddslagen återstår”. Detta var regeringen medveten om. Det kan, som herr Ahlmark säger, bli så att frågan kommer tillbaka till regeringen. Men det är väl helt naturligt att med den behandlingsgång som vi har på detta område så blir det på det sättet. Det finns ingen lagstiftning som preciserar vilka metoder man skall använda. Såvitt jag förstår är det också riktigt vad herr Ahlmark har berättat om Hogdalsprojektet. Visserligen får var och en stå för sina uppfattningar här — jag har ingen anledning att

betvivla de uppgifter som upplysningstjänsten har lämnat till herr Ahlmark – men det är klart att i och med att de har framförts här i talarstolen av herr Ahlmark så är det han som har lämnat dessa upplysningar till kammaren.

Företaget har gått den vägen att man har sökt koncession före stadsplanen, men det finns ingen lagbestämmelse som säger att man måste gå den vägen, utan här kan man välja den ena eller den andra. Därför anser jag det vara felaktigt att på denna punkt rikta någon kritik mot regeringen.

För min del har jag inget annat yrkande än det som herr Georg Petterson redan har ställt, nämligen att betänkandet från konstitutionsutskottet skall läggas till handlingarna. Jag noterade också att herr Ahlmark inte hade något yrkande.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Först bara ett litet påpekande till hur Hilding Johansson började. Om jag säger att vissa argument är "ohållbara" så är det självklart min egen bedömning att de är ohållbara. Det är inte att "mästra kammaren" att göra en sådan bedömning. Det är en plikt och en nödvändighet i en dechargedebatt.

Sedan sade Hilding Johansson – det var öppningen i hans inlägg – att här har pågått en stor debatt om Brofjorden, väldigt mycket kritik har framförts i pressen och på andra håll, och nu när ärendet kommer upp i dechargediskussionen så är det bara på en enda punkt som man har invändningar att göra. Det tyckte Hilding Johansson var "intressant".

Då vill jag påpeka för Hilding Johansson att jag gör en klar boskillnad mellan dechargen och min inställning i sakfrågan – för eller emot ett raffinaderi på Lysehalvön; för eller emot att mitt på Bohuskusten öppna ett nytt industriområde för oljeindustrin. På den punkten känner Hilding Johansson till min uppfattning. Jag anser regeringens handlande i sak vara djupt olyckligt.

Men den här debatten handlar inte om det utan om vad som är lämpligt eller olämpligt från administrativ och principiell synpunkt. Också då, utöver den kritik man alltså i sakfrågan kan rikta mot regeringen, kan man kritisera från en neutral utgångspunkt i sakfrågan.

Det gäller alltså det beslut som regeringen fattade i november förra året. Enligt vår mening var det fel att göra det då och att inte avvakta koncessionsnämndens behandling. Det är ju klart att vi kunde ha tagit upp också en del andra punkter, som är administrativt intressanta och där man kan diskutera regeringens handläggning. Jag kunde t. ex. ha tagit upp några av de punkter som Ronny Svensson har skrivit om i sin bok, som kom ut i går och som kanske Hilding Johansson har hunnit läsa. Ronny Svensson skriver på en sida, att efter sjöfartsverkets inseqingsrapport vägrade regeringen att vänta på Göteborgs stads kommentar till den. "Förmodligen var regeringen helt enkelt rädd för att få ta del av Göteborgs stads synpunkter innan den fällde sitt beslut." Vi kunde naturligtvis också ha tagit upp att man inte avvaktade den västkustgrupp inom planverket som regeringen själv hade beställt utan fattade sitt beslut under föregripande av denna grupp och dessutom från statsministerns sida under desavuering av den gruppen.

Men nu koncentrerade vi behandlingen till det som vi upplevde som det mest viktiga från administrativ synpunkt: tågordningen mellan det stora beslut som regeringen fattade i november 1970 och den koncessionsnämndsbehandling som har inletts först under 1971.

Hilding Johansson säger att OK inte behövde ha gått till koncessionsnämnden. Det var ett frivilligt avgörande från företagets sida, och av det skälet kunde regeringen med gott samvete ha kunnat fatta beslutet vid denna tidpunkt.

Nu skall vi ju komma ihåg att alla människor förra hösten utgick från att OK skulle gå till koncessionsnämnden. Såvitt jag vet sade OK också redan vid den tidpunkten att man skulle vända sig till koncessionsnämnden. Man säger dessutom i regeringens kommuniké den 25 november 1970: "Prövning enligt vattenlag och miljöskyddslag återstår. Därvid skall bl. a. preciseras vilka krav på åtgärder som bör ställas för att motverka föroreningar från den planerade industriella verksamheten." Ingenting säger att regeringen inte med den meningen avsåg just en behandling i koncessionsnämnden, som alla människor i den allmänna debatten, inklusive OK, utgick från skulle följa efter regeringens beslut. Den typ av advokatyr från Hilding Johanssons sida som vi nu hört – att det egentligen var generöst av OK att gå till koncessionsnämnden, eftersom företaget inte hade behövt göra det – är alltså bara ett försök att lägga saken till rätta i efterhand.

Dessutom hade ju regeringen kunnat säga att den för sin del tyckte att det här var ett så viktigt avgörande att den velat se vad koncessionsnämnden skulle säga om luftutsläppen. Det hade stått regeringen fritt att göra det och att avvakta med sitt ställningstagande.

Nu säger Hilding Johansson att det är riktigt att ärendet kanske kommer tillbaka till regeringen. Efter det att koncessionsnämnden prövat det kanske OK eller någon sakägare från andra sidan överklagar. Då kommer det att gå till Kungl. Maj:t enligt 6 § i miljöskyddslagen. Men då är frågan: Är det verkligen rimligt att regeringen som den högsta instansen enligt miljöskyddslagen redan i förväg i ett annat beslut som gäller en stadsplan har bundit sig för att acceptera OK vid Brofjorden? Då föregriper man ju sitt ställningstagande som överklagandeinstans enligt miljöskyddslagen, och därmed urholkar och uttunnar man betydelsen av miljöskyddslagen.

Det är just detta som debatten gäller. Genom att först fatta ett beslut avhänder man sig sin handlingsfrihet i nästa beslut. Efter det att vi har utarbetat vår reservation i dechargepromemorian och i konstitutionsutskottet har Ronny Svenssons bok kommit ut, och han tar upp just den här saken. Jag antar att Hilding Johansson finner detta intressant. Ronny Svensson skriver i sin bok: "Som vi finner av ovanstående är lagstiftningen så litet samordnad att stat och kommuner beslutar om en bit i taget. Det gör att senare led i en prövning av ett stort bygge förlorar sin betydelse... Det är absolut nödvändigt i fortsättningen att ett byggnadsärende av OK-typ avgörs samtidigt enligt byggnadslag (stadsplanen), miljöskyddslag (utsläppstillstånd) och vattenlag (utsläpp och byggande i vatten). Nuvarande ordning har bara OK och andra exploitörer fördel av."

Vi har alltså i konstitutionsutskottet, när vi har granskat dessa lagar och handläggningen av det här ärendet, nått precis samma slutsats som denne avdelningsdirektör vid statens planverk, som från delvis andra utgångspunkter har skrivit sin bok. Därför tycker jag inte att Hilding Johansson bör spela förvånad över att vi riktar kritik mot regeringens handläggande av ärendet.

Det är "endast" frågan om luftutsläppen som prövas i koncessionsnämnden, tyckte jag att herr Johansson sade. Jag hoppas att jag missuppfattade honom, ty det är ju betydligt mer, vilket var och en har kunnat läsa som följt de olika ansökningarna. Men också om det "endast" gällde luftutsläppen så är ändå de uppgifter som har kommit fram under 1971 -- efter det att regeringen alltså har fattat sitt beslut -- anmärkningsvärda. Vi fick ju reda på först i år att OK skulle använda olja med en svavelhalt på 2 procent. Det betyder att man släpper ut 2,7 ton svaveldioxid i timmen, ibland upp till 10 ton i timmen, varje timme dygnet runt i ca 345 dagar om året. Det betyder i sin tur att nära 100 ton svavelsyra hamnar i naturen varje dygn som en följd enbart av OK-raffinaderiet. Per år skulle det här bli, enligt en tidningsuppgift, 36 000 ton svavelsyra som kommer ut i naturen, främst i Västsverige, till följd av utsläppen från OK-raffinaderiet.

Naturvårdsverket har i samband med att det yttrade sig inför koncessionsnämnden i den här saken gjort en undersökning av 314 insjöar längs Västkusten. 113 av dem har ett lägre pH-värde än 5, vilket vanligen är skadligt för ädelfisk, speciellt för rom och yngel. 63 hade ett så lågt pH-värde att fortplantning för de flesta fiskarter torde vara omöjlig. Den försurningen är främst en följd av ökade svavelutsläpp på Västkusten, inte minst från de petrokemiska anläggningar som finns i Stenungsund.

Därför kräver naturvårdsverket att den olja OK använder vid Brofjorden skall innehålla högst 1 procent svavel i stället för 2 procent som OK begärt. Det blir en betydande minskning av utsläppen av svaveldioxid. Och, herr Johansson, de uppgifter som jag nu refererat kände regeringen *inte* till när den fattade sitt beslut. Genom att föregripa inte bara den fysiska riksplaneringen och planverkets västkustgrupp utan också koncessionsnämnden fattade regeringen sitt beslut på otillräckliga grunder, och man föregrep ett ställningstagande inför eventuellt senare besvär från OK över koncessionsnämnden.

Om det som hänt i detta fall är rimligt och riktigt, då har man gjort delar av miljöskyddslagen till ett dåligt skämt. Det är trist att majoriteten i konstitutionsutskottet inte ställer större krav på miljöpolitiken och på rimlig användning av våra lagar än att den helt och fullt försvarar regeringen i den här frågan.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan tyckte sig av mitt anförande förstå att jag endast pliktskyldigast ställde mig bakom reservationen. Det är klart att man inte kan gjuta sitt hjärteblod i alla frågor. En beryktad potentat sade en gång: "Vad jag har skrivit det har jag skrivit." Jag kan tillägga: Vad jag har talat det har jag talat, och jag

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

menar det också, herr Johansson.

Anmärkningen att regeringen avgjorde det här ärendet första gången för tidigt och på otillräcklig grund ställer jag mig helt bakom. Det är klart att juridiskt kan Kungl. Maj:ts handläggning försvaras, men med hänsyn till att ärendet berör allvarliga miljövårdsfrågor borde regeringen se till att det till alla delar fanns vattentäta skott. Det är min oföretterliga mening.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag noterar först att herr Ahlmark betraktar det som en plikt mot kammaren att på förhand karakterisera argument som någon till äventyrs kan komma med senare i debatten. Man kan naturligtvis uppfatta sitt riksdagsmannaskap på olika sätt, men för min del tycker jag att jag kan nöja mig med att möjligen karakterisera argument sedan jag hört dem.

Jag vill gärna på en punkt helt hålla med herr Ahlmark, nämligen om att det i dag gäller handläggning av ärendet, och ingenting annat. Därför tänker jag inte gå in i sakfrågan, och därför tar jag inte upp vad herr Ahlmark sagt om svavelutsläpp och sådant.

Men jag noterar med en viss förvåning att herr Ahlmark skjuter Ronny Svensson framför sig, och han försummar inte tillfället att tala om att Ronny Svensson är avdelningsdirektör. Men det är väl knappast i den egenskapen som han skrivit sin bok. Vi som känner Ronny Svensson vet att han är en flitig och hård debattör. Han har med liv och lust gått in i denna fråga och det är hans rätt att utveckla sina ståndpunkter. Men jag är inte säker på att Ronny Svensson har granskat detta ur konstitutionell synpunkt. I varje fall är det inte hans skyldighet att göra det. Däremot har konstitutionsutskottet den skyldigheten när en ledamot, herr Ahlmark, tagit upp den frågan, och resultatet av konstitutionsutskottets granskning återfinns i en promemoria som finns intagen i konstitutionsutskottets betänkande nr 34. Den är mycket läsvärd för den som vill ha en bild av hur detta ärende handlagts. Tyvärr har jag ännu inte hunnit läsa Ronny Svenssons bok. Därför kan jag inte diskutera de argument som tagits ur den. Men självklart skall jag läsa den.

Den väsentliga punkten i herr Ahlmarks inlägg är fortfarande att man inte skulle ha avgjort stadsplaneärendet förrän koncessionsnämnden yttrat sig. Låt oss hålla i minnet att det inte var OK utan Lysekils kommun som har begärt prövning och som var sökande i stadsplaneärendet. Det är väl regeringens skyldighet att avgöra ett ärende när det förs upp på regeringsnivå. Söker man i ett stadsplaneärende är det enligt gällande lag regeringens skyldighet att här besluta. Däremot bestämmer OK självt när bolaget vill lägga in sin koncessionsansökan. Jag har inte talat om att det är någon sorts generositet eller dylikt från OK:s sida i detta fall, jag bara konstaterar att sökanden enligt gällande lagstiftning bestämmer när han skall begära en koncession. I Hogdalsfallet har vederbörande företag gått en annan väg. Jag har inget att erinra mot det, men jag kan inte anklaga regeringen för att ett enskilt företag valt en annan väg. Det är ju den synpunkten som konstitutionsutskottet ändå har att klara ut.

Får jag tillägga att det är möjligt att man här måste förändra

lagstiftningen, så att man i själva bygglagstiftningen skriver in vissa regler hur det skall gå till i detta hänseende, men det är absolut inte konstitutionsutskottets uppgift att här tjänstgöra som utredning. Vi har nu en bygglagutredning och den får pröva denna fråga. Det är möjligt att den utveckling som äger rum på detta område tvingar oss att förändra lagstiftningen. Men herr Ahlmarks reservation innebär en kritik av regeringens sätt att handlägga denna fråga år 1970 med den lagstiftning vi då hade och fortfarande har.

Både herr Ahlmark och herr Werner har hävdad att beslutet kommit till för tidigt och på otillräckliga grunder, och herr Ahlmark spetsade till det i förklaringen att miljöskyddslagen blivit ett dåligt skämt genom regeringens deklaration och handläggning av Brofjordenärendet. Mot denna bakgrund förvånar det mig att herr Ahlmark inte har något som helst yrkande. Anser man att detta har ägt rum borde man väl följa upp det. Det gör inte herr Ahlmark. Han beklagar endast att han inte får stöd i konstitutionsutskottet – kanske går beklagandet alldeles särskilt till centerpartiet, vad vet jag.

Jag vet emellertid att många människor som bor i de berörda områdena kände mycket stor tillfredsställelse över regeringens deklaration i november 1970. De upplevde det som något oerhört positivt att man nu kunde få ett industriområde på Lysehalvön, att man där kunde skapa sysselsättnings- och utvecklingsmöjligheter. Och jag kan gärna tillägga att denna positiva inställning spred sig också upp till de områden där jag bor. Det berodde på den deklaration som finns inrymd i kommunikén, nämligen den som lyder:

”Regeringen har mot denna bakgrund bedömt det som önskvärt att främja utvecklingen av en samplanerad industriregion baserad på Vänersborg, Trollhättan, Uddevalla och Lysekil. Bakom ställningstagandet ligger en önskan att efter hand tillföra detta område ökade sysselsättningsmöjligheter och därigenom åstadkomma en mera balanserad fördelning av det industriella trycket mot västkusten.”

Jag är inte säker på att herr Ahlmark om han kom ned till dessa områden och förklarade att regeringens handläggning var felaktig, att man beslöt för tidigt och på otillräckliga grunder och att man gjorde miljöskyddslagen till ett dåligt skämt skulle inhösta några stora applåder för dessa deklarationer, inte ens bland sina egna partivänner på Västkusten och i trestadsregionen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är litet lustigt att på den enda punkt där Hilding Johansson och jag är överens har han de senaste minuterna desavuerat sig själv. Vi var ju eniga om att detta inte gällde vår hållning i sak till raffinaderiet på Lysehalvön. Hilding Johansson gjorde t. o. m. ett stort nummer av det i början av sitt anförande för att slippa diskutera svavelutsläppen. Men i slutet av sitt anförande märker han att han inte tidigare har haft några argument – då kastar han sig in i en ny diskussion och säger att man kände tillfredsställelse över sysselsättning osv. i Bohuslän.

Javisst, det var många som tyckte att detta var ett bra beslut. Det

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

fanns många andra som tyckte att det var ett dåligt beslut. Det hör inte hit. Vad vi nu diskuterar är hur en viss lag skall tolkas och i vilken ordning som ärenden av detta slag skall handläggas, oavsett om vi är för eller mot raffinaderiet på Lyschalvön. Det borde Hilding Johansson som mångårig ledamot av konstitutionsutskottet ha hunnit lära sig.

Det är klart att Ronny Svensson inte skrev sin bok utifrån samma synpunkter som vi har granskat ärendet i konstitutionsutskottet. Huvuddelen av hans bok handlar om andra ting. Men i delar av denna bok kommer han in på precis samma sak som vi har diskuterat i vår reservation: att man, genom att man tar ett stadsplaneärende först där regeringen fattar ett beslut, binder regeringen inför ett senare eventuellt ställningstagande som besvärinstans efter koncessionsnämndens behandling. Detta har Ronny Svensson nått fram till från delvis andra utgångspunkter; det tycker jag stärker vår argumentering.

Sedan säger Hilding Johansson – jag tycker att han har rätt i sak men att han når en felaktig slutsats – att Lysekils kommun hade ansökt om denna stadsplan och sedan var det regeringens skyldighet att besluta. Men regeringen hade ingen som helst skyldighet att besluta i november 1970. Det finns ingen som helst lag som säger att regeringen måste besluta i november 1970 med föregripande av koncessionsnämndens behandling. Den hade mycket väl kunnat handla på ett helt annat sätt: väntat på att koncessionsnämnden hade klarat av saken för sin del och sedan träffat ett avgörande. Det finns ingenting i lagen som säger att det hade varit fel.

Men då kommer Hilding Johansson till slut in på det som jag tycker är det allvarligaste i den här debatten. Han säger att tågordningen fick företaget avgöra, regeringen hade bara att besluta om stadsplanen. Om OK ville komma med en ansökan till koncessionsnämnden före eller efter det att stadsplanen hade fastställts var OK:s sak. Det kunde regeringen inte bestämma.

Men detta är väl ändå att avskrika regeringsmakten stora handlingsmöjligheter. Det är väl att förvandla regeringsmakten i vissa frågor till en lekboll för vad som ett företag anser vara taktiskt lämpligt. Är det verkligen på det viset att det är OK som skall avgöra med vilken tidtabell man skall besluta i enlighet med byggnadslag och miljöskyddslag? Är det så att tidpunkten för dess ansökan måste bestämma tidpunkten för regeringens slutliga ställningstagande?

I så fall har Hilding Johansson aningslöst formulerat *laissez faire*-socialismens egen trossats, nämligen att regeringen inte kan bestämma tågordningen, utan att företaget gör det självt. Och dessutom har han dragit ett brett streck över den proposition som föreslog den här miljöskyddslagen. Det står nämligen i proposition nr 28 år 1969 att det är ”av vikt att miljövärdens synpunkter beaktas på ett tidigt stadium av arbetet med sådana föreskrifter och anvisningar” (s. 231). Och i mening efter mening slår departementschefen fast just detta att miljösynpunkterna skall in på ett tidigt stadium.

Nu säger Hilding Johansson tvärtom att det var OK att miljösynpunkterna kom in på ett mycket sent stadium, för det fick OK bestämma. Om han då inte har gjort delar av miljöskyddslagen till ett dåligt skämt vet jag inte hur man skall göra det.

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag skall inte fästa något avseende vid det mästrandet som herr Ahlmark sin vana trogen utsätter kammarens ledamöter för. Hans kunnighet, hans förmåga att bedöma, anser han själv, är ju vida överlägsna någon annan människas i denna kammare. Men låt mig få konstatera att miljösynpunkterna inte är åsidosatta. Herr Ahlmark har själv läst upp en sats här, och kanske jag skall repetera den: "Prövning enligt vattenlag och miljöskyddslag återstår. Därvid skall bl. a. preciseras vilka krav på åtgärder som bör ställas för att motverka föroreningar från den planerade industriella verksamheten." Detta har regeringen skrivit, inte herr Ahlmark.

Men låt mig också få konstatera att gången i ärendet uppenbarligen måste vara den, att har en kommun sökt i ett stadsplaneärende måste detta avgöras, även om man kan skjuta på avgörandet. Men den prövning ur miljösynpunkt som koncessionsnämnd och vattendomstol – som herr Ahlmark inte har talat någonting om – här skall företa kan göras senare, och det är vad som sker när det gäller Brofjorden. Jag vill också fästa uppmärksamhet på att koncessionsnämnden prövar luftföroreningar och buller i det här fallet – alltså inte bara luftföroreningar. Detta sista ord måtte inte ha nått ut över kammaren. Det har blivit så på grund av övergångsbestämmelserna att vattendomstolen prövar avloppsutsläppen i havet. De här faktorerna skall nu prövas. De kommer in, och sedan får det hela avgöras. Det är en handläggning som är helt möjlig att genomföra och som jag för min del inte kan rikta någon anmärkning emot. Det har inte heller majoriteten i konstitutionsutskottet gjort.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! För det första: Jag skulle uppskatta om Hilding Johansson inte oavbrutet i alla sina inlägg ojade sig över att jag "mästrar kammaren" när jag för en debatt med honom om Brofjorden och det administrativa handläggandet av den här saken. Man skall kunna ta en duell om sådana ting utan att börja jämra sig i varje inlägg över att andra "mästrar". Detta är en debatt i en sakfråga. Den bör man klara av med gott humör.

För det andra: Om det är på det viset att man låter ett enskilt företag bestämma tågordningen, låter man därmed också regeringen fatta sitt beslut utan kännedom om de fakta som kommer fram vid koncessionsnämndens behandling. Det är detta som debatten har gällt, och jag finner att Hilding Johansson tycker att tågordningen har varit bra. Det betyder att propositionen 1969 på den här punkten har avskrivits. Jag tycker att tågordningen har varit dålig och hoppas att man vid kommande fall av liknande typ låter koncessionsnämnden ta ställning *innan* regeringen binder sig.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det var det sista herr Ahlmark sade som gjorde att jag steg upp en gång till. Det står inte i den lag som herr Ahlmark nu förklarar har avskrivits, att man skall tillämpa den tågordning som herr Ahlmark anser vara den riktiga.

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Sedan sade herr Ahlmark att jag bara klagar. Men alla här utom herr Ahlmark själv måste väl ändå tycka att det inlägg där han klagade över mig hade en ton av mästrande. Men det var kanske speciellt riktat mot mig. Jag behöver kanske också få undervisning av herr Ahlmark, och den undervisningen skall jag ta emot med tacksamhet, men då bör nog undervisningen kännetecknas av litet mer saklighet från herr Ahlmarks sida.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag kan då starta med att tala om för Hilding Johansson att det står i den proposition som lade fram förslaget om miljöskyddslag, att miljösynpunkterna skulle komma "på ett tidigt stadium" vid handläggningen. I fallet Brofjorden har de kommit på så sent stadium att de inte får påverka regeringens beslut.

Reservationen C handlar också om ett område som blir allt viktigare. Den gäller hur vi skall bedriva internationellt och främst nordiskt samarbete. Förenta nationerna antog 1966 en konvention om medborgerliga rättigheter. I artikel 20 vill man förbjuda "all propaganda till förmån för krig". Det är en kautschukparagraf som främst i kritiska utrikespolitiska lägen allvarligt skulle inskränka den utrikespolitiska debatten i Sverige om konventionens bud blev svensk lag.

I sakfrågan har regeringen och folkpartiet i dag inga olika meningar. Till slut valde ju justitieministern i ett frågesvar till mig i andra kammaren i höstas att avskrivna tanken på en svensk lag som skulle kriminalisera s. k. krigspropaganda.

Men dessförinnan hade Sverige varit med och gett fritt fram för liknande lagförslag i Norge och Danmark. Det framgår klart av justitiedepartementets stencil 1970:19, som citeras i bilaga 9 till konstitutionsutskottets betänkande:

"Vid överläggningar mellan representanter för de nordiska ländernas justitie- och utrikesdepartement har diskuterats frågan vilka förbehåll länderna avser att göra vid ratifikation av bl. a. den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Därvid har enighet nåtts om att förbehåll inte bör göras mot bestämmelserna i art. 20 om krigspropaganda."

Innebörden av det som står i justitiedepartementets stencil är helt klar. Ratificerar man den här konventionen utan att göra förbehåll för artikel 20, blir man också tvungen att i den egna lagstiftningen föra in straff för s. k. krigspropaganda. Justitiedepartementets stencil föreslår också en sådan lag och en sådan ändring i tryckfrihetsförordningen. Och Sverige har alltså i nordiska överläggningar gett intryck av att man skulle genomföra en sådan lag.

Läser vi propositionerna från Danmark och Norge, finner vi att de båda åberopar just de här nordiska överläggningarna. Det danska lagförslaget förebådar den svenska propositionen, som sedan aldrig kom, och i det norska regeringsmeddelandet säger man att den svenska regeringen kommer att lägga fram förslag enligt ungefär samma riktlinjer som den norska. Sverige har alltså varit med och påverkat Norge och Danmark till att lägga fram lagar som kan begränsa yttrandefriheten i

utrikespolitiska frågor.

Sedan blev det en pressdebatt i Sverige, och många blev medvetna om vad som var i görningen. Då kastade regeringen om och bestämde sig för att inte lägga fram det förslag som man först avsåg att presentera. Och när norrmännen upptäckte att Sverige ändrat mening drog man tillbaka sin egen proposition i stortinget med hänvisning till vad som hänt i Sverige! I Danmark har förslaget mött hård kritik, och folketinget har såvitt jag vet ännu inte slutgiltigt behandlat det.

Det svenska uppträdandet finner jag uppseendeväckande hur man än ser det. Jag har här antagit att de ämbetsmän som förde förhandlingarna från svensk sida i förväg hade gått igenom problemet med justitieministern eller utrikesministern eller med dem båda. Och då är det anmärkningsvärt att regeringen först intar *en* hållning, som underlättar för Norge och Danmark att lägga fram sina propositioner, för att sedan när det blir debatt i Sverige inta motsatt hållning, vilket tvingar den norska regeringen att dra tillbaka sin proposition.

Nu har det en gång sagts av justitieministern att regeringen *inte* var ansvarig för vad ämbetsmännen kom fram till. De agerade på eget ansvar och regeringen tog ställning först när man bestämde sig för att *inte* i svensk lag kriminalisera s. k. krigspropaganda. I så fall finner jag det minst lika anmärkningsvärt att ämbetsmän utan politiskt ansvar och utan kännedom om vad statsråden anser gör upp med Norge och Danmark på ett sätt som får de båda grannländernas regeringar att lägga fram likartade propositioner. Sådana ställningstaganden måste självfallet *från början* göras av de politiskt ansvariga, alltså av regeringen själv.

Hur man än ser det här är det som inträffat orimligt från administrativ och principiell synpunkt. Vi säger i vår reservation att "den svenska regeringens slutliga avgörande borde ha träffats före eller i samband med överläggningarna med Danmark och Norge. Nordiskt samarbete får inte bedrivas på det sätt som skedde i detta fall." Att varken socialdemokraterna eller centerpartisterna i konstitutionsutskottet kunnat ställa sig bakom en sådan meningsyttring är beklagligt och minskar tyngden i utskottets dechargearbete.

Min fråga går därför *dels* till det främst ansvariga statsrådet, justitieministern, *dels* till majoriteten i konstitutionsutskottet:

Anser ni att det här fallet har handlagts på ett i alla avseenden riktigt sätt? Kommer statsrådet att handla på samma sätt i framtiden i liknande ärenden och kommer konstitutionsutskottet då åter att värja statsrådet mot en anmärkning?

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! I det här ärendet är det obestridligt att vår regering med övriga nordiska regeringar på departementsnivå enades om att ratificera FN-konventionen om medborgerliga politiska rättigheter och därvid inte göra undantag för artikel 20 om förbud mot krigspropaganda. Det framgår med all önskvärd tydlighet av bilaga 9 till det här betänkandet.

Justitiedepartementet upprättade också, som det framhölls, en omfattande PM med förslag till lagstiftning. Så sent som den 15 september 1970 fanns det nordisk enighet i saken, men sedan ändrade de svenska

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

Granskning av statsrådens ämbetsutövning m. m.

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

regeringsledamöterna ståndpunkt i november, uppenbarligen utan att hålla sina nordiska kolleger underrättade därom. I Norge och Danmark lade regeringarna fram proposition i ärendet — den norska regeringen så sent som den 4 december i fjol. Den norska regeringen hann, som vi hörde, dra tillbaka propositionen, när man fick vetskap om svenska regeringens reträtt men det hann inte den danska.

De danska och norska regeringarna utgick från att de nordiska regeringarna var överens i frågan. Det framgår tydligt av det norska Justis- och politidepartementets Ot. meld. nr. 3. Jag skall be att få citera några rader där:

”Spørsmål om eventuelt forbud mot krigspropaganda hadde vært tatt opp i nordiske departementsdrøftelser. — — — I alt vesentlig var man kommet fram til felles standpunkter.

Etter at den norske lovproposisjonen var fremsatt, har imidlertid den svenske justisminister offentlig meddelt att den svenske regering likevel ikke vil foreslå en slik endring i den svenske straffelov.”

Vi har inte bara i tryckfrihetsärenden utan också i många andra lagstiftningsärenden som gäller viktiga medmänskliga angelägenheter hållit på en nordisk samordning. Och i det danska folketinget var just denna gemensamma nordiska hållning ett argument i den svåra debatt man där hade innan man fick lagförslaget antaget i första omgången.

Detta regeringens för våra grannländer besvärande uppträdande i frågan anser vi bör påtalas, och det ger oss från moderata samlingspartiet anledning att sluta upp bakom reservationen C.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skall gärna erkänna att jag blev något konfunderad över den anmärkning som herr Ahlmark riktade mot regeringen, men sedan framgick det med all önskvärd tydlighet vad som var avsikten med herr Ahlmarks framträdande. Den var att framställa sina egna insatser som avgörande för regeringens ställningstagande i sak. Emellertid förhåller det sig så att herr Ahlmark är överens med regeringen om att inte i vårt land godta en lagstiftning av den karaktär som det här är fråga om. Jag skall här inte ingå på själva lagstiftningsfrågan utan konstaterar bara att herr Ahlmarks anförande gav det intryck som jag här har sagt.

Sedan var herr Ahlmark försiktig och talade hela tiden om att ”Sverige har varit med”. Herr Märten Werner borde ha lagt märke till detta, när han uttalade sig om regeringens reträtt. Regeringen tog inte ställning till denna fråga förrän omkring den 1 november. Detta framgår med all tydlighet vid ett studium av handlingarna. Men det är riktigt att det vid olika tillfällen har förekommit överläggningar mellan tjänstemän från justitiedepartementen.

Låt mig också erinra om att Finland ännu inte har lagt fram något förslag i frågan, att regeringsförslaget i Danmark framlades redan den 7 oktober samt att förslag lades fram i norska stortinget omkring den 30 oktober — om jag inte missminner mig — det vill säga innan den svenska regeringen och justitieministern hade tagit ställning i sak till detta ärende.

Det är möjligt att det har förekommit missförstånd vid de förhandlingar som förts, det vågar jag inte uttala mig om med säkerhet. Men jag

kan göra denna deklaration efter ett samtal som jag hade med justitieministern så sent som i går, och där justitieministern beklagade att han på grund av en högtidlighet vid hovrätten i Malmö inte hade tillfälle att närvara här i dag.

Här ställdes sedan en direkt fråga till justitieministern, och i hans frånvaro vill jag säga att det finns vissa problem i det nordiska samarbetet när det gäller vid vilken tidpunkt en fråga skall tas upp och hur vi skall agera i olika sammanhang. I samband med årets session i Nordiska rådet i Köpenhamn hade jag tillfälle att något beröra dessa frågor. Jag skall inte nu gå närmare in på den saken utan vill bara säga att man har anledning att beklaga att sådana missförstånd uppstår, och att det gäller för oss att i framtiden finna vägar för att undvika det.

Herr talman! Jag har inte kunnat finna förklaringen till att man riktar kritik mot regeringen i detta sammanhang, allra helst som det i sak inte i något av de nordiska länderna i nuvarande läge föreligger något missförstånd utan alla synes vara överens.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Adamsson påpekade att jag hade använt ordet reträtt och fann det förmodligen olämpligt i sammanhanget. Man kan ju kalla det vad man vill. Om man betänker vad som sägs i den omfattande PM med förslag till lagstiftning som lades fram finner man i varje fall att regeringen ändrat mening tvivelsutan mycket markant.

Herr Adamsson sade att det var den 1 november som regeringen här i landet tog ställning, alltså ändrade mening. Men den norska regeringen lade fram sin proposition först den 4 december. Det måste ju ha varit en bristfällig kommunikation mellan regeringarna, och det var rimligtvis den svenska regeringen som borde ha tagit initiativ, eftersom de andra regeringarna var införstådda med att det förelåg i varje fall en preliminär överenskommelse om ratificering.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Låt mig först säga att jag mycket uppskattar herr Adamssons inlägg, därför att det ledde framåt. Men först till det som jag inte riktigt uppskattade.

Herr Adamsson påstod att jag ville göra gällande att det var mina insatser som gjorde att regeringen till sist fattade det kloka beslutet att inte lägga fram en sådan här proposition. Det tror jag inte alls var främst mina insatser. Förändringen i regeringens hållning berodde ju på pressdebatten, på t. ex. Per Olov Enqvists artikel i Expressen, på remissvaren till justitiedepartementet från Sveriges författareförening, Sveriges Radio och Pressens samarbetsnämnd. Det var de viktiga insatserna. Det är de som främst skall hyllas för att en sådan här proposition inte lades fram. Det är dem regeringen främst har att tacka för att den inte gjorde det politiska misstaget att lägga fram en proposition som jag inte tror att kammaren hade accepterat.

Det är riktigt som herr Werner i Malmö framhåller, att det är fel att säga att Danmark och Norge lade fram sina propositioner före den svenska regeringens ställningstagande. Poängen i den här diskussionen är

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

ju att de trodde att den svenska regeringen hade tagit ställning tidigare. Det står ju i den danska och i den norska propositionen att Sverige kommer att lägga fram likartade förslag. Och det står ju i det papper som justitiedepartementet sände ut, jag tror det var i juli förra året, att man vid överläggningar mellan representanter för de nordiska ländernas justitie- och utrikesdepartement var överens om att inte göra förbehåll för artikel 20. Därmed var man också överens om att man skulle till nationell lag överföra denna FN-konvention. Det trodde alltså Norge och Danmark. Sedan fick de veta att den svenska regeringen ändrat mening.

Nu säger herr Adamsson att det här var ett "missförstånd" mellan länderna och att vi för framtiden måste finna vägar att undvika sådant. Jag tycker det är bra att det blev sagt. Missförstånd av det här slaget bör inte påverka de olika ländernas regeringar att agera på olika sätt i så här viktiga frågor, som gäller yttrandefriheten i kritiska utrikespolitiska lägen. Om man ändå handlar på skilda sätt, skall man veta från början att man följer olika linjer.

Jag fattar därför herr Adamssons medgivande på det viset att man har godtagit delar av den här kritiken, även om han formellt inte vill ställa sig bakom den, och att regeringen kommer att agera på ett rimligare sätt i liknande fall i framtiden.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Den PM vi talar om är en promemoria som ligger till grund för regeringens ställningstagande, och det är väl riktigt att en fråga måste utredas av tjänstemännen. Det behöver väl inte sägas så mycket mer om detta.

Herr Ahlmark använde ett uttryck som jag tror är riktigt i det här fallet, och det var att man "trodde" så mycket på olika håll. Låt mig bara säga att den svenska regeringen sedan den hade fattat sin ståndpunkt omedelbart meddelade detta till de övriga nordiska ländernas regeringar.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag antydde i mitt första anförande att reservationen avseende utfärdandet av viss kungörelse knyter an till kravet på en god administrativ praxis inom kanslihuset och att ett kriterium på en sådan god administrativ praxis är att den inte missgynnar riksdagen. Jag skall inte upprepa de synpunkterna nu.

Regeringskungörelsen om begränsning i myndigheternas rätt att meddela tillämpningsföreskrifter av olika slag innebär ju en rätt drastisk inskränkning av förvaltningsmyndigheternas direktiv rätt och därmed av deras handlingsfrihet.

Med hänsyn till denna frågas stora betydelse och med hänsyn till att grunderna för den statliga regleringen av förvaltningen tidigare prövats av eller anmälts för riksdagen borde enligt min uppfattning även detta beslut ha förelagts riksdagen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! För att inte förlänga debatten och för att inte göra mig skyldig till upprepning vill jag bara tillägga, att också vi från moderata

samlingspartiet finner skäl att ansluta oss till reservationen D som behandlar kungörelsen om inskränkning av myndighets rätt att meddela föreskrifter m. m. Kungörelsens syfte må vara gott, dvs. att hindra kostnadsökningar inom sektorer som bedöms ha lägre prioritetsgrad än andra. Dock har vi samma uppfattning som övriga reserver, att kungörelsen borde ha förelagts riksdagen, eftersom den statliga styringens omfattning är en riksdagens angelägenhet att besluta om.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Det är riktigt att det är riksdagens uppgift att hävda riksdagens handlingsfrihet. Men när det gäller denna kungörelse kan man inte komma ifrån att det av dess första paragraf klart framgår, att denna endast avser sådana bestämmelser eller beslut som meddelats av Kungl. Maj:t. Har bestämmelserna om vederbörande myndighets befogenhet beslutats av riksdagen är kungörelsen inte tillämplig. Av det skälet anser jag att det inte finns anledning till någon anmärkning.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Får jag bara tillägga att vår utgångspunkt är den, att kungörelsen ändå innebär en radikal förändring i inflytandeförhållandet mellan ämbetsverken och regeringen. Därför borde beslutet med hänsyn till sitt innehåll ha förelagts riksdagen.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag fäster mig just vid detta som herr Molin nu sade, att det gällde relationerna mellan Kungl. Maj:t och myndigheterna. Det är alltså från den utgångspunkten jag anser att det här inte skett någon beskärning av riksdagens handlingsfrihet.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Informationsflödet i samhället ökar snabbt och ändrar snabbt karaktär. Naturligtvis medför det förhållandet att t. ex. statens information ständigt måste anpassas till den aktuella situationen. Ett absolut minimikrav är att författningens informationkrav tillgodoses.

Konstitutionsutskottet har i sitt dechargebetänkande ägnat stort intresse åt informationsfrågor och därvid funnit anledning till en rad kritiska kommentarer.

Som bakgrund till reservationen E till utskottets betänkande vill jag hänvisa till de här kritiska kommentarerna och till vad många talare redan sagt om informationens betydelse.

För att belysa hur svårt det kan vara med information kan det noteras att industridepartementet inte har kunnat tillhandahålla konstitutionsutskottets kansli information om den aktuella sammansättningen av styrelserna för de statliga företagen i anslutning till en väckt fråga vid granskningen.

Så till den särskilda frågan om information om de statliga företagen.

Utskottet har uppmärksammat att den information till riksdagen som förutsatts i samband med beslutet om bildandet av ett statligt förvaltningsbolag i propositionen 121 år 1969 inte har lämnats under 1970.

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Klart otillfredsställande alltså, även om utskottsmajoriteten inte drar slutsatsen.

Vad sades då i den propositionen och i statsutskottets utlåtande nr 168 år 1969? I statsutskottets utlåtande sades bl. a.:

”Den föreslagna ansvarsuppdelningen mellan Kungl. Maj:t och förvaltningsbolaget ser utskottet som ett nödvändigt led i vad avser en rationell ledning av de statliga företagen. Kungl. Maj:t har fortfarande huvudansvaret för skötseln av den statliga företagssektorn. Utskottet anser inte att den föreslagna ansvarsuppdelningen begränsar riksdagens möjligheter att erhålla upplysningar om de olika statliga bolagen. Sådana möjligheter kommer bl. a. att finnas dels genom riksdagens medverkan vid revision av förvaltningsbolaget, dels genom att riksdagsledamöter bereds tillfälle delta i förvaltningsbolagets bolagsstämmor och där kan ställa frågor, dels i anslutning till den redogörelse om den statliga koncernen, som årligen avses föreläggas riksdagen, dels genom interpellationer och enkla frågor. Med beaktande härav kan utskottet inte finna det påkallat att riksdagen gör det i motionerna I:1068 och II:1236 föreslagna uttalandet. Utskottet avstyrker således detta motionsyrkande.”

I detta motionsyrkande i en partimotion från folkpartiet hemställdes, att riksdagen måtte uttala att ”den i propositionen gjorda distinktionen mellan ägaransvar och företagansvar inte får tolkas som en begränsning av riksdagens prövningsrätt när det gäller statliga företags skötsel”.

Detta uttalande ansåg alltså utskottet obehövligt.

Det kan vidare noteras mera konkret beträffande informationsfrågor att utskottet anförde:

”Frågan om vidgad information och allmän insyn i verksamheten inom landets företag har blivit föremål för ökat intresse under senare år. Detta gäller såväl enskilda som statliga företag. Bl. a. spörsmål om insyn i den enskilda sektorn av näringslivet är föremål för undersökning av sakkunniga. De har att utreda formerna för vidgat samarbete mellan företag och samhälle.

I propositionen understryks att de statliga företagen har skyldighet att på ett föredömligt sätt informera om sin verksamhet. En utvidgad informationsförmedling till riksdagen avses komma till stånd i samband med tillkomsten av förvaltningsbolaget. En årlig redogörelse om den föreslagna statliga koncernen avses skola föreläggas riksdagen.”

Utskottet kommenterar folkpartiets partimotioner:

”I motionerna I:1068 och II:1236 understryks starkt betydelsen av en utförlig och öppen redovisning från de statliga företagen. Förvaltningsbolaget bör därför för sig och för sina dotterföretag förutom den årliga redovisningen för lämpliga tidsperioder – t. ex. för femårsperioder – redovisa utdelningen samt statliga tillskott och nedskrivning av statliga fordringar, så att det faktiska utfallet av den ekonomiska verksamheten under en längre tidsperiod klart framgår.”

Vidare säger utskottet:

”Sälunda anser utskottet det väsentligt att förvaltningsbolaget skall ge en systematiserad extern information med översikter över resultatutvecklingen under löpande verksamhetsår och årlig kommentar till årsredovisningen. Ett i olika sammanhang framfört önskemål kommer att bli

tillgodosett genom den i propositionen angivna publiceringen av en öppen och utförlig redogörelse för hela den statliga företagssektorn.”

Det är intressant att gå tillbaka till propositionen 121 år 1969, den som alltså utgjorde underlag till utskottsutlåtandet. Där säger departementschefen:

”Jag ansluter mig till delegationens uppfattning att den statliga företagsgruppen har skyldighet att på ett föredömligt sätt informera om sin verksamhet och anser att en utvidgad informationsförmedling till riksdagen bör komma till stånd i samband med tillkomsten av förvaltningsbolaget. En årlig redogörelse om den föreslagna statliga koncernen kan bygga på förvaltningsbolagets årsredogörelse och bör föreläggas riksdagen. Genom den därav föranledda riksdagsbehandlingen kan såväl de enskilda riksdagsledamöterna – särskilt de i utskottsbehandlingen deltagande – som allmänheten få ett värdefullt tillskott av information om de statliga företagen. Dessutom bör en öppen och utförlig redogörelse för hela den statliga företagssektorn publiceras. Jag förutsätter vidare att vederbörande utskott kommer att utnyttja möjligheten att kalla representanter för förvaltningsbolaget för information utöver den som publicerats i bolagets förvaltningsberättelse.”

Det är följaktligen inte några små utfästelser som regeringen har gjort i det här sammanhanget. Då ställer man sig naturligtvis frågan: Hur har informationsskyldigheten till riksdagen fullgjorts under år 1970? Har den varit föredömlig, som propositionen förutsatte? Nej, inte på det sätt riksdagen beslutade år 1969, är konstitutionsutskottets påpekande på den här punkten.

”Statliga företag 70” heter en skrift som redigerades av industridepartementet förra året men som departementet inte känner något ansvar för; det är endast en redigering av företagens egna uppgifter, säger man. Den skriften överlämnades inte av Kungl. Maj:t till riksdagen i den ordning som propositionen och utskottsutlåtandet år 1969 föreskrev utan distribuerades direkt till bl. a. riksdagens ledamöter. Rent tekniskt är den en fin produkt, för övrigt producerad av AB Allmänna förlaget – ett företag i den statliga företagsfamiljen alltså. Formellt har den inte blivit föremål för riksdagsbehandling under 1970.

I sak kan man göra en del intressanta iakttagelser om den information som lämnas i skriften, i synnerhet om man jämför den med motsvarande redovisning under 1971, i år utgiven av Statsföretag AB. Den kan i det här sammanhanget tjäna som facit.

Om man läser innantill om Kalmar Verkstads AB i skriften ”Statliga företag 70”, finner man:

”Orderingången har varit god. Orderstocken har utökats och kan bedömas som tillfredsställande såväl med avseende på storlek som på sammansättning. Exportförsäljningsansträngningarna har ökat, vilket bidragit till ökningen av orderstocken.

Försäljningen av DAF-bilar har ökat med 40 %. Under året har 1 523 exemplar levererats.” – Uppgifterna avser alltså 1969.

”Den lätta distributionsbilen Tjorven har sålts till enskilda köpare i den utsträckning som produktionskapaciteten och leveranser på ineliggande order till Postverket tillätit.”

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Beträffande ekonomin lämnas inga våldsamma larmrapporter.

Om vi ser på motsvarande uppgifter i skriften Statsföretag AB årsredovisning 1970 – som just har kommit riksdagsledamöterna till handa – finner vi där följande:

”Kalmar Verkstads AB kom under 1970 in i en lönsamhetskris. En rad för bolaget väsentliga aktiviteter misslyckades eller fördröjdes av olika skäl. – – – Bolagets stora satsning på en lätt distributionsbil, Tjorven, motsvarande inte förväntningarna. Försäljningen blev, delvis på grund av den krympande bilmarknaden, alltför låg för att en lönsam produktion skulle vara möjlig.” – – – ”Kalmar Terminal, ett dragfordon konstruerat i samarbete med Svelast, har inte som planerat kunnat sättas i produktion under 1970.”

En rubrik lyder: ”Legotillverkning gav förlust.”

Litet längre fram i texten står det:

”Strävandena att trygga en jämn och lönsam sysselsättning har misslyckats. Betydande investeringar i anläggningar, verktyg och utvecklingsarbete måste därför avskrivnas. Sådana avskrivningar uppgår för Tjorven och Kalmar Terminal till 10,6 mkr.”

Vidare står det i texten:

”En omprövning av bolagets inriktning pågår”, och litet längre ner: ”Administrationen av DAF-agenturen har nedbringats bland annat genom att två av dotterföretagen, som var återförsäljare av bilar nu är under avveckling.”

Sista avsnittet har rubriken Nettoförlusten totalt 23 mkr och där heter det: ”Koncernens omsättning uppgick 1970 till 81,0 mkr jämfört med 59,9 mkr föregående år. Driftsförlusterna inom koncernen samt de särskilda avskrivningarna och avsättningarna uppgick sammanlagt till 28,4 mkr. Efter upplösning av hela varulagerreserven med 5,4 mkr redovisas en nettoförlust om 23 mkr.” Det är drygt 28 procent av företagets hela omsättning. Och man avslutar med konstaterandet: ”I avvaktan på lösning av bolagets framtida inriktning har Kalmar Verkstad tvingats varsla om betydande personalminskningar.”

Detta skall vi alltså jämföra med vad som sades i 1970 års redovisning av de statliga företagen.

Vi kan titta på ett annat intressant företag i den här gruppen. Rationell Planering kallas det av någon outgrundlig anledning. Om detta sägs i skriften Statliga företag bl. a.: ”Verksamheten har från och med andra halvåret 1969 kännetecknats av en stark expansion som kan belysas av antalet anställda: januari 1969 4, juli 1969 10, januari 1970 25.”

Vidare heter det: ”Expansionen har fortsatt under första halvåret 1970 med totalt 55 anställda juli 1970. På motsvarande sätt har månadsfaktureringen ökat från ca 15 000 kr/månad under våren 1969 för att i oktober 1969 överstiga 100 000 kr/månad. Februari 1970 överstegs 200 000 kr i månadsfaktureringen och i maj 300 000 kr/månad. Företagets uppdragsgivare har alltsedan 1969 dominerats av statliga företag, verk och myndigheter. Under 1970 har successivt allt fler uppdrag erhållits från uppdragsgivare inom det privata näringslivet och den kommunala sektorn. Vid årsskiftet 1970/71 beräknas Rationell

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Planering AB ha ca 65 medarbetare och årsomsättningen för 1970 bedöms bli strax under 4 mkr.”

I denna redovisning finns alltså en del uppgifter härrörande sig till juli 1970. Då är det intressant att se vad man säger i år om 1970 års verksamhet.

Första delrubriken är Optimistisk rekrytering och där heter det: ”Vid årsskiftet 1969/70 genomförde RP en omfattande rekrytering av konsulter och administrativ personal. Den ökade kapacitet för konsulttjänster som nyrekryteringen gav motsvarades inte av lika starkt ökad efterfrågan, varför en besvärande belägningsbrist uppstod. Bokslutet för första halvåret visade en förlust på drygt 0,6 mkr och de första månaderna på andra halvåret indikerade en fortsatt försämring av läget. Därför tillsattes i september en styrelse med fastare anknytning till Statsföretag. Samtidigt tillsattes ny verkställande direktör. — — —

Under oktober och november 1970 gjordes noggrann analys av bolagets situation och förutsättningar för fortsatt verksamhet. Analysen visade att 1972 genom stora insatser skulle kunna göras till ett år utan förlust, men framtidsutsikterna var osäkra. Rationell Planerings styrelse beslöt vid sammanträde den 8 december 1970 att föreslå ägaren, Statsföretag AB, avveckling av bolaget. — — —

Personalstyrkan har under året varierat mellan 17 anställda via en topp i september på 55 personer till 41 personer vid slutet av 1970. Beläggningen i sin helhet var under året otillfredsställande.”

Litet längre ned sägs det: ”Omsättningen var under 1970 drygt 2,2 mkr jämfört med drygt 0,6 mkr 1969. På grund av överkapacitet och avvecklingskostnader blev resultatet för 1970 en förlust på 1,8 mkr” — ställt i relation till omsättningen 2,2 mkr. ”Verksamheten 1971 beräknas till följd av höga avvecklingskostnader ge en förlust på cirka 1 mkr.”

Ett enkelt räkneexempel visar att omsättningen 1970 plus 1969 var lika stor som den totala förlust man räknar med för åren 1970 och 1971 sammantaget. Vidare heter det:

”I slutet av februari 1971 hade samtliga anställda utom 6 antingen anställts av Statskonsult/BS Konsult eller funnit anställning på annat håll. Kvarvarande personal hade till uppgift att avveckla återstående engagemang, vilket beräknades vara avslutat vid halvårsskiftet.”

Detta var litet högläsning. Jag ville belysa informationen genom att ta två särskilt intressanta företag. Mellan de här två redovisningarna har i praktiken inte förflutit mer än ca 7 månader: oktober 1970 - maj 1971 eller, om vi tittar på grunduppgifterna, juni/juli 1970 - februari 1971.

Skriften Statliga företag 70 är tryckt på glättat papper. Det kan möjligen leda till slutsatsen att innehållet också är något glättat. Informationen kan t. o. m. betecknas som vilseledande.

Allmänt kan regeringens information före den 20 september 1970 karakteriseras som att man plockat ut godbitar, gett intryck av att allt stod väl till, gett löften som inte kunnat infrias. Ivern att informera om godbitarna kan bara jämföras med oförmågan att under samma tid ge klarläggande information om sådant som inte lyckats.

Om vi något blickar över årsskiftet och tittar i årets statsverksproposition och jämför med informationen 1970 — vad kan det ge?

Ett exempel: Hylte Bruk. Det meddelades i Statliga företag 70 att ASSI hade förvärvat 20 procent av aktierna i Hylte Bruk AB. Förvärvskostnaden var 16 miljoner kronor. I statsverkspropositionen meddelar man att ASSI ingått som delägare i ett bolag som planerar att i Hyltebruk uppföra ett pappersbruk med en årlig produktion av 165 000 ton tidningspapper.

I ASSI:s verksamhetsberättelse för i år, som alltså avspeglar Statens skogsindustriens verksamhet 1970, säger man att "företaget har investerat dels med aktieförvärv under året" och fortsätter: "Sälunda ingick ASSI som delägare i det nya Hylte Bruk AB som avser att uppföra ett tidningspappersbruk vid Hyltebruk med kapacitet av 165 000 ton."

Denna redovisning är alltså avsedd att avspegla verksamheten under 1970 i ASSI och förelades bolagsstämman den 10 maj 1971.

Låt oss då titta på verkligheten vid årsskiftet. Här är det ett företag där staten äger 20 procent och där ASSI:s styrelseordförande är styrelseledamot. Vid årsskiftet 1970-1971 var anläggningsarbeten för detta pappersbruk påbörjade, maskinbeställningar för tiotals miljoner kronor gjorda, men den informationen finns inte ens i ASSI:s årsredovisning. Ännu mindre kan vi läsa ut dessa långt avancerade planer ur redovisningen förra året.

Anledningen till att man inte har velat gå ut med denna information är kanske att det, såvitt jag kan bedöma, inte fanns byggnadslov vid årsskiftet för den anläggning man höll på med. Man hade heller inte behandlat ärendet i koncessionsnämnden för miljöskydd vid årsskiftet.

Vi skulle här kunna dra en liten parallell med Brofjordendebatten för en liten stund sedan. Hylte Bruk kan ses som ett komplement när man skall beskriva hur tänderna dras ut ur miljöskyddslagen och hur ett av de viktigaste instrumenten i miljövärden blir tandlöst.

Informationen om de statliga företagen verkar att vara mera realistisk i år att döma av det vi hittills har sett. Men vi vet inte än hur den formella behandlingen kommer att ske av Statsföretags årsredovisning. Den har ju ännu inte formellt anmälts till riksdagen av Kungl. Maj:t, utan bara delats ut till ledamöterna. Förmodligen blir det riksdagsbehandling först till hösten, dvs. mer än ett och tre kvarts år efter Statsföretags tillkomst.

Herr talman! Dessa exempel räcker för att påvisa att ambitionsnivån "föredömlig information till riksdagen" inte har hållits av regeringen under 1970. Detta har medverkat till att förtroendet för den statliga näringspolitiken inte alltid varit så stort.

Mot denna bakgrund finner vi reservanter bristen anmärkningsvärd när det gäller regeringens information till riksdagen om de statliga företagen. De frågor jag anser mig föranlåten ställa är:

Finner utskottsmajoriteten denna brist och underlåtenhet tillfredsställande? Man gör ju ingen viljeyttring i utskottsbetänkandet.

Förtjänar inte de brister jag har påvisat kritik från utskottets och riksdagens sida?

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag skall i likhet med vad som har skett tidigare i debatten försöka begränsa mitt inlägg till att avse den granskning som

konstitutionsutskottet har haft att utföra och inte gå in på innehållet i informationsverksamheten omkring den statliga företagsamheten.

Vid framläggandet av förslaget om ett statligt förvaltningsbolag, proposition 121 år 1969, framhöll departementschefen att "den statliga företagsgruppen har skyldighet att på ett föredömligt sätt informera om sin verksamhet". Departementschefen ansåg därför att en utvidgad informationsförmedling till riksdagen borde komma till stånd i samband med att man skapade det statliga förvaltningsbolaget. Han ansåg vidare att en ärlig redogörelse för den statliga koncernen kunde bygga på förvaltningsbolagets årsredogörelse och underställas riksdagen. Genom denna riksdagsbehandling kunde såväl de enskilda riksdagsledamöterna, särskilt de som deltog i utskottsbehandlingen, som allmänheten få ett värdefullt tillskott av information omkring de statliga företagen. Dessutom borde en öppen och utförlig redogörelse för hela den statliga företagssektorn publiceras.

Departementschefen förutsatte vidare att vederbörande utskott skulle komma att utnyttja möjligheten att kalla representanter för förvaltningsbolaget för information utöver den som publicerats i bolagets förvaltningsberättelse. Riksdagen anslöt sig till vad departementschefen anförde.

Nu vill folkpartiets representanter i konstitutionsutskottet anmärka på att denna information inte lämnades under år 1970. Utskottets majoritet har konstaterat att det statliga förvaltningsbolaget började sin verksamhet den 1 januari 1970. Årsredovisningen för år 1970, bolagets första verksamhetsår, har i dagarna delgivits riksdagsledamöterna och dessa har alltså möjlighet att själva läsa denna berättelse. Det är därför onödigt, herr Norrby i Åkersberga, att vi tynger kammarens tid med att idka högläsning ur den årsredovisningen.

Denna årsredovisning skall nu behandlas på bolagsstämman. Det har helt enkelt, herr Norrby, inte funnits någon årsredovisning att lämna under år 1970. Därför har inte heller riksdagen, helt i enlighet med vad som förutsattes i propositionen 121, fått någon redogörelse för den statliga koncernen under år 1970. Utskottet har utgått ifrån att denna redogörelse för den statliga koncernen skall lämnas till riksdagen sedan nu årsredovisningen behandlats av bolagsstämman — allt i enlighet med vad som förutsattes i propositionen när Statsföretag bildades.

Enligt vad jag har inhämtat kommer en sådan redogörelse att behandlas av höstriksdagen och det blir då tillfälle för kammarens ledamöter att föra den debatt om innehållet i informationsverksamheten omkring den statliga företagsamheten, som herr Norrby här har inlett.

Det är anmärkningsvärt att inte folkpartiets representanter i utskottet har kunnat ansluta sig till utskottets uppfattning. Det förhållandet blir inte mindre anmärkningsvärt mot bakgrunden av att industriministern i en debatt med herr Helén här i riksdagen så sent som den 30 mars i år redovisade hur denna information skulle ges utan att herr Helén antydde några invändningar av den karaktär som folkpartisterna kommit med i konstitutionsutskottet.

Det har i olika sammanhang klart sagts ifrån inte minst från riksdagen att det är angeläget med en öppen och allsidig debatt omkring näringspolitiken och de statliga företagen. När det gäller de statliga

Fredagen den
14 maj 1971

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

företagen garanteras detta genom den årliga redogörelsen till riksdagen och en i många avseenden mycket öppen redovisning i Statsföretag och dess dotterföretag, vilken förutsättes skall förbättras allteftersom Statsföretag får stabilisera sin verksamhet. Vidare lämnas denna information genom av riksgäldsfullmäktige utsedda revisorer och genom riksdagens 18 ombud vid bolagsstämman. Därtill kommer alla de möjligheter som står riksdagsmännen till förfogande för enkla frågor och interpellationer samt de informationer som kan lämnas vid utskottsbehandlingen av den årliga redogörelsen liksom vid andra tillfällen när begäran härom sker och det inte skadar företagen ur ekonomisk, teknisk eller merkantil synpunkt. Därtill skall tilläggas att samtliga partigrupper i riksdagen i samband med framläggandet av årsredovisningen nu i vår erhållit erbjudanden om kompletterande information från Statsföretags ekonomiavdelning.

Vi har långt till den dag då informationen från det enskilda näringslivet på alla håll till ägare och samhälle blir lika bra ordnad som förhållandet är när det gäller Statsföretag. Förvisso kommer vi att ha olika meningar om informationens uppläggning och den statliga företagsamheten över huvud, och det kommer vi sannolikt att fortsätta att ha även i framtiden. Och det kommer vi också att ha utan att, som folkpartisterna i konstitutionsutskottet, skapa konstlade motsättningar och – för att citera herr Ahlmarks karakteristik tidigare i debatten – ”föra ett ohållbart resonemang”.

Herr talman! Det är trots allt med en viss tillfredsställelse som jag nu kan plädera för ett avsnitt av konstitutionsutskottets betänkande, varom 13 av dess 15 ledamöter förenat sig.

Herr NORRBY i Akersberga (fp):

Herr talman! Jag noterade med intresse en del av vad herr Wictorsson sade i sitt premiärtal här i riksdagen.

Det är alldeles klart att det inte är sakfrågan om den statliga företagsamheten vi diskuterar nu. Men för att påvisa skillnaden mellan den information som lämnades 1970 och den som lämnats 1971 ansåg jag mig tvungen att anföra en del citat. Skillnaden är nämligen mycket iögonenfallande.

Herr Wictorsson citerade utförligt vad som står i proposition nr 121 år 1969. Det gjorde jag också, men vi kom till något olika slutsatser. Orden ”att på ett föredömligt sätt informera om sin verksamhet” tycker jag förpliktar till information när information finns att lämna. Hade regeringen verkligen ingenting att informera riksdagen om under 1970 när det gällde de statliga företagen? Målsättningen i statsutskottets utlåtande i frågan 1969 var: ingen begränsning i riksdagens prövningsrätt. Men riksdagen fick alltså inte tillfälle till prövning av uppgifter som lämnades i information från regeringen.

Man frågar sig om regeringen vill ha in blanco-fullmakter från riksdagen.

Man kan också fråga sig om interninformationen – som är en förutsättning för att bygga upp en ordentlig extern information – fungerade under 1970, dels mellan företagen och industridepartementet, dels mellan verkställande direktören och styrelseledamöterna i vissa

statliga företag, dels till personalen. Man kan i det sammanhanget ställa samma fråga som så många gånger tidigare: Har regeringen ingenting lärt av Durox? Det är alldeles uppenbart att om ännu i september personal rekryteras till ett statligt företag som sedan läggs ner vid nästkommande årsskifte, då måste det vara brister i informationen.

Skall förtroendet öka för den statliga företagsamheten, måste regeringen skärpa sig i fråga om informationen. Vi vet ännu inte om den skärpningen kommer till stånd. Det vi har sett i år verkar, det vill jag hålla med om, ganska lovande. Men vad vi reserverar kritiserar är förhållanden under 1970, startåret för Statsföretag AB, då förtroendet skulle grundläggas för en ny form av ansvarsfördelning mellan regeringen och Statsföretag. Vid konstitutionsutskottets granskning har konstaterats att det inte finns något konseljbeslut under 1970 som är särskilt ägnat att belysa just ansvarsfördelningen mellan regeringen och Statsföretag AB. Det är nog så anmärkningsvärt under det första känsliga verksamhetsåret för Statsföretag.

Vidare kan man fråga sig om industriministern hade ett tillfredsställande grepp över utvecklingen inom Statsföretags dotterbolag under 1970. Kontrollsystemet och interninformationerna fungerade uppenbarligen inte. I ansvarsfrågan vill jag bara citera vad som står i statsutskottets utlåtande nr 168 år 1969: "Kungl. Maj:t har fortfarande huvudansvaret för skötseln av den statliga företagssektorn." 18 riksdagsledamöter har möjlighet att delta i Statsföretags bolagsstämma, men jag ställer frågan varför inte alla riksdagsmän får den möjligheten. I och med att kretsen har begränsats till 18 ökar kravet på information direkt till riksdagen.

Givetvis kan man i form av enkla frågor och interpellationer få fram information om de statliga företagen. Men i frågedebatterna undviker de ansvariga statsråden ofta sakfrågorna genom att säga att de inte kan ta upp ett enskilt ärende till diskussion här. Och vi har sett hur en interpellation om statlig företagsamhet fick ett i stort sett intetsägande skriftligt svar, varpå industriministern i senare debattinlägg lämnade den information som självklart borde ha lämnats redan i interpellationssvaret. På så sätt minskade interpellantens möjligheter att nå det resultat han ville nå med sin interpellation.

I årets statsverksproposition lämnas en hänvisning till skriften Statliga företag. Det sägs inte om det är Statliga företag 70 eller någon av dess föregångare. Förmodligen är det Statliga företag 70. Så sent som i januari i år hänvisade alltså regeringen till den information som jag nyss har beskrivit som ända på gränsen till vilseledande.

Herr Wictorsson hänvisade också till debatten mellan herr Helén och industriministern i anslutning till den interpellation som jag nyss talade om. Ja, vad var det herr Helén var ute efter vid det tillfället? Jo, en redogörelse för riksdagen enligt riksdagsordningens § 56 för att få till stånd en bred debatt om det aktuella läget vid de statliga företagen. Den informationsmöjligheten var regeringen inte beredd att utnyttja. Så mycket var alltså möjligheten att inhämta information värd när det kom till kritan.

Jag kommer tillbaka till frågan: Visste regeringen ingenting? Ett par månader före beslutet om nedläggningen av Rationell Planering visste inte

industriministern något om problemet. Det är den enda slutsats man kan dra om informationsbristerna. Mitt under det verksamhetsår som för Kalmar Verkstads AB slutade med en förlust på 23 miljoner kronor visste alltså regeringen ingenting som var väsentligt att meddela riksdagen.

Om det är på det sättet, herr talman, är läget allvarligare än jag trodde. Det är den enda slutsats jag kan dra av herr Wictorssons inlägg. Då har ju inte ansvaret för de statliga företagen tagits av regeringen. Om det är så illa, frågar man sig varför inte herr Wictorsson tog upp frågan vid dechargegranskningen.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Ja, herr Norrby i Äkersberga, detta ärende gäller inte den statliga företagsverksamheten utan det gäller bara den information om Statsföretag som regeringen skulle lämna här i riksdagen på grundval av riksdagsbeslutet 1969. Utskottet konstaterar kallt och klart att någon sådan information inte lämnats under 1970 samt säger att utskottet förutsätter att det skall bli en ordentlig information 1971.

Jag delar herr Norrbys uppfattning om att den redogörelse som vi fick under 1970, den glättade redogörelsen som herr Norrby sade, uppenbarligen inte var så mycket att lägga till grund för en saklig information. Däremot tycker jag – den uppfattningen gav herr Norrby också uttryck åt här – att den nu lämnade redogörelsen förefaller vara mera realistisk och alltså kan bilda underlag för en bra information till riksdagen. Som herr Wictorsson sade har man också redan gett riksdagsgrupperna möjligheter att diskutera den statliga företagsverksamheten.

Jag tror inte vi skall sträcka ut denna debatt till att gälla något annat än vad utskottets betänkande sysslar med, nämligen granskning av regeringens handlande.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten annat än genom att än en gång konstatera att den redogörelse som beskrivs i propositionen 121 år 1969 skall lämnas till riksdagen på grundval av Statsföretags årsredovisning. Det första tillfälle då det föreligger en sådan årsredovisning är när bolagsstämman på måndag har behandlat och godkänt det förslag till årsredovisning som nu är framlagt. Därefter kommer riksdagen att få den redogörelse som förutsatts i propositionen.

Till sist, herr Norrby i Äkersberga, det är möjligt att informationen i vissa avseenden varit begränsad, men det gäller också för oss att förstå att kammarens tid här är begränsad.

Herr NORRBY i Äkersberga (fp):

Herr talman! Än en gång läser jag inntill i propositionen. Där säges det att redovisningen till riksdagen "kan bygga på förvaltningsbolagets årsredogörelse". Det står inte "skall". Det talas i propositionen om målsättningen att "på ett föredömligt sätt informera om sin verksamhet" och det sägs att "en utvidgad informationsförmedling till riksdagen bör komma till stånd i samband med tillkomsten av förvaltningsbolaget".

Det är höga ambitioner som regeringen har i propositionen. Informa-

tionen under 1970 var emellertid praktiskt taget exakt densamma som under 1969. Men uttrycket ”i samband med tillkomsten av förvaltningsbolaget” kan bara tolkas på ett sätt: Under 1970 skulle en bättre information än under 1969 ha lämnats riksdagen. Det är kontentan av propositionstexten på denna punkt.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Eftersom jag i denna debatt i allt väsentligt har uppehållit mig vid den administrativa praxis inom regeringen som berör riksdagens ställning och riksdagens handlingsmöjligheter, skulle jag här till sist vilja påpeka det rätt uppseendeväckande förhållandet att statsråden bara ytterst sporadiskt har närvarit i kammaren under debatten och inte alls deltagit i den. Man har från regeringens sida varken velat besvara reservanternas frågor eller kommentera de påpekanden som ett enhälligt utskott har gjort.

Det skulle enligt min mening vara tillfredsställande om regeringen tillägnade sig en bättre administrativ praxis på detta område i framtiden.

Efter härmed slutad överläggning lades betänkandet till handlingarna.

§ 6 De ensamståendes situation

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 16 i anledning av motion angående de ensamståendes situation.

I motionen 1971:749 av herr Helén m. fl. hade yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en skyndsam, allsidig översyn av de problem, vilka mötte olika kategorier ensamstående i samhället, samt om förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa dessa.

Utskottet hemställde att motionen 1971:749 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Hamrin och Hyltander (båda fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:749 hos Kungl. Maj:t begärde dels en skyndsam, allsidig översyn av de problem, vilka mötte olika kategorier ensamstående i samhället, dels förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa problemen.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! I motionen 749 yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig översyn av de ensamståendes problem.

Motioner med ungefär samma innehåll och samma yrkande har väckts vid flera tillfällen, första gången år 1965 av Brita Elmén. Jag har noga läst igenom alla motionerna och utlåtandena från dessa fem år, och jag har verkligen försökt att se om de ensamståendes situation har förbättrats

Fredagen den
14 maj 1971

*De ensamståendes
situation*

under denna tid. Och visst har det hänt en hel del, t. ex. i skattefrågan. Vi har också fått ändrade riktlinjer för främjande av viss bostadsförsörjning för en hel del grupper ensamstående. Men i många fall är situationen exakt densamma som för fem år sedan. Vi erinrar oss att vi i går diskuterade två problem för ensamstående. De behandlades i socialförsäkringsutskottets betänkande — och gällde de s. k. övergångsänkorna och förbättrad social trygghet för frånskild make.

De delar av låginkomstutredningens betänkande som kommit ut har givit oss många upplysningar beträffande de ensamstående. De ligger generellt lägre i lönehänseende, förvärvsarbetsgraden är särskilt låg bland ensamstående män och ensamstående har sämre kostvanor. Sjukligheten är också särskilt hög bland ensamstående av båda könen. Där finns alltså många frågor som rent perifert tagits upp.

Vårt komplicerade samhälle är i dag svårt att leva i, och särskilt svårt är det för de ensamma, som ofta känner sig utanför. Fortfarande finner vi i dag gamla ensamma, som ligger döda i sina bostäder, och vi vet att många ensamma gamla lever i skräck för den dag då de inte längre kan reda sig själva.

Ja, herr talman, jag skulle kunna stå här i talarstolen och räkna upp exempel efter exempel på problem för de ensamstående som vi inte har löst. Jag tror inte att man skall slå sig till ro, som utskottet gör, med att säga att flera utredningar kommer in på delproblemen och att dessa så småningom kommer att bli lösta.

I motionen och i reservationen av herrar Hamrin och Hyllander som jag härmed, herr talman, yrkar bifall till — föreslås en helt annan arbetsmetodik. Vi säger: Insamla det material som finns tillgängligt, samordna det och försök att skapa en helhetsbild av den här gruppens situation, så är det tänkbart att vi snabbare kan lösa problemen!

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Det är ingen som ifrågasätter att de här problemen, som fru Fränkel har nämnt och som tas upp i motionen, i utskottets betänkande och i reservationen, finns och behöver lösas. Men som det redovisas i socialutskottets betänkande nr 16 finns inte mindre än sex olika statliga utredningar — servicekommittén, boendeutredningen, familjepolitiska kommittén, familjelagssakkunniga, barnstugeutredningen och skatteutredningen -- som just tar upp de ämnesområden där de här speciella problemen föreligger både för de ensamstående och för andra grupper. Jag tycker inte, fru Fränkel, att det är att slå sig till ro, om vi avvaktar resultaten av de här utredningarna i stället för att medverka till att tillsätta ytterligare en utredning.

Herr talman! Jag tycker att en motion sällan har varit så väl tillgodosedd som den här, och jag ber därför att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i betänkande nr 16.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag vet, fru Sigurdson, att det finns sex stora statliga

utredningar, och jag tror att jag skulle kunna lägga till 16 andra utredningar, där man i "kanten" kommer in på ensamståendes problem. Men skillnaden, fru Sigurdsen, mellan våra ställningstaganden är ju att ni är nöjda med utredningarna. Vi vill samordna dem. Vi menar att den metodiken skulle föra fortare till målet. Det är där skillnaden ligger.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Fränkel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Fränkel begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja --	238
Nej --	49
Avstår --	3

§ 7 Utredning angående sabbatsår

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 17 i anledning av motion om en utredning angående sabbatsår.

I motionen 1971:762 av fru andre vice talmannen Nettelbrandt m. fl. hade hemställts att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsperioder.

Utskottet hemställde att motionen 1971:762 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Hamrin och Hyltander (båda fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:762 hos Kungl. Maj:t begärde utredning angående möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under den aktiva levnadsperioden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsperioder.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! För fjärde gången under de senaste sex åren har folkpartiet i motion yrkat på en utredning rörande möjligheterna att införa en längre sammanhängande ledighet, som vi från början kallade sabbatsår eller sabbatsledighet. Jag skall återkomma till de tidigare motionsyrkandena men vill först något förklara vad den sammanhängande ledigheten är avsedd att användas till.

Vi har konstaterat att i vårt samhälle har vi ofta behov av en sammanhängande ledighet för att den fritid vi har skall kunna utnyttjas bättre. Det gäller den psykiska hälsan, det gäller möjligheterna till bättre kontakt inom familjen, det gäller en allmän förnyelse i vårt jäktade samhälle, och det gäller även möjligheterna till studier och förnyelse inom olika områden. Jag tror ingen kan bestrida att många skäl finns för längre sammanhängande ledigheter i olika hänseenden.

När de tidigare motionerna väcktes – vi kan gå tillbaka till 1966, då den första väcktes – mottogs de på åtskilliga håll, framför allt kanske inom riksdagskretsar, ibland med spott och spe och ibland med skepsis eller milt överseende. Man talade om aprilskämt och gjorde andra liknande bedömningar. Det berodde på vars och ens läggning hur man uttryckte sig i det fallet. En ganska allmän skepsis rådde emellertid.

Men det är ofta så att framsynta förslag lever sitt eget liv, oavsett om motioner avslås här i riksdagen, och så är fallet med motionen om en längre sammanhängande ledighet. Redan då motionen 1966 remitterades för yttrande framhöll åtskilliga remissinstanser att det fanns saker och ting som var tänkvärda och som man behövde fundera på. Invändningarna var av två slag: den ena att detta i stort sett var en avtalsfråga som arbetsmarknadens parter borde lösa, den andra att det var en samhälls-ekonomisk fråga av sådan storleksordning att det i varje fall för tillfället var svårt att tänka sig att genomföra förslaget.

Jag har för min del all respekt för båda invändningarna. Fritiden har ju hittills i stort sett varit en avtalsfråga, och de här frågorna på avtalsmarknaden är i allra högsta grad beroende av vår samhällsekonomi. Man får alltså inte bortse från dessa invändningar. Men när det nu visar sig att avtalsmarknaden kanske behöver den utredning som vi föreslår för att klara åtskilliga rent praktiska frågor – anknytningen till försäkringssystemet, möjligheterna att sammanlägga redan befintliga avtalsenliga eller lagstiftade ledigheter till en längre ledighet – måste man ta ställning till frågan om de skäl som framförs för en sådan sammanhängande ledighet är tillräckligt bärande för att man skall försöka genomföra förslaget. När dessa frågor alltjämt tränger på finns det, herr talman, all anledning att även i fortsättningen envisa med att återkomma med yrkandet. Det är en framtidsfråga – jag tror att fler och fler inser det.

Jag skulle kunna citera remissyttrandena från 1966 – positiva, förstående yttranden från åtskilliga instanser, bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen och TCO. Eftersom vi har gjort detta tidigare under årens lopp skall jag dock avstå från det. Däremot skall jag inte avstå från att citera ett yttrande av justitieministern, som också finns med i riksdagens protokoll från i fjol och som i och för sig är ganska belysande.

Justitieministern sade följande: "Tanken på en längre ledighet är en av mina gamla käpphästar. — — — Jag tror att systemet kommer att bli verklighet inom en inte alltför avlägsen framtid." De orden tycker jag riktigt uttrycker vad det här är fråga om; detta är en sak som tränger sig på. Det gäller bara att klarlägga under vilka premisser man skall kunna införa systemet och vilka problem man har att övervinna för att klarlägga det.

De kritiska synpunkterna då denna fråga första gången fördes på tal i riksdagen 1966 har mer och mer kommit i skymundan. När jag tog del av fjolårets protokoll såg jag också med tillfredsställelse att utskottets representant i första kammaren, herr Dahlberg, som försvarade avstyrkandet av motionen i fjol, sade följande: "Jag tror att samhället så småningom kommer dithän att medborgarna får rätt till en längre sammanhängande ledighet, men i dagens läge är många andra frågor mer aktuella än denna." Jag har här citerat meningen i sin helhet för att ingen skall kunna säga att jag misstolkar vad som sades. Och herr Dahlberg slutade debatten med att säga: "Att det finns ett behov, och att detta är ett problem, därom råder inga delade meningar."

Det är bra att vi har kommit fram till den ståndpunkten. Då gäller frågan egentligen bara om det är nödvändigt med en utredning eller om avtalsmarknadens parter klarar denna sak. Motionärerna tror för sin del att det är en ganska besvärlig fråga och att det behövs en utredning för att bana väg för den lösning avtalsvägen som kanske kan följa efter en utredning.

Vi har här i landet haft en i förhållande till många andra länder ganska föredömlig semesterlagstiftning. Jag bortser alltså inte från att de länder som åberopas i motionen och som har infört ett sådant här system med sammanhängande ledighet inte har lika långa semestertider som vi har här i Sverige. Men jag bortser inte heller från att den semesterlagstiftning som vi har — den första semesterlagen tillkom 1938, även om vi också dessförinnan hade vissa bestämmelser i 1931 års arbetarskyddslag rörande semester och ledighet — med jämna mellanrum har varit föremål för översyn och revidering, senast 1963. Jag tror att det inte dröjer många år ytterligare förrän vi på nytt börjar fundera på om inte semesterlagstiftningen bör följa med sin tid och anpassas till samhällets utveckling. Och då vore det säkerligen till nytta för den översynen om vi dessförinnan i en särskild utredning har undersökt möjligheterna till en längre sammanhängande ledighet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen i ärendet.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Som herr Hamrin informerade om är det här sedan några år ett bekant ämne för den svenska riksdagen. Frågan om sabbatsår har behandlats 1966, 1969 och 1970, och i år kommer motionen igen. Årets motion är i stort sett likalydande med föregående års motioner. Det finns något tillägg; bl. a. anser motionärerna att opinionsbildningen för sabbatsår under det gångna året varit stark, och man sätter sin lit till sammansättningen av den nya riksdagen. Om det är motiverat återstår att se.

Intresset i riksdagen har tidigare inte varit så stort. Det kan illustreras med följande röstsiffror. Vid riksdagsbehandlingen 1969 var det 16 ledamöter i första kammaren och 15 i andra kammaren – summa 31 ledamöter – som röstade för den reservation som blev följden av motionen. År 1970 var motsvarande siffror 14 i första kammaren och 25 i andra kammaren, sammanlagt 39. Intresset hade alltså i viss mån ökat.

Även årets reservation överensstämmer till mycket stor del med fjolårets reservation. Vilka är då motionärernas och reservanternas motiv? Herr Hamrin har i viss mån utvecklat det. Man talar om människors behov av en längre ledighet i olika situationer, man talar om stressen i arbetslivet, man talar om möjligheterna att idka vuxenstudier.

Det är allmänt bekant att vi har mycket stor stress på många arbetsområden: vi har ett hårt arbetstempo, vi har dåliga arbetsmiljöer – det är ett faktum för väldigt många. Ackordsarbetet som också skapar hets är under debatt. Arbetsmiljön är högaktuell, och vi har en statlig utredning som sysslar med den frågan. Vuxenutbildningen är också en av 1970-talets stora frågor. LO och Arbetsgivareföreningen har sedan några år överläggningar om möjligheterna till ledighet för studier. Som utskottet säger i sitt betänkande är frågorna om studiefinansiering för de vuxenstuderande sedan år 1968 föremål för en särskild utredning.

Önskelistor kan vi alla presentera – mer eller mindre realistiska. Jag vill personligen säga att jag tycker sabbatsåret är ett av de mer orealistiska önskemälen.

Reservanterna tar upp de samhällsekonomiska aspekterna och säger att finansieringen av en sådan här reform bör kunna inordnas i socialförsäkringssystemet. Men, säger man för att gardera sig inför arbetsgivarna och Arbetsgivareföreningen, man får för all del inte – jag citerar inte utan detta är min fria tolkning – genom lagstiftning pålägga företagen denna extrakostnad. Man säger att det här kan göras upp t. ex. vid förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Ja, om inte arbetsgivarna skall betala det, måste det alltså bli den andra parten, dvs. arbetstagarna, som gör det.

Utskottsbetänkanden är ofta mycket hovsamma i tonen, och det kan man också säga att socialutskottets betänkande här är. Utskottet ansluter sig helt till vad andra lagutskottet tidigare har uttalat i denna fråga, nämligen att införandet av en allmän sådan här ledighet vid en jämförelse med andra aktuella reformkrav måste bedömas som mindre angeläget. Vi skulle, många av oss, kunna stå här en lång stund och räkna upp angelägna reformer, presentera önskelistor på lägre pensionsålder, höjda pensioner, kortare arbetstid, kanske längre semester, mer pengar till barnstugor, bättre sjuklön, ökat stöd till barnfamiljerna, ersättning till människor som vill idka vuxenstudier, osv., osv. Jag tror att vi kan räkna upp en hel massa reformer som svenska folket skulle finna mycket mer angelägna än införandet av ett sabbatsår. Om man menar allvar med förslaget – och det gör man väl – måste det vara en reform som ger reella möjligheter för alla medborgare att få ett sabbatsår med ekonomisk ersättning. Annars är ju det här förslaget meningslöst.

Herr Hamrin har själv påmint om att vi sedan 1938 har en lagstiftning om semester. Vi vet att de krav på lagstadgad semester som sedan

årtionden hade förts fram av arbetarrörelsen tog mycket lång tid att få genomförda. Det har segat sig fram till det som vi har i dag -- fyra veckors semester -- och som herr Hamrin ändå betecknar som en föredömlig lagstiftning.

I motionen sägs att det i allt fler länder har införts möjlighet till långledighet av detta slag. Man exemplifierar med Island där det gäller vissa lärargrupper, USA där stälarbetarna träffat en överenskommelse med arbetsgivarparten, och Australien där det gäller universitetslärare. Men jag tycker att man samtidigt bör tala om hurdan semesterlagstiftning dessa länder har. I Australien ger semesterlagstiftningen 18 dagars semester, i Island tre veckor, och i USA har man en veckas grundsemester, två veckor efter fem år och fyra veckor efter 25 år.

Det talas mycket om att detta i första hand bör vara en förhandlingsfråga för arbetsmarknadens parter. Vi vet att årets lönerörelse i mycket stor utsträckning getts en låglöneprofil och att det är stora svårigheter att nå en överenskommelse -- jag vill påminna om den aktuella strandningen mellan LO och Arbetsgivareföreningen.

Vi vet att LO för hårda förhandlingar med Arbetsgivareföreningen om en bättre pension för arbetarna och om en bättre sjuklön. Hur tror reservanterna att frågan om införandet av ett sabbatsår skulle tas upp, när det möter så stora svårigheter att få mer, som vi tycker, självklara krav genomförda.

Nej, jag anser kraven i motionen och reservationen höra till det mest verklighetsfrämmande som presenterats i svensk politik. Politik är att prioritera, och för mig är detta ett krav som måste komma långt tillbaka på en prioriteringslista. Enligt mitt bedömande är motionen om sabbatsår skriven av en elit för en elit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i dess betänkande nr 17.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det är ingalunda så, fru Sigurdsen, att motionen är skriven av en elit för en elit -- jag skall återkomma till det litet senare.

Jag tycker att hela fru Sigurdsens inlägg var en utmärkt bekräftelse på att det finns många problem i detta sammanhang som behöver ses över och lösas -- för den händelse man tror på den här tanken, för den händelse man lyfter blicken något över dagens bekymmer och ser litet in i framtiden.

Jag är väl medveten om de svåra avtalsförhandlingar som vi nu upplever -- dem behöver jag inte påminnas om. Men vi har väl ändå till uppgift i denna församling att tänka litet på vad som kan komma framöver när vi, som väl alla hoppas, har övervunnit dagens bekymmer och besvärligheter.

Socialförsäkringen har kommit in i bilden genom ett yttrande, om jag minns rätt, från AMS. Jag tror att den är en tänkbar lösning. Jag anser inte att det är alldeles hopplöst att tänka sig en sammanhängande ledighet under en längre period än vad den nuvarande semestern under ett år innebär utan att fördenskull behöva belasta arbetsgivarna alltför hårt. Men att det här blir fråga om hur man vill utta de möjligheter man

har till ökad timpenning, ökad ledighet, bättre sociala förmåner och att det blir en avvägning i det fallet är jag väl medveten om.

Att jag tror att man här kan tänka sig en hopsparad ledighet under två eller flera är beror på att jag väl vet att statstjänstemän och kommunaltjänstemän, som har en viss möjlighet att skjuta över ett års semester till nästa år, ofta begagnar sig av en sådan möjlighet med större eller mindre stöd i nuvarande regler. Även där tycker jag att det skulle finnas en viss möjlighet att låta dem fullt legalt göra en sådan sammanslagning.

Jag upprepar, herr talman, vad jag sade, nämligen att vissa frågor har en benägenhet att leva sitt eget liv, även om man inte får förståelse för dem här i riksdagen. Jag vet förresten inte vad fru Sigurdsen menade med "skrivna av elit för elit", men det är förmodligen något förlegat tänkande på socialgrupp 1, 2 och 3, som alltjämt vidlåder fru Sigurdsens tankegångar.

Såsom ett exempel på att en opinion för denna tanke dock lever skall jag inte bara citera justitieministern. Jag kan citera tidskriften Byggnadsarbetaren, nr 31 år 1970, där en skribent frågar: "Vart tog sabbatsåret vägen? Har nu denna tanke helt skrinlagts?"

Nej, det har den inte. Den återkommer även om vi får avslag på vår motion i den votering som nu följer. Vi kommer att hålla denna tanke vid liv och noterar precis som fru Sigurdsen att voteringsciffrorna här i kammaren inte är särskilt imponerande. Men det innebär inte att tanken är skrinlagd vare sig här i kammaren eller i den allmänna opinionen ute bland löntagarna i landet.

I detta anförande instämde herr Hörberg (fp).

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter har röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	234
Nej	–	48
Avstår	–	5

§ 8 Arbetstidsförkortning för arbetande i kontinuerlig skiftgång

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 18 i anledning av motion om arbetstidsförkortning för arbetande i kontinuerlig skiftgång.

Arbetstidsförkortning för arbetande i kontinuerlig skiftgång

I motionen 1971:354 av herr Hagberg m.fl. hade hemställts att riksdagen uttalade sig för att för arbete i kontinuerlig skiftgång samt i därmed jämförbara arbetstidsformer inom servicenäringarna den maximala arbetstiden uppgick till 36 timmar i veckan, att för de i kontinuerlig drift som arbetade under storhelger den maximala arbetstiden skulle uppgå till 34 timmar i veckan samt att riksdagen hemställde till regeringen att utarbeta och framlägga förslag till erforderlig lagtext.

Utskottet hemställde att motionen 1971:354 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Marklund (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:354 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag till ändring av allmänna arbetstidslagen av innehåll dels att den maximala arbetstiden vid arbete i kontinuerlig skiftgång samt i därmed jämförbara arbetstidsformer inom servicenäringarna bestämdes till 36 timmar i veckan, dels att den maximala arbetstiden för arbetstagare i kontinuerlig drift som arbetade under storhelger bestämdes till 34 timmar i veckan.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationen av fru Marklund.

I år har en arbetstidsförkortning med 1 timme 15 minuter trätt i kraft för de allra flesta lönearbetare. Ytterligare förkortning kommer den 1 januari 1973. Därigenom får lönearbetarna en arbetsvecka på 40 timmar.

Utskottet hänvisar i denna fråga till att arbetstidslagen är konstruerad som en maximalföreskrift och avvisar förslagen om en specialreglering av arbetstiden för skiftgående i kontinuerlig drift. När utskottet stöder sig på dessa värderingar överlämnar man emellertid de problem som många arbetare med speciellt svåra arbetsförhållanden har till förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

De som jobbar i kontinuerligt skiftarbete, dvs. kvällar, nätter, lördagar och söndagar och i en del fall också vid storhelger, vet vad detta betyder. Arbetsköparnas hänsynslösa exploaterande av människor i skiftgång kommer att förvärras.

Vi skall vara medvetna om att kontinuerliga driftformer kommer att öka. Rationaliseringsprocessen medför att företagen satsar allt mer på maskinparken som kräver en kontinuerlig skiftform, särskilt inom järnbruksindustrin och pappers- och massaindustrin. Arbetsköparens krav på effektivitet och lönsamhet gör att allt fler industriarbetare tvingas arbeta i skift. Bolagen gör stora vinster på rationaliseringarna men ingen hänsyn tas till dem som skapar dessa vinster.

Arbetsstidsförkortning för arbetande i kontinuerlig skiftgång

Det är ju så att de som arbetar i kontinuerliga processer som regel har de sämsta arbetsplatserna ur miljösynpunkt. Ackordsarbete är för en vanlig lönearbetare, som har normal arbetstidsförläggning på dagen, mycket hårt och slitsamt. Att utföra pressande ackordsarbete i skift är därför naturligtvis ännu hårdare. Hårt ackordsarbete med ideliga omställningar i dygnsrytmen medför att den psykiska och fysiska pressen blir mycket hård. För att kunna lindra vådorna av skiftarbete vore en kortare arbetstid en utväg.

Kortare arbetstid för arbetare i kontinuerlig skiftgång kan motiveras även ur andra utgångspunkter: Den fritid som man till stor del får förstörd genom de olika skiftens förläggning, likaså den ledighet som mycket ofta kommer då andra människor inte är lediga, svårigheter att föra ett normalt samhällsliv i föreningar och andra sammanslutningar och inte att förglömma den tid en skiftarbetare sover bort och den tid han av fysisk och psykisk trötthet inte förmår utföra det han själv vill.

När man för ett tiotal år sedan införde kontinuerlig skiftgång lockade man med kortare arbetstid. Den lagstadgade arbetstiden var då 48 timmar, skiftgående fick 42 timmar. Sedan har arbetsstidsförkortningar genomförts så att arbetstiden i dag är lika lång för kontinuerligt skiftgående som för övriga. När nu utskottet avvisar en förmånligare reglering av den ordinarie arbetstidens längd för arbetare i särskilt påfrestande och hälsofarligt arbete, utlämnar man dessa till en köpslagan mellan arbetsmarknadens parter.

Av egna erfarenheter vet jag att arbetsköparna har stora krav på den kontinuerliga driften. Framstötar från lönearbetarna att få de allra minsta förbättringar har avisats av arbetsköparna. I och med den genomförda arbetsstidsförkortningen har arbetsköparna avvisat varje förslag som skulle förbättra de kontinuerligt skiftgåendes förhållanden på arbetsstidsfrågans område. I stället är erfarenheten den att man allt mer vill utvidga den här formen. Framstötar om att allt fler skall arbeta under storhelger är ett exempel. Under dessa betingelser kan man lätt föreställa sig vad resultatet blir.

När utskottet säger nej till undantagsregler i arbetslagstiftningen om maximering av arbetstiden i kontinuerlig skiftgång, har man tagit på sig ett tungt ansvar. Skall det behöva gå så långt att skiftarbetarna skall utgöra experimentråttor innan man kan ta de skiftgåendes problem -- medicinska och psykiska störningar -- på allvar?

Att glida undan frågan och säga att arbetsmiljöutredningen har frågan under utredning är att springa undan ansvaret. Mina arbetskamrater som har kommit i kontakt med representanter för arbetsmiljöutredningen har inga större förhoppningar på något resultat. De rykten som gör gällande att något resultat inte skulle komma från utredningen förrän arbetsmarknadens parter kommit överens, stärker också skälen för att riksdagen bifaller reservationen. Vad man i dag kräver ute i industrin är en snar arbetsstidsförkortning. Flera fackföreningar har instämt i motionen om en lagstiftning, och vad mig är bekant har flera fackföreningar motionerat till LO:s kongress om lagstiftning i den här frågan.

Herr talman! 36 timmars arbetsvecka för arbetare i kontinuerlig skiftgång är ett rimligt krav från dem som står på de sämsta arbetsplat-

serna och i de sämsta arbetsförhållandena med högt uppdriven ackordstakt och med de sämsta arbetstiderna.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Hagberg om att det är besvärligare att arbeta på arbetsplatser med kontinuerlig drift än där det bara är dagskift. Därvidlag råder det inga delade meningar. Vad som här skiljer är väl på vilket sätt man skall lösa denna viktiga fråga.

Vi vet ju alla att vid förra årets riksdag reviderades den då gällande arbetstidslagen. Det innebar att man fr. o. m. 1970 fått en kortare arbetstid, och att man 1973 kommer fram till 40 timmars maximal arbetsvecka.

I samband med den propositionens behandling fanns motioner med samma innehåll som vi nu i dag diskuterar. Andra lagutskottet besvarade dem, och det finns ju intaget i utskottets betänkande vad vi sade i fjol. Den skrivningen behöver alltså inte läsas upp.

När vi nu behandlar saken på nytt säger vi, att man ju 1970 var överens om – liksom i den utredning som föregick arbetstidslagens revidering – att de särbestämmelser som behövs för olika grupper ur framför allt skyddssynpunkt skall infogas i den nya arbetarskyddslagen.

Motionärerna vill att man skall göra förändringen i själva arbetstidslagen. Men jag tror att de som har hand om vad som skall göras vet att vår industri och hela vår livsföring förändras mycket. Därför tror jag dessa saker hör bättre hemma i arbetarskyddslagen än i arbetstidslagen. Det sker väldiga tekniska förändringar och det är alltid möjligt att med hänsyn till vad som sker göra behövliga förändringar i arbetstiden.

Det står också parterna fritt att förhandla fram annorlunda villkor här. Herr Hagberg sade att det är vanligt att man i dessa industrier med kontinuerlig drift har ackordarbete. Det pågår emellertid en diskussion om månadslöner. Jag kan bara nämna att i exempelvis Norrbottens Jernverk, som är en av dessa arbetsplatser, har man kommit fram till månadslön. Ackordssystemet har där kommit helt i bakgrunden, man har gruppäckord för hela järnverket. Så nog går det att komma fram till andra avlöningsförhållanden, och parterna är väl öppna för diskussioner på ett annat sätt än vad man tidigare var.

Herr Hagberg nämnde att arbetsmiljöutredningen tar lätt på det hela. Det vet vi ingenting om, den utredningen har bara arbetat en kort tid. I direktiven för arbetsmiljöutredningen ingår att man skall ta upp dessa problem. Jag kan läsa några citat, som delvis också finns i utskottets betänkande.

”Spörsmål som gäller arbetstidens förläggning fordrar en grundlig genomgång, och skyddsaspekter bör ägnas stor uppmärksamhet vid översynen av gällande regler om dygnsvila, veckovila, raster och arbetspauser”. Det står vidare i anvisningarna att därutöver bör det stå utredningen fritt att ta upp sådana spörsmål som aktualiseras under arbetets gång och som faller inom ramen för en allmän översyn av arbetarskyddslagstiftningen. Det är alltså vida direktiv som arbetsmiljöutredningen har. Man kan ta ut avsnitt efter avsnitt och behöver inte invänta helheten. Det sägs också ifrån att man kan bryta ut delar som är

Arbetstidsförkortning för arbetande i kontinuerlig skiftgång

aktuella innan hela utredningen blir färdig.

Mot bakgrunden av dessa fakta, med riksdagens prövning i fjol och när arbetsmiljöutredningen har dessa uppgifter förelagda, anser vi att det inte finns någon anledning att riksdagen i dag skulle begära en ändring i den arbetstidslag vi tog vid fjolårets riksdag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det kan inte vara svårt att konstatera att de som arbetar skift i kontinuerlig form har det besvärligt. Jag tycker inte det behöver föreligga en utredning för att man skall kunna konstatera behovet av en kortare arbetstid.

Jag är förskräckt över att inte utskottet tagit initiativet att föra dessa ärenden till arbetsmiljöutredningen och därvid eventuellt begärt en snabbutredning. Man kan väl också lägga ett visst ansvar på utskottet att även ta initiativ i stället för att bara helt enkelt avstyrka och inte ta något initiativ utan bara säga att denna arbetsmiljöutredning skall fortsätta att arbeta som vanligt. Sedan säger man att denna fråga kan lösas genom förhandlingar i vanlig mening. Men det är det jag menar att då blir det en köpslagan som lönearbetarna som går i skift blir lidande på.

Därefter kommer man in på ackordsformer. Men det är väl så i dag i alla fall att de månadslöner och de gruppäckord som görs upp är prestationsäckord i stort sett fast det är stora grupper. Det är normgivna A-prestationer. Det skall vi inte glömma bort.

Jag tycker det är beklagligt att man skall gömma sig bakom denna utredning och vidare att man varje gång skall läsa upp de här vackra direktiven. Jag har i dag haft tillfälle att diskutera med utredningens ordförande. Beträffande de rykten som säger att denna utredning inte kommer att lägga fram något vettigt förslag förrän arbetsmarknadens parter är överens så har utredningens två sekreterare nämnt detta vid ett forum. Det är alltså inga lösa rykten utan uppgifter lämnade av utredningens två sekreterare. Om de kontinuerligt skiftgående skall vänta på denna utredning så blir man verkligen betänksam.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det är klart att utredningen har direktiven att följa. Jag skulle vara förvånad om den ville ta bort dessa skyddssynpunkter, för genomgående i hela utredningen är ju att man skall skapa en sådan miljö på våra arbetsplatser att ohälsa förebyggs. Då kommer väl frågan om dem som går i kontinuerlig drift och som har anpassningssvårigheter upp till diskussion. Det skulle vara underligt annars.

Vi har ju den ordningen här i riksdagen att så länge det pågår utredningar så vill man avvakta dem. Det vore ju onödigt att sätta till utredningar om riksdagen skulle handla utan att ha låtit utreda frågan. Så har vi aldrig arbetat tidigare. Det är en ny metodik som herr Hagberg här vill tillämpa.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag hoppades att riksdagen kände sig så kompetent att

den såg en allvarlig fara segla upp här, allra helst som denna form börjat bli alltmer aktuell. Jag trodde riksdagen hade möjligheter att ta initiativ och besluta.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	257
Nej	–	19
Avstår	–	6

§ 9 Föredrogs

Socialutskottets betänkanden:

Nr 19 i anledning av motion om behandlingshem för handikappade

Nr 20 i anledning av motion om åtgärder för att förbättra epileptikernas situation

Finansutskottets betänkande:

Nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1971/72.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:91 angående försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte motion.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar är egentligen mycket underligt. Finansministern har begärt att han skall ges en fullmakt som skulle delegera till Kungl. Maj:t eller till underordnad myndighet en uppgift som enligt vad som är stadfäst i grundlag skall ävila riksdagen. Jag

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

Försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m.

Fredagen den
14 maj 1971

*Försäljning av sta-
ten tillhörig fast
egendom, m. m.*

vill peka på att finansministern i sin proposition icke angivit något fall av försäljning, utan att propositionens innehåll bara syftar till att man skall göra en utviking från grundlagen eller sätta den ur funktion på ett visst område. Jag måste säga att det väl dels är orimligt att vi skall delegera tolkningen av grundlag till Kungl. Maj:t och till ämbetsverk, dels att hela detta förfarande ur olika synpunkter strider mot grundlag.

Nu kan man naturligtvis säga att grundlagen mera är en fiktion. Det är mera en nullitet, som vi tar fram vid högtidliga tillfällen för att visa Sveriges folk och utlandets att vi har en grundlag. Men Kungl. Maj:t och riksdagen bör ändå komma ihåg, att därest respekten för lag skall upprätthållas inom svenska folket, bör även riksdagen och Kungl. Maj:t vara angelägna om att grundlag, som anses vara av högre valör, följes av de ansvariga församlingarna.

Att finansutskottet skulle vara grundlagstolkare är mycket märkligt. Det är ju konstitutionsutskottet som har till uppgift att föreslå riksdagen ändringar i grundlagen. Och Kungl. Maj:t har skyldighet att följa de former för ändring av grundlag som anges i grundlagen.

Man kan tycka om grundlagen eller inte. Man kan som utskottet tala om att grundlagberedningen prövar hithörande frågor, men så länge grundlagen ändå gäller och något beslut om ändring inte har fattats i grundlagsenlig ordning får vi finna oss i att följa de regler som där gäller.

Den utveckling som pågår i vårt land håller på att föra oss tillbaka till ett gammalt förfarande, nämligen att ämbetsverken övertar riksdagens roll i fråga om ekonomiska ting. Det kan sägas att det gäller bara värden upp till 700 000 kronor, men vi vet hur det går till i olika sammanhang.

Om regeringen i stället hade föreslagit att riksdagen skulle se till att vi fick någon som hade ansvar för att bevaka kronans rättigheter, skulle jag hysa den största förståelse. Nu vet jag att grundlagen är det bästa medel vi har när det gäller att skydda kronans rätt och allmänhetens rätt, och därför protesterar jag mot förslaget att behandla grundlagen så lättvindigt. Här gäller det rättigheter som riksdagen haft sedan urminnes tider, även om de iakttagits mer eller mindre.

I Uppland råder en ganska märklig situation. På 1600-, 1700- och 1800-talen berövades allmogen sin mark. Nu håller Korsnäs-Marma AB successivt på att till sina områden lägga kronans urgamla egendom som under flera hundra år kunnat nyttjas för det allmännas behov. Jag vill exemplifiera hur det går till utan att samhället reagerar.

Jag har själv haft en holme, som funnits i släkten i drygt 300 år. 1833 försökte en baron de Geer att ta den holmen, men vid ett sammanträde kom man överens om att det skulle vara som det av ålder varit. Jag har slutat att nyttja holmen. Det är kronans holme och inte min, även om jag formellt har nyttjanderätten till den. När jag slutade nyttja den, kom en del av arbetarbefolkningen och frågade om man kunde få sätta upp några sommarstugor där. Eftersom jag inte har äganderätten och inte nyttjade holmen, var det självklart att denna arbetarbefolkning skulle få sätta upp sina stugor. Ingen har rätt att ta vare sig arrende eller ersättning för att man nyttjar den.

Vad inträffar nu i dagarna? Jo, nu har Korsnäs-Marma AB sänt ut skogvaktare och andra tjänstemän som sprungit runt till dem som nyttjar

den där holmen som jag skulle ha nyttjanderätten till och krävt att få 50 kronor i arrende per år. Det kan man göra utan att någon ingriper. Eftersom de som har satt upp stugorna är rädda för ett mäktigt bolag som har både jurister och lantmätare etc., är det ingen människa som vågar protestera. Det ser man inte, men man skall ge fullmakt åt Kungl. Maj:t och ämbetsverk i strid mot den grundlag som vi ändå försökt följa så gott vi kunnat. I regel har dock både riksdag och ämbetsverk glömt bort att det finns en grundlag.

Därför, herr talman, när man läser detta betänkande finner man att utskottet behandlat en fråga som det inte har rätt att pröva. Oavsett hur man nu tar detta betänkande så är ett betänkande från finansutskottet en nullitet eftersom man icke föreslår en ändring av grundlagen. Finansutskottet skulle ha kunnat pröva en del av frågan, nämligen en försäljning av en viss egendom, men beträffande förfarandet i övrigt måste man ändå beakta att vi har en grundlag. Man kan säga – tyvärr.

Men det märkliga är att vi har en grundlagberedning som kostat åtskilligt med pengar och möda, och då frågar man om grundlagen icke skall följas av riksdag och myndigheter. Och man frågar sig: Vad skall vi ha en grundlag till? Är det bara för att vi skall visa en prydlig bild utåt eller inåt? Jag tror att principerna bakom dessa frågor går tillbaka till den gamla romerska rätten. De har gällt sedan 1442 med Kristoffers landslag. Man lät trycka lagen 1608, man tog in dem i 1734 års lag, och man har tagit in §§ 77 och 78 i regeringsformen i det nytryck som man förra året kostade på sig att utdela till oss riksdagsmän. Då frågar man sig: Kan det vara riktigt att vi skall avhända såväl Kronan och riksdagen som allmogen den rätt som grundlag ändå skall ge uttryck åt?

Jag kan inte ställa något yrkande i detta sammanhang eftersom jag oavsett det beslut som fattas här betraktar det som en nullitet. Man utgår ifrån att eftersom man gjort dumheter sedan 1442, så fortsätter man med det och anser att det skall vara prejudicerande. Men tolkningar av grundlagen är inte prejudicerande; civillagen kan förändras av jurister men ändring av grundlagen är förbehållen riksdagen, och den rätten har jag velat understryka.

Jag har velat påtala detta förhållande därför att vi på olika områden kränker grundlagen, och vi har ingen i detta land som ser till att kronans och allmänhetens rätt bevakas. Man kan ta hur mycket man vill – ingen anklagar en, och det är ett förhållande som inte är värdigt en stat som kallar sig rättsstat. Civilrättsligt är vi ett u-land. Civilrätten i Sverige har tyvärr antagit sådana former att riksdagen alltmer blir en nullitet på lagstiftningens område. Det är farligt, eftersom vi ju anser att land skall med lag byggas. Då skall vi också se till att lagen upprätthålls och följs och inte godtyckligt ändras efter vad som i olika situationer kan vara lämpligt.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Finansutskottet har behandlat Kungl. Maj:ts proposition nr 91 som innebär dels att de värdegränser höjs som gäller för det allmänna bemyndigandet för Kungl. Maj:t att sälja fast egendom som tillhör staten eller allmänna arvsfonden, dels att riksdagen godkänner

Fredagen den
14 maj 1971

Försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m.

vissa ändringar i de riktlinjer som gäller för förfarandet vid försäljning av sådan egendom.

Jag hyser den allra största respekt för det levande intresse som herr Lundberg alltid visar för de svenska grundlagarna. De är till för att följas, säger han, och det har han givetvis alldeles rätt i. Jag skall inte ge mig in på en analys av grundlagarnas innebörd och i vad mån vi i svenskt statsliv har företeelser som grundlagarna inte har förutsett eller där dessa berör ting som i dag kanske är ointressanta. Jag skulle kunna läsa in 77 § regeringsformen, men jag skall avstå därifrån — där talas t. ex. om Konungens ladugårdar och mycket annat! En gång var det väl nödvändigt att ta upp sådana saker i regeringsformen. Dessa frågor har, som herr Lundberg framhållit, övervägts och behandlats i författningsutredningen och övervägs nu av den sittande grundlagberedningen.

Vi i finansutskottet har lämnat de djupare övervägandena åt andra instanser. Har riksdagen hittills tålt att Kungl. Maj:t och underlydande myndigheter fått praktiska möjligheter att arbeta genom att slippa att i varje enskilt fall av mindre natur gå till riksdagen, är det oss verkligen en behaglig gärning om den kan fortsätta med det. Annars finge vi låta finansutskottet växa ut till en jätteorganisation som tog ställning när exempelvis statens järnvägar skall försälja en banvaktsstuga eller det allra minsta markområde. Det räcker, anser finansutskottet, med att vi får rapporterat i efterhand under vilka villkor försäljningar gjorts. Jag skulle kunna visa herr Lundberg en hel bunt handlingar som visar försäljningar av denna art. Jag tycker nog att riksdagen ändå är så belastad med arbete att vi skall vara glada om vi slipper ha ett sådant förfaringsätt. Kammaren skall verkligen förstå att det här rör sig om åtskilliga hundratal ärenden av ofta mycket ringa storlek. Det är onekligen praktiskt att vi slipper att i varje särskilt fall låta kammaren ta ställning, vilket skulle kunna medföra att ärenden finge vänta på avgörande halvårsvis.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Ekström säger att det är praktiskt att förfara på ett visst sätt. Ja, visst kan det vara det, men då får vi också se till att grundlagen ändras; annars sätter vi den helt ur spel och det är ju det frågan gäller.

Nu skall det krävas en analys här, saken är så svår och riksdagen har hittills tålt att vi har betraktat grundlagen som varande en underordnad lagstiftning som vi inte skall bry oss om — annat än när man läser upp någon liten ändring i grundlagen; då är vi väldigt högtidliga och reser oss upp. Men det kan väl, herr Ekström, inte vara lämpligt att vi skall visa grundlagen endast den vördnaden, för den kan den undvara. Däremot skall jag säga att vi skall icke tolka utan följa grundlagen. Man kunde göra en viss tolkning så länge vi hade riksdagar vartannat år eller med längre tidsrymder emellan, men när riksdagen är samlad är det riksdagen som skall se till att grundlagen följs, och det är det som jag har slagit vakt om.

Man talar om att det gäller småsaker. Efter vad jag kan förstå är ett

taxeringsvärde på 700 000 kronor inte en småsak. Men även om det vore en småsak måste väl ändå riksdagen själv vara på det klara med att så länge vi icke har ändrat grundlagen har vi skyldighet att följa den, vi må tycka om det eller inte. Sedan kan vi lägga praktiska synpunkter på det hela.

Vi hade ett tidsskede när kammarkollegiet satt och hjälpte adeln och ridderskapet att förfalska köpehandlingar och överförde Kronans egendom till dessa grupper. Då kom det en kungl. proposition, som sade ifrån att detta förfarande var olagligt och att all den egendomen skulle föras tillbaka. I det sammanhanget kom det fram att det var inte nog med att man hade överfört egendomen, utan samtidigt hade kammarkollegiet lämnat kvitto på att pengar hade mottagits utan att man hade tagit emot några pengar. Jag skulle gärna vilja se att herr Ekström tittade på den där kungl. propositionen. Den är gammal men den är intressant. Och han skulle läsa diskussionsprotokollet från adeln och ridderskapet. Det där att man tog mark ansågs inte vara så farligt, men att kammarkollegiet lämnade kvitto på att det hade tagit emot pengar utan att ha fått pengar ansågs vara ruskigt.

Samma förhållanden upplever vi i dag. Vi talar om fritidsfrågor, men vi tillåter bolag och stora markägare att ta Kronans egendom. Åtminstone i min släkt har man nyttjat ett område i kustbandet i över 300 år, men det är Kronan som äger det. Att andra än jag nyttjar det området nu kan jag inte förstå är så farligt. De är ändå inkomsttagare som tillhör arbetarbefolkningen i Karlholm. Eftersom jag inte nyttjar området kan jag inte förstå att andra inte skall få vara där bara därför att jag har nyttjanderätten. Men Kronan har skyldighet att bevaka sin äganderätt för att vi andra också skall kunna få tillgång till de olika värden som nyttjanderätt innebär.

I detta fall ligger möjligheterna i grundlagen. Herr Ekström vet ju ändå att §§ 77 och 78 regeringsformen har stått i stort sett orubbade från 1442 – kanske från 1282 med den gamla rätten. Jag har inte tillfälle att utveckla detta, för vi har inte så mycket tid på oss. Men jag vill bara säga att jag betraktar utskottets beslut i detta sammanhang som en nullitet. Vi får besluta hur vi vill, men inte ens riksdagen har makt att utan att ändra grundlagen förändra innehållet och ge en tolkning i olika sammanhang.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Lundberg har kopplat sin motion till den föreliggande propositionen, som i huvudsak innehåller att taxeringsvärdena höjs när det gäller bemyndigandet. Om herr Lundbergs motion skulle antagas av riksdagen, så innebär detta att man icke kan sälja en kvadratmeter mark som tillhör Kronan med mindre än att ärendet skall underställas riksdagen. Då måste väl ändå herr Lundberg inse att det inte kan vara rimligt att ha det på det sättet.

Herr Lundberg kan komma sedermera till min bänk, så skall jag visa en ortstidning från en trakt som ligger våra hembygder nära. En bandistriktshövding vid SJ utannonserar där husbyggnader med mark. Det gäller banvaktsstugor och nedlagda järnvägsstationer som är till salu. Menar verkligen herr Lundberg att vi skall sitta här under riksdagssessionerna

och besluta i vart och ett av dessa ärenden? Följden av herr Lundbergs motion är ju att man i varje särskilt fall först måste inhämta riksdagens beslut innan försäljning får komma till stånd.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är väl ändå så, herr Ekström, att man kan anse grundlagen vara rimlig eller orimlig men att det bara finns ett sätt att handla om man anser att grundlagen är orimlig – då skall man förändra den. Det finns inget annat sätt. Jag har läst tillräckligt mycket av rättshistoria och tillräckligt mycket i olika sammanhang för att veta hur farligt det är om man låter godtycke ersätta en grundlag.

Det finns någonting som heter grundlagberedningen, herr Ekström. Jag har tolkat dess uppgift så att grundlagberedningen skall försöka föra in i en kommande grundlag det som skall vara grunden. Sedan kan man civilrättsligt tycka och tänka hur man vill, ty oftast har man ingen norm utan det är fråga om ett tyckande. Men grundlagen har ändå sin särställning. Om herr Ekström läser vad som har framkommit i den nya tyska grundlagen, borde han förstå hur stor betydelse man i olika sammanhang tillmäter grundlagen. Man kan tycka att det är rimligt eller orimligt, men man får gå den väg som finns.

Jag kan inte ställa ett yrkande här, eftersom motionen icke är behandlad av det utskott som har skyldighet att göra detta. Och det har icke angetts någonting som skulle innebära att finansutskottet skulle pröva motionen, därför att jag har icke föreslagit att man skall sälja någon fastighet. Nej, man ger ett bemyndigande inte bara åt regeringen, utan regeringen skall i sin tur jämväl kunna befullmäktiga ämbetsverken att vidta åtgärder. Och eftersom – det måste jag erkänna – ämbetsverken håller på att växa både riksdagen och andra över huvudet, så tycker jag det är farligt om det skulle bli ett ämbetsmannastyre och vi i riksdagen mer eller mindre skulle vara ett kamouflage.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket.

Jag har framhållit att jag har respekt för herr Lundbergs intresse för den svenska grundlagen, men jag har också sagt att de här frågorna övervägs av den sittande grundlagberedningen, och vi måste nog, hur herr Lundberg än argumenterar, säga att de praktiska hänsynen får väga över och att vi måste ha det här systemet. – Skulle det bli så att man i en framtid vill att riksdagen skall pröva varje litet ärende så kommer det, herr Lundberg, i stället att växa fram ett finansutskott som kan bli en jätteapparat, och det kan väl inte vara herr Lundbergs mening att vi skall ha det på det sättet.

Jag sade i mitt första anförande att vi får tåla det här en tid framåt och att grundlagberedningen arbetar med frågan. Därmed tänker inte jag göra något mera inlägg i den här debatten.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Ekström talar om att vi har en grundlagberedning och den grundlagberedningen har möjlighet att göra de ändringar som

erfordras i det här sammanhanget. Men så länge vi inte har fått oss förslaget förelagt – jag vet inte när grundlagberedningen blir färdig – får vi finna oss i att riksdagen själv skall kunna klara saken.

Det här gäller inte bara grundlagen i och för sig utan jämväl de konsekvenser som ett frångående av bestämmelserna kan ha för fritids- och andra intressen som svenska folket mer och mer kommer att få aktualiserade, när vi tvingas köpa mark som enskilda tagit från Kronan och som vi måste betala oerhörda summor för.

Finansutskottet behöver inte ha något mera. Jag utgår från att finansutskottet inte skall ersätta konstitutionsutskottet – det är två olika saker. Konstitutionsutskottet *har* en uppgift som jag tror är ganska viktig för svenska folket och för riksdagen. Och, herr Ekström, räkna icke med att vi skall göra konstitutionen till föremål för en finanspolitisk bedömning, för då är vi ute på hal is, och det skall vi akta oss för.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Ändring i likviditets- och kassakvotlagen, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:71 med förslag till lag om ändring i likviditets- och kassakvotlagen (1962:256), m. m., jämte motioner om kreditpolitiken.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:71 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1971 föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i likviditets- och kassakvotlagen (1962:256),
2. lag om ändring i placeringskvotlagen (1962:257),
3. lag om ändring i ränteregleringslagen (1962:258).

Propositionen innebar att den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen erhöll fortsatt giltighet till utgången av juni 1974.

I detta sammanhang hade behandlats den i anledning av propositionen väckta motionen 1971:1374 av herr Magnusson i Borås m. fl., vari hemställts att riksdagen skulle besluta

1. att avslå förslaget om en förlängning av ränteregleringslagen (1962:258),
2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning i syfte att ersätta likviditets- och kassakvotlagen samt placeringskvotlagen i enlighet med vad i motionen anförts, samt
3. att i avvaktan på utredningens resultat förlänga giltigheten av likviditets- och kassakvotlagen samt placeringskvotlagen till och med utgången av juni 1972.

Vidare hade behandlats de vid riksdagens början väckta motionerna 1971:231 av herr Johansson i Växjö m. fl., vari hemställts att

riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att garantilånen vad beträffade jordförvärvs- och rationaliseringslånen skulle gå utanför den kvot som riksbanken beslutat och alltså vara oberoende av den ökade inlåningen,

1971:417 av herr Hedin m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t vidtog åtgärder i syfte att åstadkomma kreditlättnader för jordbruket, i första hand så att gällande kreditramar och utfärdade kreditgarantier kunde utnyttjas

1971:569 av herr Håkansson m. fl., vari hemställts att riksdagen skulle uttala att de enligt överenskommelse i januari 1971 mellan riksbanken och affärsbankerna genomförda kreditlättnaderna för industriinvesteringar borde på motsvarande sätt gälla även jordbruksinvesteringar.

Utskottet hemställde
att riksdagen

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen 1971:1374, såvitt nu var i fråga, skulle anta de vid propositionen 1971:71 fogade förslagen till

- 1) lag om ändring i likviditets- och kassakvotslagen (1962:256),
- 2) lag om ändring i placeringskvotslagen (1962:257),
- 3) lag om ändring i ränteregleringslagen (1962:258),

B. skulle avslå motionen 1971:1374 i vad avsåg utredning,

C. skulle avslå motionerna 1971:231, 1971:417 och 1971:569.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen* av herrar Wedén (fp), Burenstam Linder (m) och Möller i Göteborg (fp), som ansett att utskottet under A och B bort hemställa,
att riksdagen

A. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1971:1374, såvitt nu var i fråga, skulle anta de vid propositionen 1971:71 fogade förslagen till

- 1) lag om ändring i likviditets- och kassakvotslagen (1962:256),
- 2) lag om ändring i placeringskvotslagen (1962:257),
- 3) lag om ändring i ränteregleringslagen (1962:258),

med av reservanternas angivna ändringar beträffande lagarnas ingresser innebärande att nuvarande lagstiftnings giltighetstid skulle bestämmas till utgången av juni 1973,

B. i anledning av motionen 1971:1374 under återopande av vad reservanternas anfört hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om påskyndande av utredning i lämplig form om modernisering av den beredskapslagstiftning som omfattades av likviditets- och kassakvots-, placeringskvots- och ränteregleringslagarna,

2. beträffande *kreditlättnader för jordbruket* av herrar Wedén (fp), Burenstam Linder (m), Kristiansson i Harplinge (c), Fågelsbo (c) och Möller i Göteborg (fp), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1971:231, 1971:417 och 1971:569 i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade, att åtgärder borde vidtas i syfte att underlätta kreditgivningen till jordbruket i enlighet med vad reservanternas anfört.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! I förevarande betänkande behandlas propositionen 71 angående den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen, och jag skall här göra mig till talesman för reservanterna, i första hand för reservationen 1.

Då vill jag i all korthet nämna att reservanterna är helt på det klara med att en kreditpolitisk beredskapslagstiftning behövs, och de går inte emot de föreslagna, huvudsakligen redaktionella ändringarna av lagarna. Däremot vill reservanterna inte vara med om att den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen erhåller fortsatt giltighet till 1974. De anser att giltigheten bör begränsas till 1973, och de gör det i anslutning till en motion i vilken krävs något skarpare åtgärder än vad reservanterna har föreslagit.

I motionen konstaterar man att Svenska bankföreningen i sitt remissyttrande över riksbanksfullmäktiges framställning i denna fråga har påtalat att det finns olämpliga inslag i kreditlagstiftningen. Utskottet har också förklarat att finansministern är beredd att företa en viss utredning, och reservanterna vill att den utredningen påskyndas. Om så sker anser man att beredskapslagstiftningen kan förlängas t. o. m. juni månad 1973 i stället för t. o. m. juni månad 1974, som föreslås i propositionen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 1.

Jag vill också passa på tillfället att yrka bifall till reservationen 2, men för att spara tid överlåter jag åt herr Kristiansson i Harplinge att närmare utveckla motiven för den reservationen.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! I samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 71 har utskottet också behandlat tre fristående motioner, som samtliga berör jordbrukets creditsituation i den åtstramning och restriktivitet som vi har upplevt under de senaste åren.

I motionerna 231 och 417 yrkas att kreditlättnader genomförs och att investeringar inom jordbruket som görs med statliga lånegarantier skall prioriteras, och i motionen 569 hemställs att de kreditlättnader för industriinvesteringar som genomfördes i januari 1971 också skall gälla för jordbruksinvesteringar. Utskottet har yrkat avslag på samtliga motioner och säger som motivering härför att räntan har sänkts och att det nu bör vara något lättare att ordna dessa krediter.

Motionärerna har anförts att det borde råda bättre korrespondens mellan å ena sidan lånegarantierna och möjligheterna att få lån samt å andra sidan den jordbrukspolitik som bedrivs här i landet. År 1967 gick regeringen ut mycket hårt — det är ju representanter för regeringspartiet som också står bakom detta utskottsbetänkande — och med höga ambitioner beträffande jordbrukspolitiken; man anvisade ökade garantiramar och förväntade sig mycket av det. Jag tror man kan säga att de förväntningarna — som inte bara regeringspartiet utan också riksdagen som helhet hade — inte har infriats. Om man ser tillbaka på det år som har gått finner man att det faktiskt är så att de belopp som stått till förfogande inom dessa ramar inte på långt när använts; det är knappast mer än cirka hälften härav som kunnat utnyttjas. Det är klart att man

Fredagen den
14 maj 1971

*Ändring i likvidi-
tets- och kassa-
kvotslagen, m. m.*

kan invända att det är andra förhållanden än kreditrestriktionerna som har spelat in, och jag skall inte förneka det. Jag skall dock inte gå in på detta - jag vill bara anföra att även lantbruksstyrelsen i sina petita har uttalat att dessa rationaliseringar icke kunnat genomföras i full utsträckning på grund av kreditrestriktionerna.

Reservanterna i utskottet har således följt upp dessa motioner och anfört att det borde finnas en bättre följsamhet mellan jordbrukspolitiken och kreditpolitiken. Reservanterna har framhållit att det borde ges större möjligheter att följa upp framför allt de statliga lånegarantierna med lån.

Herr talman! Jag vill med det här anförda yrka bifall till den till betänkandet fogade reservationen 2.

I detta anförande instämde herrar Johansson i Växjö och Fågelsbo (båda c).

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Lagstiftningen på det kreditpolitiska området har kommit att användas både när det gäller att påverka tillgången på kredit och för att prioritera kredit för vissa ändamål. Verkningarna av dessa lagar har kommit att få mycket stor och avgörande betydelse för näringslivet. Ur den synpunkten är det angeläget att lagarna också är väl avfattade. Vi har i en motion tagit upp detta problem. Jag skall, herr talman, inte ta upp kammarens tid med att gå närmare in på detta, utan jag ber att få instämma i vad herr Löfgren har sagt här tidigare och hänvisa till motionen 1374 samt till den reservation som här föreligger.

Reservationen tar främst upp problemet att få till stånd en utredning; utskottets majoritet säger att man överväger en sådan utredning, medan reservanterna närmare preciserar kraven på en sådan. Det är min förhoppning att finansministern skall tillfredsställa oss med att åstadkomma en sådan utredning. Därför nöjer jag mig med att yrka bifall till de två reservationer som här föreligger.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Som framgått av de föregående anförandena föreligger här två reservationer. För den ena står moderater och folkpartister i utskottet och den gäller den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen. Den andra är en gemensam borgerlig reservation, och den gäller frågan om jordbruket skall särbehandlas i kredithänseende jämfört med de flesta andra näringar. Jag skall inte ta alltför mycket av kammarens tid i anspråk, men jag vill ändå uppehålla mig något vid den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen.

Det är värt att notera att moderater och folkpartister i utskottet inte har fullföljt moderatmotionen av herr Magnusson i Borås m. fl. om att avslå förslaget om en förlängning av ränteregleringslagen. Det blev tydligen litet för mycket för herr Burenstam Linder i utskottet. Utskottsminoriteten är heller inte lika bestämd som motionärerna i fråga om likviditets- och kassakvotslagen samt placeringskvotslagen. Man nöjer sig med att begära ett påskyndande av den aviserade översynen. Vi socialde-

mokrater och centerpartisterna föreslår bifall till propositionen om förlängning av lagen på tre år. Moderater och folkpartister anser att en förlängning är helt befogad, men de anser att tre år är orimligt lång tid. De föreslår två år!

Jag hade väntat att vi i utskottet möjligen skulle ha kunnat komma överens på denna punkt, men det var tydligen absolut nödvändigt med en reservation. Efter den här tunna reservationen är det väl ingen vettig mening med att vi nu tar upp en diskussion i själva sakfrågan. Vi är överens om att en översyn kan behövas av lagstiftningskomplexet. Låt oss dock vänta tills denna översyn är klar så får vi se vad som döljer sig bakom moderaternas och folkpartisternas markering av Bankföreningens krav. Låt mig emellertid poängtera att vi för vår del är övertygade om att en arsenal av kreditpolitisk beredskapslagstiftning behövs också i framtiden.

När det sedan gäller jordbrukets kreditfrågor har vi i utskottet noterat med vilken kraft våra centerpartistiska vänner såväl i motionerna som vid behandlingen i utskottet hävdade behovet av krediter till jordbruket för att därigenom främja en snabb rationalisering. Rationaliseringsverksamheten inom jordbruket går sålunda enligt centerpartiets bedömning ingalunda för snabbt utan snarast för långsamt. Jag vill för min del -- och alla socialdemokrater i utskottet håller med om det -- ta det som ett erkännande från centerns sida att 1967 års beslut var ett bra beslut.

Det är ofrånkomligt att en kreditåtstramning påverkar möjligheterna att låna pengar, och det är dit den syftar. Men ju fler undantag man gör, med desto större kraft drabbas andra sektorer. Ingen sektor har ju varit opåverkad av den kreditpolitiska åtstramning som vi haft 1970 i syfte att begränsa prisstegringar och värna valutareserven. Jag tror inte att jordbruket har drabbats hårdare än andra sektorer -- det är kanske snarare tvärtom.

Nu är denna diskussion i dagens läge litet föråldrad. Bankerna har fått lösare tyglar och krediterna flyter lättare än vad de gjorde när de här motionerna skrevs. Men diskussionen har ju ändå sitt berättigande om man ser frågan på längre sikt. Det blir väl fler tillfällen då vi måste strama åt krediterna för att inte råka in i svårigheter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Jag begärde ordet därför att herr Ekström ville ta mitt yttrande som ett erkännande av att 1967 års jordbrukspolitik skulle vara riktig. Jag tror, herr Ekström, att det är alldeles fel att blanda ihop dessa saker. Det skulle emellertid ta alldeles för lång tid att närmare gå in på detta.

Om man säger att jordbruket har kreditvärigheter i dag och om man vidare säger att det är rimligt att lätta dessa svårigheter inte minst därför att man 1967 både gav löften och ställde krav i jordbrukspolitiska sammanhang, då kan detta inte på något sätt vara detsamma som att erkänna att detta beslut är riktigt i alla lägen.

Jag tror att man kan konstatera att det inte gått att följa upp

ambitionerna. Sedan må man naturligtvis fördela ansvaret för detta både på utformningen av 1967 års jordbrukspolitik och på kreditrestriktionerna. En del faller dock säkerligen på kreditrestriktioner.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna A och B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Wedén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Löfgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkterna A och B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Wedén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Löfgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	205
Nej	–	73
Avstår	–	2

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Wedén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Kristiansson i Harplinge begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Wedén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Kristiansson i Harplinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	146
Nej	–	131
Avstår	–	2

§ 12 Meddelande angående reviderad ärendepän

nu utdelades en reviderad preliminär ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under återstoden av vårsessionen 1971.

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

§ 13 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 22 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:102 med förslag till lag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank jämte motion.

*Ändrade regler för
utbetalning av
kommunalskatt*

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Ändrade regler för utbetalning av kommunalskatt

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 24 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1971:84 angående ändrade regler för utbetalning av kommunalskatt jämte motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:84 underåberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 2 april 1971 föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1. lag om ändring i kommunallagen (1953:753),
2. lag om ändring i kommunallagen för Stockholm (1957:50),
3. lag om ändring i landstingslagen (1954:319),
4. förordning om ändring i förordningen (1948:766) angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastisk indelning m. m.

I propositionen hade föreslagits ändrade regler för utbetalning av kommunalskatt. Ändringen medförde ökade förskottsutbetalningar till kommuner med befolkningsökning. En ökad utbetalning på ca 160 miljoner kronor beräknades ske år 1972 till i huvudsak inflyttningskommuner.

I motionen 1971:1409 av herr Eriksson i Bäckmora hade hemställts att riksdagen beslutade att de i propositionen föreslagna nya reglerna beträffande utbetalning av kommunalskatt skulle omfatta såväl borgerliga primärkommuner och landsting som kyrkliga kommuner.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen skulle antaga de i propositionen 1971:84 följande förslagen till

1. lag om ändring i kommunallagen (1953:753),
2. lag om ändring i kommunallagen för Stockholm (1957:50),
3. lag om ändring i landstingslagen (1954:319),
4. förordning om ändring i förordningen (1948:766) angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastisk indelning m. m.,

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1409.

Reservation hade avgivits av herrar Wedén (fp), Burenstam Linder (m), Kristiansson i Harplinge (c), Fågelsbo (c) och Möller i Göteborg (fp), som

65

Fredagen den
14 maj 1971

*Äng, den statliga
avräkningen till
kommunerna av
uppburen kom-
munalskatt*

ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1409 för sin del skulle antaga av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen om församlingsstyrelse (1961:436).

Herr finansministern STRÄNG, som meddelat, att han i samband med behandlingen av förevarande betänkande ämnade besvara herr *Hörbergs* (fp) den 10 mars framställda interpellation, nr 74, angående den statliga avräkningen till kommunerna av uppburen kommunalskatt, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Hörberg har frågat mig, om jag är villig att medverka till en successiv övergång till en snabbare avräkning till kommunerna av kommunalskatten och en gottgörelse åt dem för ränteförlusterna.

Regeringen gav i oktober 1967 i uppdrag åt en särskild kommitté med parlamentarisk representation, 1967 års kommunalskattekommitté, att se över nuvarande ordning för utbetalning av kommunalskatt. Kommittén har ingående penetrerat de olika problemställningar som är aktuella i detta sammanhang. I sitt betänkande som avlämnades förra året har kommittén förordat endast en begränsad omläggning av nu gällande system, vilken skulle medföra ökade förskottsutbetalningar av skatt till kommuner med befolkningsökning. Remissinstanserna har med något undantag ställt sig bakom kommitténs förslag. I propositionen (nr 84) till årets riksdag har regeringen förordat att förslaget genomförs fr. o. m. år 1972. I propositionen har jag utvecklat min allmänna syn på metoderna för utbetalning av kommunalskatt. Bortsett från en särskild punkt, som inte har samband med de av interpellanten behandlade frågorna, har finansutskottet enhälligt tillstyrkt propositionen.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. I detta hänvisade finansministern, som vi hörde, till 1967 års kommunalskattekommitté och till propositionen. Svaret innebar inte någon överraskning när man hade läst den senare.

När jag framställde min fråga hade jag den förhoppningen att den i någon mån skulle kunna förmå statsrådet att gå litet längre när det gäller att få en rimlig lösning på problemet om skatteavräkningen - litet längre än vad kommunalskattekommittén hade föreslagit.

I min interpellation nämner jag tre nackdelar för kommunerna, nämligen:

1. Förskotten i dag är för låga.
2. Slutavräkningen utbetalas för sent.
3. Kommunerna får inte någon räntekompensation för de pengar som de ligger ut med.

Vissa remissinstanser har särskilt angripit den sena utbetalningen av slutavräkningsbeloppen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län säger med instämmande i vad *landstinget och Göteborgs kommun* har sagt: "Det får -- -- anses riktigt att en avräkningskuld likvideras så snart den kunnat till sitt belopp

bestämmas.”

Även länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att det måste anses som ett berättigat krav av kommunerna att eftersläpningen för de slutliga avräkningarnas utbetalning regleras så snart saldot kan beräknas. För närvarande -- poängterar man i Malmö -- utbetalas sista delen av slutavräkningen mer än ett år efter det att beloppet blivit känt.

Svenska kommunförbundet, slutligen, säger i sitt remissvar: ”Som en första åtgärd i syfte att avkorta eftersläpningen bör en översyn av utbetalningsterminerna för avräkningsbelopp ske.”

Nu vill jag helt instämma med finansministern och likaledes med flera av remissinstanserna i att frågan om skatteavräkningen är ett omfattande samhällsekonomiskt problemkomplex. Det eftersläpande beloppet rör sig om netto ca 2,4 miljarder. Hela frågan får därigenom betydelse för kommunernas kreditförsörjning och därmed för den samhällsekonomiska avvägningen av expansionstakten hos kommunerna och hos andra ”kapitalkonsumenter”. Det hela är ett problem med statsfinansiella aspekter av icke oväsentlig storleksordning.

Vad som föranlett min interpellation är att detta betydelsefulla statsfinansiella problem regleras genom en kameral avräkningsrutin som från början inte konstruerats för ett så ansvarsfullt ändamål. Riktigare vore enligt min uppfattning att skatteavräkningen betraktades såsom en avräkningsrutin mellan två kreditinstitut vilka som helst och att statsfinansiella ingripanden i relationerna mellan staten och kommunerna skedde efter överväganden i varje särskilt fall.

Som jag ser det hade det varit önskvärt om systemet för utbetalning av kommunalskatt hade blivit ytterligare utrett med syfte att finna en metod för en successiv -- jag betonar successiv -- avveckling av hela eftersläpningen i den takt som det statsfinansiella läget medger.

Vi får nu hoppas att det beslut som vi fattar här i dag i enlighet med propositionen ger de mest ansträngda kommunerna viss avlastning, som finansministern nämnde i sitt interpellationssvar. Efter någon tids erfarenhet kan det finnas anledning att på nytt överse problemet i dess helhet.

I detta anförande instämde herr Taube (fp).

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Sedan det mera omfattande problemet har behandlats skall jag ta upp finansutskottets betänkande nr 24. Där gäller det att ta ställning till proposition nr 84, som avser ändrade regler för utbetalning av kommunalskatt i form av ökade förskottsutbetalningar till kommuner med befolkningsökning.

Varje förbättring i fråga om utbetalningen till kommunerna av de skattemedel som staten tar hand om och behåller under ganska lång tid är självklart att hälsa med tillfredsställelse. Särskilt gäller detta för sådana kommuner som genom stark befolkningsökning får speciella problem genom alla de utgifter som sådana kommuner har innan de hinner få de skatteintäkter som följer av den ökade befolkningen.

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

*Ändrade regler för
utbetalning av
kommunalskatt*

*Ändrade regler för
utbetalning av
kommunalskatt*

Man har i förslaget begränsat sig till att bereda möjlighet till en ökad förskottsutbetalning till den borgerliga kommunen och har inte tänkt sig att detta skulle gälla även den kyrkliga kommunen. Länsstyrelsen i Stockholms län har vid remissbehandlingen ansett att man borde ha enhetliga bestämmelser för den borgerliga och den kyrkliga kommunen i fråga om en sådan förskottsutbetalning. Samma ståndpunkt intar också Svenska kyrkans församlings- och pastoratförbund, som ansluter sig till en sådan ordning att också den kyrkliga kommunen skulle få del av de här förskottsutbetalningarna.

Reservanterna har ansett att man borde följa den linje som har framkommit i Pastoratförbundets yttrande och som är fullföljd i en motion av herr Eriksson i Bäckmora. Jag vill särskilt understryka, att om vi skall kunna ge den kyrkliga kommunen möjlighet att planera på ett liknande sätt som den borgerliga i samband med befolkningstillväxten i kommunerna, bör denna utbetalning av skatt också avse den kyrkliga delen.

Jag ber, herr talman, att i anslutning till denna motion få yrka bifall till reservationen av herr Wedén m. fl. Jag behöver inte ytterligare orda, ty här har framkommit tillräckligt tydliga synpunkter på vad saken gäller.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det har redan framförts starkt vägande skäl i denna talarstol för att församlingarna i de områden i landet där man har en stark befolkningsökning är i lika stort behov av att få del av förskottsbetalningar som de borgerliga kommunerna. Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som finns vid utskottsberäkningen.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Jag konstaterar inledningsvis att finansutskottet är fullt enigt i huvudfrågan, nämligen att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 84 angående ändrade regler för utbetalning av kommunalskatt.

Vad vi däremot inte är fullt eniga om är den fråga som här berörts av reservanterna, att man skulle utvidga dessa regler att gälla även för församlingarna. Herr Löfgren och herr Magnusson i Borås har framfört argument för att det skulle finnas lika vägande skäl i detta fall.

Jag kan för min del inte instämma. Skälen till att utskottet inte har kunnat tillstyrka denna motion är flera. Framför allt visar det sig ju att församlingarna i kommuner med stark befolkningstillväxt inte har på långa vägar de problem då det gäller att finansiera sina investeringar som man har i de borgerliga kommunerna. Den utredning som legat till grund för det förslag riksdagen haft att ta ställning till har också varit fullt enigt på denna punkt. I denna utredning har suttit två värderade ledamöter av kammaren, herr Palm och herr Boo, och de har inte haft någon annan mening i detta avseende.

Utredningen konstaterar att eftersläpningen av inkomsterna inte får samma konsekvenser för församlingarna som för kommunerna. Detta

beror huvudsakligen på att församlingarna inte har den stora utgiftssida att klara upp som kommunerna har. Man påpekar också att en kraftig befolkningsökning i församlingarna inte medför samma krav på omedelbara investeringar som gäller för kommunerna. Utredningen framhåller att det tvärtom är de stora och expansionskraftiga församlingarna som har den bästa ekonomin. Det är de små utflyttningsförsamlingarna som har den högsta utdebiteringen.

Detta belyses bl. a. av att församlingarna i Stockholms län i genomsnitt har en utdebitering av 53 öre per skattekrona, under det att motsvarande utdebitering på Gotland är 1:20 kronor. Även om man ser på förhållandena inom länen och kommunerna finner man att utdebiteringen genomgående är lägre i de stora, expansiva församlingarna och högst i de små. Låt mig ta ett exempel ifrån Stockholms län. Där visar det sig att Järfälla, Tyresö och Österhaninge — alla expansiva kommuner — har utdebiteringar på 50, 60 respektive 65 öre, medan de små församlingarna Munsö och Roslags-Kulla har utdebiteringar på 2:10 kronor respektive 1:75 kronor per skattekrona. Den församling i riket som ligger högst i utdebitering är inte någon stor och expanderande församling, utan återfinns i en avfolkningsbygd. Det är Långlöt i Borgholms kommun, där man har en utdebitering av hela 3:50 kronor per skattekrona.

Med utgångspunkt vad utskottet för sin del har anfört och de siffror som jag här pekat på, finner jag inte någon anledning för riksdagen att utsträcka denna reform i fråga om utbetalningen av kommunalskatt även till församlingarna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles självklart att de kyrkliga kommunerna, som rör sig med betydligt mindre belopp, inte kan ha i pengar räknat precis lika stora behov som de borgerliga kommunerna. Men vad som är angeläget för de nya stora bostadsområdena är att den kyrkliga verksamheten också kan starta i den takt som det sker inflyttningar till dessa kommuner. Jag tror det är ett samhällsintresse som är av utomordentligt stor betydelse. Med hänsyn till detta, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson talade om att det fanns kommuner som hade väldigt hög kyrkoskatt och att det var utflyttningskommuner. Jag är medveten om att vi inte löser deras problem i detta sammanhang, men det är ju ganska betecknande att när herr Jansson talade om hur bra de hade det ställt här i Stockholmstrakten så är det just länsstyrelsen i Stockholms län som yrkar att man med hänsyn till enhetligheten borde ha samma bestämmelser för den kyrkliga och den borgerliga kommunen.

Därefter vill jag säga att det har framskyttat i olika sammanhang att om man inte har pengar i den kyrkliga kommunen så gör det ingenting om den får vänta med att bygga kyrkor och lokaler för ungdomsverksamhet o. d. Det är inte lika angeläget som att göra investeringarna i den borgerliga kommunen. Den som har den allra minsta erfarenhet av vilken

glädje och nytta samhället har av att det finns verksamhet inom kyrklig ram, som tar hand om ungdomen och på det sättet hjälper samhället att få ordnade förhållanden i dessa nyplanerade områden, är helt säkert fullt på det klara med att församlingarna icke bör uppskjuta att göra sådana investeringar. Gör man det kanske den borgerliga kommunen sedan får betala väsentligt större kostnader för att reparera de skador som uppstår i dessa nya områden genom att man inte i tid tar hand om ungdomen där.

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl inget tvivel om att de kyrkliga kommunerna har betydligt bättre möjligheter att ta emot en ökad inflyttning av människor. Som regel har man väl en överkapacitet i alla fall, herr Löfgren, då det gäller kyrkobyggnader m. m. så att man inte på samma sätt som de borgerliga kommunerna försätts i svårigheter när man hastigt skall göra nyinvesteringar då det gäller skolor, gator och vägar och andra ting.

Sedan är det givetvis fråga om hur man prioriterar olika uppgifter. Någonstans kanske man anser att det är angelägnare att bygga en kyrka än att bygga ut barndaghem, ålderdomshem, lekskolor m. m. Men det är den prioriteringen som får ske ute i de enskilda kommunerna.

Beträffande de skatter som tas ut så vet vi att kommunerna 1968 hade skatteinkomster på 10 390 miljoner, landstingen 4 165 miljoner och församlingarna hade 636 miljoner. Det gör i procent 68,4 för kommunerna, 27,4 för landstingen och endast 4,2 för församlingarna.

Detta visar att det är en mycket liten sektor som vi egentligen diskuterar här. Det skulle säkerligen betyda mycket litet i praktiken om riksdagen trots allt skulle besluta på det sätt som reservanterna här vill.

Jag är övertygad om att det riktigaste är att man får en rimligare och tidigare utbetalning av skattemedel till kommuner som expanderar kraftigt och då särskilt till den borgerliga kommunen.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr LÖFGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Några få ord med anledning av att herr Jansson sade att han var säker på att de kyrkliga kommunerna har större möjligheter att ta hand om även utvidgning i samband med inflyttning.

Om det bildas en helt ny stadsdel – ett område med kanske 5 000, 10 000, 15 000 eller 20 000 nya invånare – hjälper det inte så särskilt mycket om man har tillgång till en kyrklig ungdomssamlingslokal i en helt annan stadsdel. Det är angeläget att man verkligen har möjlighet att ordna denna kyrkliga verksamhet i centrum av det nya område som bygges upp. Man skall inte komma med lokalerna först ett par år efteråt.

Hade det varit så, herr Jansson, att vi hade velat säga nej till förbättrade möjligheter för den borgerliga kommunen och bara hade tryckt på den kyrkliga kommunens krav, skulle jag ha förstått att det här kunde vara fråga om en prioritering mellan det ena och det andra. Men det är inte det frågan gäller. Vi begär att också den kyrkliga kommunen i detta sammanhang skall få liknande möjligheter som den borgerliga kommunen att planera och utbygga sin verksamhet.

*Ändrade regler för
utbetalning av
kommunalskatt*

Herr JANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ändå behovet som skall vara avgörande här. Om man tar del av de uppgifter om vad kyrkan kostar som lämnas i den utredning som nyligen avlämnats av 1968 års beredning kyrka—stat, finner man att de kyrkliga församlingarna i förhållande till de borgerliga kommunerna har en utomordentligt god likviditet, och de har det gott ekonomiskt ställt. Utredningen visar bl. a. att församlingarna skattefinansierar sina utgifter till mellan 70 och 80 procent. Jag undrar hur många borgerliga kommuner som orkar med det i dag.

Jag tycker att det är just denna avvägning som är viktig. Visst kan det, som herr Löfgren säger, vara mycket angeläget att skaffa ungdomslokaler, men det är ju också i stor utsträckning en primärkommunal uppgift. De borgerliga kommunerna satsar mycket på detta. Jag tror därför att det är viktigast att för de borgerliga kommunerna få till stånd denna ändring i fråga om utbetalningen av kommunalskattemedel.

Herr PALM (s):

Herr talman! Det är onekligen mycket intressant att lyssna på den debatt som förs nu. Herr Löfgren och herr Magnusson i Borås har tagit upp frågor som ligger i periferin av vad utredningen egentligen har sysslat med. I utredningens direktiv sades egentligen ingenting om att den skulle gå in på skatteåterbäring för församlingarna. När vi i det gamla bankoutskottet behandlade den socialdemokratiska motion som nu har resulterat i ett regeringsförslag motarbetades vi mycket energiskt av de borgerliga. Jag minns inte om jag då hade herr Löfgren mitt emot mig vid bordet. Herr Magnusson var inte där men däremot några av hans partivänner, och de var energiska motståndare till den motion som vi fick igenom vid 1966 års riksdag.

I motionen talade vi om att vi ville underlätta kreditförsörjningen för de hastigt växande kommunerna och åstadkomma en snabbare utbetalning av kommunalskattemedel. Motionen hade väckts av socialdemokrater i Storstockholm och i Göteborgs- och Malmöregionen.

Motivet var ett rent rättvisekrav. Vi påpekade i motionen att expansionskommunerna fick dra på sig mycket betungande kostnader för att klara den kommunala servicen för de nyinflyttade innan dessa kommuner kunde påräkna skatteinkomster från de nyinflyttade.

Som också påpekas i utskottets utlåtande, var eftersläpningen i slutet av 1968 hela 4 miljarder kronor. Vad detta betyder vet varje kommunaltalman. Flera möjligheter diskuterades i motionen: snabbare utbetalningssystem, expansionslån till de hastigt växande kommunerna och investeringsavgift för de företag som avsåg att lokalisera sin verksamhet till de hastigt expanderande kommunerna.

Beträffande investeringsavgiften uttryckte sig motionärerna på följande sätt: "Det synes inte vara orimligt att kräva en särskild kommunal investeringsavgift av de företag som får förmånen att etablera sig i storstadsområdena." Detta sade vi 1966, men vi fick inget stöd för den här tanken bland de stora och tunga remissinstanserna och inte heller av de borgerliga representanterna i utskottet.

Fredagen den
14 maj 1971

*Ändrade regler för
utbetalning av
kommunalskatt*

Jag kan försäkra kammarens ledamöter att entusiasmen för att underlätta lösningen av expansionskommunernas problem inte var så stor vid denna tidpunkt vare sig i utskott eller kammare. Detta intresse har för övrigt sällan varit så särdeles påfallande.

När frågan behandlades i gamla bankoutskottet mötte vi – jag vill upprepa det – ett samlat borgerligt motstånd. Motionen – som nu resulterat i ett regeringsförslag – ville den samlade borgerligheten avslå. Här fanns högern, centerpartiet och folkpartiet. Emellertid hade folkpartiet haft vissa framgångar i 1966 års val. Jag erinrar om att vi då hade haft bostadskrisdiskussionen. Under tiden som frågan behandlades i bankoutskottet tog folkpartiet farväl av den övriga borgerligheten och slöt upp bakom den socialdemokratiska motionen.

Den borgerliga reservationen vid 1966 års riksdag, som vände sig mot detta socialdemokratiska rättvisekrav, är mycket belysande för den storstadsnegativism som vi så ofta möter. Jag tillåter mig referera ur den skrivning som högern och centerpartiet anförde som motivering för sitt totala ointresse: ”För att vår internationella konkurrenskraft skall kunna bibehållas och ökas är det nu framför allt angeläget att bereda utrymme för en snabb tillväxt i industriinvesteringarna, ett utrymme som inte kan beredas utan att expansionstakten i de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet dämpas.” Vidare hette det: ”En prioritering av en så betydande del av kreditmarknaden som den vilken kommunerna i storstadsområdena gör anspråk på skulle enligt utskottets mening leda till en olycklig snedvridning av samhällsekonomin.”

Mot den bakgrunden yrkade de borgerliga avslag på det socialdemokratiska utredningskravet. Riksdagen beslöt emellertid att frågan skulle utredas, och vi som är bosatta i storstadsregionerna har med största tillfredsställelse noterat den snabbhet med vilken finansministern låtit framlägga proposition i ärendet. Utredningsförslaget överlämnades till finansministern i oktober 1970, och här föreligger nu en proposition som vi kan ta ställning till.

Som motionär och som ledamot av utredningen hade jag emellertid gärna sett att det förslag som lagts fram av rättviseskäl gått längre när det gäller denna stora fråga. Flera uppslag diskuterades i utredningen, bl. a. att kommunernas fordringar på staten kunde förvaltas i en fond – där arbetsmetoden skulle kunna jämföras med industrins investeringsfonder – eller i form av en bank för att ge statsmakterna ytterligare ett styrningsinstrument i investerings- och konjunkturpolitiskt syfte. Detta ansågs emellertid vara alltför långsyftande, och utredningen framlade ett betydligt mer begränsat förslag, kring vilket vi förklarade oss stå eniga. Det är som bekant många gånger bättre med en mager förlikning än en fet process. Som storstadsbo vill jag säga att vi betraktar det förslag som nu ligger på riksdagens bord som en icke alltför fet förlikning, men det är ett klart steg framåt för att skapa rättvisa i samhället också från de här utgångspunkterna.

De frågor som aktualiseras i den borgerliga reservationen har också diskuterats av utredningen. Det gäller, som herr Jansson var inne på förut, skatteåterbäringen till församlingarna. Men som jag sade inledningsvis, togs denna fråga inte upp i direktiven, och sedan vi tittat en del

på materialet släppte vi den frågan. Någon utredning har inte gjorts av den fråga som reservanterna vill att riksdagen nu skall ta ställning till. Vi ansåg det inte vara vår uppgift att syssla med den saken.

Som framgår av utredningen och av utskottsmajoritetens skrivning har församlingarna i expansionskommunerna en betydligt större ekonomisk bärkraft och betydligt lägre kyrkoskatt än de församlingar som måste vidkännas kraftiga befolkningsminskningar. Herr Jansson har också med siffror ur utredningsmaterialet redovisat hur det står till.

För oss socialdemokrater framstår de borgerligas uppträdande nu som uttryck för en fullständig reträtt från den ståndpunkt man intog vid 1966 års riksdag, då vår motion behandlades. Visserligen sker reträtten med utläggande av täta dimridåer, men de borgerliga partiernas piruetter i den centrala frågan har varit intressanta att följa, inte minst för oss som bor i landets expansionskommuner. Regeringen har tillmötesgått dessa kommuners önskemål i hög grad genom den proposition som nu föreligger.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Hugosson (s).

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte annat än lyckönska herr Palm till den framgång som han har vunnit med sin motion från 1966, som gick ut på att kommuner som växer mycket hastigt skulle slippa den tvångsutlåning av sina kommunalskatter som de har fått göra till staten under de tidigare åren. Det är ju vad det här är fråga om. Men vad detta kan ha att göra med ett angrepp på de yrkanden som vi har framställt i vår reservation förstår jag inte riktigt.

När man nu vill ge den borgerliga kommunen förmånen att få en förskottsbetalning, så är det också rimligt och konsekvent att ge samma förmån till den kyrkliga kommunen, så att den också får möjlighet att starta sina aktiviteter vid den tidpunkt då de behövs.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att herr Magnussons i Borås partivänner visade totalt ointresse, när vi tog upp expansionskommunernas problem. Tvärtom ville man bekämpa de förslag som vi väckt för att minska de ekonomiska problemen för dessa kommuner.

När det gäller återbäring till församlingarna vill jag än en gång upprepa, att ingenting finns sagt om detta i direktiven, och vi har inte sysslat med det i utredningen. Jag tror det vore i högsta grad olämpligt att här rösta på ett förslag, som inte varit föremål för en lika omfattande analys som den del av uppgiften som utredningen fick sig förelagd.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Herr Palm läste ju själv upp en reservation i bankoutskottet tidigare – om den är riktig kan jag inte kontrollera nu – där frågan ställdes huruvida expansionskommunerna skulle ges förtursrätt framför investeringarna i näringslivet. Gällde det en tid när vi hade kreditknapphet, var det en helt riktig ståndpunkt, om man då i första

*Ändrade regler för
utbetalning av
kommunalskatt*

hand slagit vakt om investeringarna till näringslivet. Jag tror att man i dag har all anledning ångra att inte industriinvesteringarna under 1966 och 1967 var större än de var.

Herr HÖRBERG (fp)

Herr talman! Herr Palm gjorde sig till tolk för kommunalmännen i storstadsområdena, och jag vill också göra mig till tolk för dem såsom kommunalman i Göteborg intill det gångna årsskiftet.

Att jag tagit upp denna fråga om avräkningen i en interpellation till finansministern sammanhänger med den problematik som herr Palm nämnde. Det är en fråga som har stor betydelse för kommunerna och i synnerhet för tillväxtkommunerna. Jag kan bara nämna att bortfallet av ränta för Göteborgs kommun utgör ungefär 25 miljoner kronor årligen. Det är ett så pass stort belopp att det behövs 50 öre i extra kommunal-skatteutdebitering för att staden skall kunna låna ut dessa pengar räntefritt till staten, för att uttrycka sig litet drastiskt.

När man sitter i riksdagen och dessutom är före detta kommunalman så att säga, har man att göra vissa avväganden. Det är därför jag inte väckt någon motion i anslutning till propositionen. Jag är, liksom finansministern, fullt klar över att det här är en mycket stor finansiell fråga. Det steg som finansministern tar genom propositionen, som behandlas i dag, är ett steg i rätt riktning. Man kanske senare kan få återkomma och gå vidare mot en lösning ungefär av den typ som herr Palm var inne på.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! När jag lyssnade på herr Hörbergs första anförande hade jag väl inte för avsikt att ytterligare kommentera det, men nu kommer herr Hörberg tillbaka med en annan synpunkt, nämligen det rent affärsmässigt betonade argumentet om att man borde räkna ränta i de ekonomiska transaktionerna mellan stat och kommun.

Det är ett alldeles nytt uppslag, men jag är personligen inte intresserad av det. En sådan ränteberäkning borde följas upp över hela fältet, och jag är rädd för att man då hamnar i ekonomiska konsekvenser som är högst dubiösa.

Det har varit en oskriven lag att man i förhållandet mellan stat och kommun inte laborerar med s. k. rent affärsmässiga avräkningar. Om man hade gjort det, skulle staten faktiskt – och det är en synpunkt som inte har kommit fram i debatten här – kunnat presentera kommunerna en moträkning. Det är nämligen så att kommunerna inte behöver vidkännas nackdelen av skatterestantier. Staten tar dessa skatterestantier på sig, icke allenast för egen del utan även för kommunernas del. En analys av vad detta innebär kan i korthet uttryckas så, att i runt tal 100 miljoner kronor i kommunala skatterestantier betalas av staten till kommunerna.

Jag har emellertid bara sagt detta för att ge balans åt det hela; jag tror det är klokt att vi fortsätter våra avräkningar på det vedertagna sättet utan ambitionen att vara formellt och konventionellt affärsmässiga i avräkningsproceduren.

När det gäller församlingarna lade vi märke till detta problem när propositionen skrevs. Men som anförts från flera av talarna aktualiseras

inte samma expansion av lokalbehov på den kyrkliga sidan som på den borgerliga sidan när en kommun växer. Herr Löfgren har vid ett par tillfällen sagt att det kan då och då blomma upp en ny stadsdel på 20 000–30 000 människor, som skapar behov av församlingslokaler. Jag håller med honom om det. Men det finns inte så förskräckligt många exempel på sådana stadsdelar som blir utan församlingslokaler, och de blommar upp i de expansiva kommunerna där, som redovisats siffermässigt bl. a. av herr Paul Jansson, församlingsbornas kontribution till kyrkan och församlingen ändå är relativt obetydlig i förhållande till alla de kommuner där dessa problem inte förekommer.

Även om det alltså inte gjorts någon grundlig utredning speciellt på församlingsavsnittet tycker jag inte att man begår någon orätt mot församlingarna, därest man mot bakgrunden av hur det i själva verket hänger ihop avstår från den förbättrade förskottsbetalningen för deras räkning. Jag kan försäkra herr Löfgren och herr Magnusson i Borås att det för närvarande pågår en enorm aktivitet inom församlingarna när det gäller investeringar, när det gäller nybyggen för kyrkans och församlingarnas behov — en aktivitet som, om jag proportionerar den, otvivelaktigt är mer imponerande än vad som förekommer i de borgerliga kommunerna.

Jag har tröstat mig med det, och jag tror att kammaren med lugn och utan att anse sig ha förfördelat församlingarna kan följa utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wedén m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Löfgren begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wedén m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Löfgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	147
Nej	—	129
Avstår	—	4

§ 15 Föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 10 i anledning av motion om en svensk opinionsyttring i FN om tjurfäktning.

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 16 Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 13 i anledning av motioner om översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1971:155 av herr Arne Geijer i Stockholm m. fl., vari yrkats att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställde om en utredning för översyn av de lagar som reglerade rättstillämpningen på arbetslivets område,

1971:1118 av herr Hermansson i Stockholm m. fl., vari yrkats

att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om en omarbetning av lagen om kollektivavtal den 22 juni 1928 i syfte att i första hand ur nämnda lag avlägsna § 4, gällande förbud mot att under avtalstid tillgripa arbetsinställelse,

att i samband med kollektivavtalslagens omarbetning en översyn och revidering skulle företas av lagen om arbetsdomstol,

att riksdagen skulle besluta att ur statstjänstemannalagen av den 3 juni 1965 stryka lagens § 3, varvid vederbörande utskott förutsattes företa härav betingade omnumreringar av lagens övriga paragrafer,

att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle anhålla om förslag till lag, som enligt i motionen anförda synpunkter förhindrade giltigheten av bestämmelser av typen § 32 i Svenska arbetsgivareföreningens stadgar,

att i samband med sådan lag med förbud mot § 32 de anställda i lag tillerkändes

1. vetorätt i arbetarskyddsfrågor,
2. vetorätt vid tillsättning av arbetsledare och förmän,
3. vetorätt vid omflyttning inom företaget,
4. rätt att välja löneform,
5. rätt till möten och agitation på arbetsplatsen,

1971:1131 av herr Mundebo m. fl.,

1971:1145 av herrar Ullsten och Romanus, vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att en utredning tillsattes med uppgift att på sätt som anförts i motionen göra en översyn av 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med bifall till motionen 1971:155 och i anledning av motionen 1971:1145 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde den av utskottet i betänkandet förordade utredningen av lagstiftningen på arbetslivets område,

B. att riksdagen skulle avslå följande motioner,

- 1) 1971:1118,
- 2) 1971:1131,
- 3) 1971:1145, i den mån den ej behandlats under A.

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

Reservation hade avgivits av herr Hallgren (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av motionen 1971:1118 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om

1. omarbetning av kollektivavtalslagen i syfte att avlägsna det i § 4 stadgade förbudet mot arbetsinställelse under avtalstid,

2. revision av lagen om arbetsdomstol,

3. förslag till lag som dels förhindrade giltigheten av bestämmelser av typ § 32 i SAF:s stadgar, dels tillerkände de anställda vetorätt i arbetarskyddsfrågor, vetorätt vid tillsättande av arbetsledare och förmän, vetorätt vid omflyttning inom företaget, rätt att välja löneform samt rätt till möten och agitation på arbetsplatsen,

B. att riksdagen skulle avslå följande motioner

1. 1971:155,

2. 1971:1118, såvitt angick 3 § statstjänstemannalagen,

3. 1971:1131,

4. 1971:1145.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Alltsedan det kapitalistiska samhällets uppkomst har den härskande klassen alltid sett till att den funnit stöd i lagbestämmelser eller andra självtagna förordningar för att hålla tillbaka och helst helt förhindra löntagarnas kamp för bättre löne- och arbetsförhållanden. De kollektiva arbetsnedläggelser som förekom i äldre tid ansågs som myteri, rotenskap, resning eller rebelleri. Det var handlingar som betraktades som samhällsfarliga och bestraffades mycket hårt. Långa fängelsestraff och kroppsstraff, dvs. stympning, var inga ovanliga företeelser på 1600- och 1700-talen.

Det var först under 1800-talets senare hälft som arbetarklassens organisationer utvecklades till egentliga kamporganisationer, speciellt då de första fackföreningarna, som förde en mycket aktiv kamp för lönearbetarna, helt i linje med deras klassintressen och med strejkvapnet som det effektivaste. Fackföreningarna och sedermera också socialdemokraterna ställde upp långtgående mål i sina program. Det kapitalistiska samhället skulle avskaffas. Arbetarklassen skulle ta över produktionsmedlen. En socialistisk samhällsordning var slutmålet.

Jag vill här återge litet av vad Hjalmar Branting sade i ett tal år 1886 i Gävle:

”Socialismen framstår sålunda som en nödvändig, logisk följd av själva utvecklingen. Lika så väl som hantverkarklassen dagligen går under i kampen för tillvaron, lika visst kan vi redan på avstånd höra kapitalistklassens dödslocka ringa. Den behövdes för att bringa storproduktionen till seger. Men då den fyllt detta värv visar det sig, att den i sin tur måste gå under, därför att den helt enkelt ej mera behövs. Samhället träder självt i stället för kapitalisterna som förvaltare till alla sina medlemmars bästa av de gångna generationernas arv. Vartill skulle då en särskild klass för detta ändamål tjäna, som alltid i första rummet skulle tillse sina klassintressen? Det blir tvärtom den stora vinsten av

detta framsteg, av socialismens seger, att i och med detsamma allt klassvälde är brutet och alla klassmotsatser upphävda. Där först blir jämlikheten verklig, för att nu vara en vacker fras, som teoretiskt erkännes och som praktiskt förnekas.

Det är den moderna arbetarklassens historiska uppgift att fullborda denna utveckling, att verkställa domen över kapitalistklassen då dess tid är ute, och bereda övergången till det socialistiska samhället."

Det är snart hundra år sedan Branting lämnade denna deklARATION om arbetarklassens slutmål och dess historiska uppgift. Det var något annorlunda formulerat än Kramforsmanifestet, som socialdemokraterna i dag har.

Vad har nu hänt under den långa tid som förflutit? Har arbetarklassen kommit ett steg närmare det slutmål, ett socialistiskt samhälle, som man i begynnelsen utstakade? Svaret måste bli nej. Branting själv reviderade ganska snart sin uppfattning och slog in på den reformistiska linjen med klassamarbete, klassförsoning och intresseharmon i samhället som utgångspunkt, utan att ta hänsyn till samhällets klivenhet i två avgörande och oförenliga intressesfärer, den härskande kapitalistklassen på den ena sidan och löntagarklassen på den andra. Detta ödesdigra ställningstagande har möjliggjort införandet av nu gällande klasslagar och bestämmelser av typ § 32.

Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare motionerat om förbud i lag mot bestämmelser av typ § 32 och om ändringar av kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol. Till årets riksdag har dessa arbetsrättsfrågor sammanställts i vpk:s partimotion nr 1118. Jag skall i mitt anförande i huvudsak beröra § 32. Kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol kommer att belysas närmare av herr Hermansson i Malmberget.

Debatten inom fackföreningsrörelsen har de senaste åren i hög grad gällt den förhatliga § 32 i SAF:s stadgar, som i flera betydelsefulla avseenden fastställer arbetsköparnas envälde på arbetsplatserna. Det är kanske ofint att säga arbetsköparna, och många kanske blir illa berörda av det ordet, men det förklarades i går varför vi använde det. Det sades också av någon att det där uttrycket använder man för att man har fått konkurrens av andra vänstergrupper. Jag vill bara upplysa om att Sven Linderot, som agerade långt, långt före dessa i dag agerande vänstergrupper, använde det, och vi har också använt det mycket tidigare.

Många försök har givetvis gjorts att bagatellisera § 32. Ibland har man åberopat att den har "avtalats bort" i en del kollektivavtal. I och för sig är det naturligtvis en framgång. Men även om § 32 saknas i en del avtal så har ju arbetsdomstolen fastslagit att den skall ha sin giltighet ändå. Således är den upphöjd till lag. Alla skäl talar alltså för att en lagstiftning med förbud mot § 32 eller bestämmelser av den typen är helt logisk.

Det kan också ha sitt intresse att erinra om paragrafens uppkomst och hur den bedömdes inom arbetarrörelsen som helhet.

I början av seklet, när arbetsköparna organiserade sig centralt, förde man också in i sina stadgar dåvarande § 23, nuvarande § 32, en bestämmelse som visat sig bli smått historisk. Den ursprungliga lydelsen är som följer:

"Vill delägare i föreningen eller yrkesförbund ingå kollektivt avtal

med fackförening eller fackförbund eller annan arbetarorganisation skall förslag därtill underställas föreningens styrelse och må dylikt avtal ej upprättas utan styrelsens godkännande.

I kollektivt avtal, som upprättas mellan delägare i föreningen och fackförening eller fackförbund, skall intagas bestämmelsen att arbetsgivare har rätt att fritt antaga och avskeda arbetare, att leda och fördela arbetet och att begagna arbetare från vilken förening som helst eller arbetare stående utanför förening.

Delägare är förbjudna att under pågående strejk eller lockout eller därefter i strid mot styrelsens behörigen kungjorda beslut, i arbete använda strejkande eller utestängda arbetare från andra verk och företag, tillhörande föreningen, eller eljest understödda sådana, börande styrelsen vidtaga lämpliga åtgärder för möjliggörande av dessa bestämmelsers efterlevnad.

Uppsätlig överträdelse härav föranleder skadeståndsskyldighet.”

§ 23 kompletterades med en bestämmelse som angav riktlinjer för skadeståndens storlek – således mot lokala arbetsköpare – enligt följande:

”Brott mot denna bestämmelse bestraffas med böter eller skadestånd, som arbetsgivarföreningens fullmäktige pröva skäligt att bestämma, dock ej till högre belopp än det vara hans garantiförbindelse lyder.” Inom parentes kan jag nämna att garantiförbindelsen då utgjorde en revers på 100 kronor per anställd person. Den bestämmelsen tillämpas ju fortfarande. Jag kan påminna om Götaverkens bötesstraff på en halv miljon för att företaget gjort upp ett avtal som Arbetsgivarföreningen inte godkände.

1906 träffades det första kollektivavtalet innehållande § 23. LO tvingades till denna eftergift i den s. k. decemberkompromissen – en eftergift som skulle visa sig bli ödesdiger för hela den svenska arbetarrörelsen. Från fackligt håll höjdes givetvis kritiska röster mot accepterande av Arbetsgivarföreningens diktat, att vid avtalsförhandlingar över huvud taget inte diskutera så vitala bestämmelser i kommande kollektivavtal som anställning och avskedande, att leda och fördela arbetet eller användandet av oorganiserade arbetare. Det fanns förbund som inte accepterade och inte träffade sådana avtal under mycket lång tid framåt. Transportarbetareförbundets styrelse med Charles Lindley i spetsen accepterade inte detta förrän långt senare. Jag kan tala om att hamnarbetarna landet runt själva bestämde över sina anställningsförhållanden långt in på 1930-talet.

Det kan vara av intresse att göra en jämförelse med vad som står i § 32 i dag. Paragrafen lyder så: ”Vill delägare eller medlem i föreningen ingå kollektivavtal med fackförening, fackförbund eller annan organisation, skall förslag därtill underställas föreningens styrelse. Dylikt avtal må ej upprättas utan styrelsens godkännande. Styrelsen äger att efter vederbörande förbunds hörande lämna föreskrifter rörande kollektivavtals tillämpning och om arbetsvillkor, vilka icke äro reglerade i sådant avtal, ävensom i övrigt om delägares förfarande i arbetsgivarfrågor, som styrelsen finner vara av större vikt etc.

I kollektivavtal, som upprättas mellan delägare eller medlem i

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

föreningen och fackförening eller fackförbund, skall intagas bestämmelse att arbetsgivaren har rätt att fritt antaga och avskeda arbetare, att leda och fördela arbetet och att begagna arbetare från vilken förening som helst, eller arbetare, stående utanför förening.

Rätten att avskeda skall dock utövas i överensstämmelse med av föreningens fullmäktige fastställda riktlinjer.

Arbetsgivare, som för någon av honom bedriven verksamhet är ansluten till föreningen, är förbjuden att under pågående strejk eller lockout i strid med styrelsens beslut direkt eller indirekt bereda arbete åt eller på annat sätt understödja strejkande eller utestängda eller eljest av konflikten berörda arbetstagare. Styrelsen bör vidtaga lämpliga åtgärder för möjliggörande av dessa bestämmelsers efterlevnad."

När man ser på skrivningarna från 1906 och av i dag, finner man att skillnaderna är mycket ringa. Det har gjorts vissa tillägg som t. o. m. kan betyda en skärpning, t. ex. bestämmelsen att det fordras styrelsens godkännande i frågor av större vikt. Klart är att man kan bedöma sådana frågor på många sätt, och om man vill hårdra det skrivna kan bestämmelsen tillämpas på ett helt annat sätt än tidigare.

Arbetarrörelsen har alltsedan denna arbetsköparparagrafs tillkomst försökt att dels helt avlägsna paragrafen, dels få till stånd en uppmjukning av innehållet, dock utan att lyckas härmed. De ändringar eller tillägg som gjorts är exempelvis det tillägg i kollektivavtalen som finns i de flesta avtal och som lyder så: "Anse arbetarna, att avskedande ägt rum under omständigheter, som kunnat tolkas såsom angrepp på föreningsrätten, äga de att, innan andra åtgärder vidtages genom sin organisation påkalla undersökning för vinnande av rättelse." Det tillägget kan inte tillmätas någon större betydelse. Inte heller tillägget: "föreningsrätten skall å omse sidor lämnas okränk," har någon avgörande inverkan.

Ändringar i företagsnämndsavtalen som träffats mellan LO och SAF har inte heller medfört några genomgripande ändringar i den ursprungliga slagkraften i denna ensidigt dikterande bestämmelse.

Frågan om avskaffande av § 32 har varit en nära nog obligatorisk punkt på alla fackkongressers dagordningar under 1960- och 1970-talen och t. o. m. mycket tidigare. Förbundsstyrelserna har i de flesta fall gjort uttalanden som klart visar att styrelsernas uppfattning om § 32 helt sammanfaller med motionärernas.

Vpk motionerade i januari 1970 om att i lag förhindra giltigheten av bestämmelser av typ § 32 i Svenska arbetsgivareföreningens stadgar; motionen hade nr 35 i båda kamrarna. De skäl som i motionerna anförs motiverar väl en lagstiftning som häver denna arbetsköparsuveränitet.

Ytterligare skäl som starkt talar för ett avskaffande av denna paragraf kan dock anföras.

Den omfattande hamnarbetarstrejken i slutet på år 1969 utbröt just till följd av arbetsköparnas enväldiga tillämpning av § 32. Utan närmare utredning avskedades två stuveriarbetare. Den högsta arbetsledningen tog endast notis om vad en arbetschef i rapportform anförde, medan arbetarnas beskrivning av den uppkomna tvisten mellan arbetschefen och arbetarna helt lämnades utan hänsyn. Händelsen resulterade som bekant i avsked för de båda arbetarna, vilket i sin tur var den direkta orsaken till

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

en veckolång och total arbetsnedläggelse i Göteborgs hamn.

Vid andra arbetsnedläggelser som förekommit i slutet av 1969 och i början av 1970, exempelvis vid LKAB, Volvo och andra företag, har utredningarna lagt i dagen att dessa som olagliga betecknade arbetsnedläggelser orsakats av företagsledningarnas ensidiga bestämmande beträffande ledningen och fördelningen av arbetet. Ensidigt omställande av produktionen, egenmäktigt företagna rationaliseringar med inskränkningskrav av arbetskraft som följd har rest krav på ökad kapacitet hos de kvarblivande arbetarna. Men någon skäligen del av rationaliseringsvinsterna har inte lämnats. De metoder som arbetsköparna i kraft av § 32 kan tillämpa är enligt meningens hos flertalet av fackföreningsfolket helt otidsenliga.

Redan 1917, elva år efter det bestämmelsen kom till, utgav på uppdrag av förbundets kongress Svenska transportarbetareförbundets dåvarande ordförande, Charles Lindley, en skrift med benämningen "BORT MED § 32".

Lindleys bedömning dels av fackföreningsrörelsens eftergifter, dels av arbetsköparparagrafens allvarliga konsekvenser för arbetarna och deras fackliga organisationer uttryckes i skriften på bl. a. följande sätt:

"Svensk arbetarrörelse intager därför en allt annat än ärofull ställning genom denna sin beklagansvärda undfallenhet inför arbetsgivareanspråken, vilket det är dess moraliska äreskyldighet att snarast möjligt avskruda sig. Få torde de arbetare vara som ej inse att denna bestämmelse är *farlig*, *skadlig* och *kränkande* för den fackliga rörelsen i vårt land.

Farlig, därför att den utgör ett stående hot mot varje enskild fackförningsmedlem som innehar ett förtroendeuppdrag eller genom sin agitatoriska verksamhet kan komma i ett spänt förhållande till sin arbetsgivare och hans förmän.

Skadlig, därigenom att den borttager förtroendet till den fackliga organisationens förmåga att värna om den enskilde medlemmen.

Kränkande, emedan den utgör en omyndighetsförklaring samt ett in-segel på organisationens maktlösa uppgivenhet gentemot arbetsgivarorganisationen."

Lindley avslutar sin skrift med orden: "Vad vi i första hand måste samla oss omkring, det är parollen: Bort med § 23 ur avtalen."

Lindleys uppfattning är lika aktuell i dag, 54 år efter det att denna skrift utkom.

I en motion av bl. a. Arne Geijer har föreslagits att frågan skall utredas. 1917 var en enhällig transportarbetarkongress på det klara med att denna paragraf helt enkelt måste bort ur avtalen. Skall man då, när så lång tid förflutit, verkligen behöva utreda denna fråga? Vi tycker inte det, utan vi har ansett att en lagstiftning är den enda vägen att över huvud taget komma till rätta med frågan. Möjligheten att förhandla bort denna paragraf tror vi inte på.

Inom arbetarrörelsen i dag, 54 år efter det att Lindley utgav sin skrift, instämmer man säkerligen allmänt i bedömningarna både om bestämmelsens innebörd och framför allt om att § 32 måste bort ur kollektivavtalen.

I andra lagutskottets utlåtande 89 år 1970 i anledning av vpk:s

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

motioner I:35 och II:35 restes invändningar mot motionernas syfte, vilket innebar att motionerna avstyrktes och inte heller föranledde någon riksdagens åtgärd.

Förhållandena på den svenska arbetsmarknaden har inte i grunden förändrats beträffande arbetsköparnas maktställning gentemot arbetarnas möjligheter att hävda rätten till trygghet i anställningen och andra vitala intressen. Avskedanden och omflyttningar av speciellt den äldre arbetskraften förekommer. Denna skrämmande utveckling med avskedanden och lönereduceringar som följd måste därför stävjas.

Vi har i vår motion, som jag tidigare sagt, sammanställt alla våra yrkanden i arbetsrättsfrågor. Motionen har avstyrkts, och vi har avgivit en reservation vari vi hemställer

”A. att riksdagen i anledning av motionen 1971:1118 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om

1. omarbetning av kollektivavtalslagen i syfte att avlägsna det i § 4 stadgade förbudet mot arbetsinställelse under avtalstid,

2. revision av lagen om arbetsdomstol,

3. förslag till lag som *dels* förhindrar giltigheten av bestämmelser av typ § 32 i SAF:s stadgar, *dels* tillerkänner de anställda vetorätt i arbetarskyddsfrågor, vetorätt vid tillsättande av arbetsledare och förmän, vetorätt vid omflyttning inom företaget, rätt att välja löneform samt rätt till möten och agitation på arbetsplatsen.

B. att riksdagen avslår följande motioner

1. 1971:155,

2. 1971:1118, såvitt angår 3 § statstjänstemannalagen,

3. 1971:1131,

4. 1971:1145.”

Herr talman! Jag skulle egentligen ha sagt litet till, men eftersom tiden lidit så långt skall jag inte göra det. Jag vill bara yrka bifall till vår reservation.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Jag tänker inte gå in på någon historisk betraktelse över utvecklingen på arbetsrättens område och vad § 32 har inneburit i olika sammanhang. Jag kommer att hålla mig till dagens ärende, nämligen inrikesutskottets behandling av de motioner som har väckts i anledning av de lagar som reglerar arbetslivet och arbetsmarknaden. De som är intresserade av att följa utvecklingen på arbetsrättens område kan ju läsa historia i annat sammanhang. Vi kan väl säga att tiden är så pass långt framskriden att vi bör fatta oss ganska kort när det gäller just dessa motioner.

Vi är inom utskottet överens om att dessa lagar, som är relativt gamla, har överlevt sig själva och inte harmonierar med det moderna samhället och den sociala värdering vi har inom arbetslivet i dag. Mot den bakgrunden anser vi att en ny lagstiftning bör komma till stånd, en lagstiftning som mera harmonierar med dagens samhälle.

Vi är medvetna om att dessa lagar inte tillnärmelsevis är sådana att man kan säga att de skapar ett rättvist partsförhållande på arbetslivets område. Det tänkesätt som har genomsyrat arbetsmarknaden måste få en annan utformning i nya och reviderade bestämmelser på detta område.

De motioner som vi här behandlar har också alla krävt att man skall göra en revidering. Vi kommer fram till att den motion som bäst och mest omfattar de nya riktlinjerna för en utredning är den av herr Arne Geijer m. fl. väckta, vari begärs en översyn av hela fältet när det gäller de lagar som reglerar rättstillämpningen på arbetslivets område. Vi anser att ett tillstyrkande av denna motion innebär att även det som herr Hallgren i sin reservation har framfört kommer att penetreras och bli föremål för utredning.

När herr Hallgren i reservationen talar om vårt förutsättningslösa utredningsyrkande, som inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd, är det gripet ur luften. Vi säger ju att vi skall ha en utredning, som syftar till en revidering och omarbetning av de lagar som här är aktuella. Vi anser naturligtvis – det är motionens syfte – att lagarna skall bli sådana att de harmonierar med den utveckling och det samhälle som vi har i dag.

Vi anser att lagarna på dessa områden bör och måste utformas så att demokratin inte gör halt vid fabriksportarna utan att båda parter når full likställighet när det gäller att få utforma en tillvaro i arbetslivet för de anställda i förhållande till hur samhället i övrigt fungerar.

Med det sagda, herr talman, vill jag yrka bifall till den av herr Arne Geijer m. fl. väckta motionen – därmed alltså bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är gott och väl att man har kommit så långt att man vill utreda frågan. Det är inte tu tal om att detta är en framgång – tidigare har man inte velat göra det vare sig inom socialdemokratiska partiet eller inom Landsorganisationen. Varje hemställan härom har avslagits, i första hand av förbundsledningarna, och har det räkat komma några framställningar till Landsorganisationen om utredning så har de avslagits – det har jag som fackföreningsman under en ganska lång tid haft erfarenhet av. Det måste därför betraktas som ett framsteg att man på LO-håll har tagit detta steg.

Men det är så vagt att bara föreslå en utredning. Hade det åtminstone varit en skyndsam utredning med sikte på beslut, exempelvis nästa år, skulle jag lättare ha förstått det. En utredning kan ju ta okristligt lång tid i anspråk, vilket många utredningar också gör.

För övrigt anser nog, som jag tidigare sade, den överväldigande majoriteten av svenska löntagare att det inte behövs någon utredning om dessa lagar. Menar man allvar med talet om jämlikhet, skall man också avskaffa dessa klasslagar och klassbestämmelser, som ger övertaget åt arbetsköparna.

Det talas om att man skall nå jämlikhet. Hjalmar Branting, som jag tidigare citerade, gjorde klart för samtliga på den tiden att man inte kunde uppnå någon jämlikhet förrän man hade övertagit produktionsmedlen och skapat ett socialistiskt samhälle. Det var hans uppfattning.

Fredagen den
14 maj 1971

*Översyn av vissa la-
gar på arbetslivets
område m. m.*

Jag efterlyser en deklaration från socialdemokraterna hur de ser på den frågan och om de verkligen kan tänka sig att lösa just jämlikhetsproblemen utan att överta samhället och produktionsmedlen. Jag tror det inte. Man kan kanske nå större jämlikhet än nu. Man kan kanske genom att avskaffa dessa bestämmelser få en mera jämbördig ställning på arbetsmarknaden, men någon jämlikhet i egentlig mening uppnår man inte förrän man löst det stora problemet och nått det mål som socialdemokratin redan i slutet på 1800-talet satte upp.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad är det som säger att inte utredningen kan arbeta snabbt? Det är givet att en utredning arbetar så snabbt den kan, men här har vi ett stort komplex av lagar som skall revideras, och man kan inte bara bestämma en tid när utredningen skall vara färdig.

Om jag fattade herr Hallgren rätt menar han att man kan avskaffa dessa lagar utan att sätta någonting i stället. Vi är av den uppfattningen att det lika väl innanför fabriksportarna som utanför dem måste finnas vissa samlevnadsregler. Man kan inte ha ett förhållande som inte på något sätt regleras; annars skulle det uppstå besvärligheter i många olika situationer. Därför måste vi alltså utreda frågan och se till att vi får bestämmelser som skapar balans och likvärdiga förhållanden på arbetsmarknaden.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man framför som argument att man måste ha någonting i stället. Det har vi föreslagit i vår motion och jag har räknat upp allt det som skall ersätta de bestämmelser som finns nu.

Man frågar vad det är som säger att en utredning inte skall arbeta skyndsamt. Ja, vad är det som säger att den skall arbeta skyndsamt om det inte står utskrivet i direktiven? Såvitt jag vet har man i alla fall aldrig upplevt att en utredning arbetat skyndsamt med mindre än att man i direktiven har föreskrivit det. Arne Geijer har inte heller sagt någonting om det.

Jag kan också erinra om att de borgerliga representanterna i utskottet faktiskt har accepterat en utredning. Varför det? Jo, de är ense med socialdemokratin om att den här frågan kan utredas, den kan ältas fram och tillbaka, så får man i alla fall en liten tidsfrist till att bestämma och härska på arbetsplatserna. Det är den enda motiveringen jag kan inse till att man har tillstyrkt en utredning. Man kanske t. o. m. hoppas att man får ett maktövertag och kan helt avstyrka en ändring av klasslagarna. Man kan dra på utredningen till nästa val och då har man möjligheter – därest man vinner valet – att helt stoppa en förändring av dessa klasslagar.

Jag tror att en utredning är helt överflödigt och det tyckte också arbetarklassen, därför att när dessa lagar infördes demonstrerade man mot dem. På stora plakat kunde man läsa: Vi svär att aldrig lyda dessa klasslagar. Det var socialdemokraterna på den tiden. I dag försvarar man tydligen lagarna. Herr Geijer hävdar i sin motion att man nog inte kan ta bort § 4 i kollektivavtalslagen, utan den bör finnas kvar, kanske ändras något. Jag tror inte att man allvarligt menar att få väsentliga ändringar till

stånd med en utredning.

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i debatten, men när herr Hallgren säger att vi från vårt håll har tillstyrkt herr Geijers motion och behandlat de andra motionerna välvilligt därför att vi vill fördröja ärendet, så är det en direkt felaktighet som jag bestämt vill dementera. Skälet till att vi enhälligt med socialdemokraterna har tillstyrkt motionen är att vi anser att de krav och de förslag som herr Geijer och andra motionärer har framställt är berättigade.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Hallgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HERMANSSON i Malmberget (vpk):

Herr talman! När den nuvarande kollektivavtalslagen genomdrevs år 1928 betecknades den som en klasslag av den dåvarande socialdemokratiska oppositionen. Men tiden har förändrats och med den också den socialdemokratiska rörelsen. När LO och SAF år 1938 träffade överenskommelse om huvudavtalet eller som det också kallas Saltsjöbadsavtalet, inleddes en ny era i relationerna mellan huvudorganisationerna på arbetsmarknaden. Samförståndsandan ankrades senare fast genom att förbundsledningarna inom LO fick vetorätt i avtalsfrågor. Man trodde då att man skapat ett vattentätt konfliktlösningssystem. Detta menar jag är den enkla grunden för den nuvarande socialdemokratiska samförstånds-ideologin och den förvaltarpolitik som man bedriver inom ramen för den heliga blandekonomin.

När inledningen till kollektivavtalslagens § 4 nämner fredsplikten, som ju är lagens kärna, talas det om arbetsgivare eller arbetare. Så försöker den ge sken av att det handlar om en lag som är avsedd att straffa överträdelse från båda berörda parter. Sådan jämställdhet existerar inte eftersom arbetsgivarna i kraft av ett ägandeförhållande både leder och fördelar arbetet och fritt anställer och avskedar. Arbetsgivarna har därför helt naturligt ensidigt fördel av fredsplikten.

De senaste årens s. k. vilda strejker visar att det inte går att ställa lagen ovanför klassintressena. Arbetarnas krav på trygghet och rättvis andel av produktionsresultatet kommer alltid att stå i motsatsförhållande till arbetsgivarnas krav på maximal utdelning av insatt kapital.

För att nu få någon balans på denna intressemotsättning måste det göras en del justeringar i kollektivavtalslagen. Vi yrkar därför på en omarbetning av denna lag i syfte att avlägsna i första hand det i § 4 stadgade förbudet mot arbetsinställelse under avtalstiden. Det talas ofta om att avtal måste hållas, och självfallet håller också de anställda på avtalet. Men de s. k. vilda strejkerna har riktat sig mot åtgärder som är vidtagna av arbetsgivarna och som i själva verket rycker undan grunden för ingångna avtal. Det är för närvarande arbetsgivaren som ensidigt tolkar ingångna avtal.

De som slår vakt om § 4 brukar hävda att strejkrätten leder till anarki. Man glömmer bort att strejker alltid har bestämda orsaker, och att man

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

inte kan upphäva orsaken genom att förbjuda dess verkan. Arbetarna strejkar inte av okynne, därför att en strejk innebär alltid stora uppoffringar för dem.

Ansvaret för att strejker bryter ut måste läggas på arbetsgivarna, som genom sina åtgärder framkallar ett så starkt missnöje att arbetarna är beredda att förlora sin tjänst och betala dryga böter och skadestånd för att uttrycka en protest eller tvinga fram förbättrade avtalsvillkor. Jag kan beskriva den svenska industrin som något av en grottekvarn som formligen mal sönder arbetarna. Varje år inträffar ungefär 120 000 olycksfall, med 2 000 invalider och 350 döda. Den direkta nedslitningen går också i accelererande tempo. Inom vissa industrier, bl. a. gruvindustrin, betraktar man i dag 40-åringen som förbrukad arbetskraft. Det är staten och kommunen som får bära kostnaden för denna misshushållning.

För att kunna rätta till detta missförhållande krävs att arbetarna får vetorätt i arbetarskyddsfrågor, vid tillsättande av förmän samt vid omflyttning inom företaget. De anställda skall vidare genom lag få rätt att välja löneform samt i övrigt hålla möten och driva information på arbetsplatserna.

För att inte förlänga denna debatt ytterligare – jag ser att många är nervösa och vill ha slut så fort som möjligt på dagens plenum – så vill jag i övrigt hänvisa till den utförliga redovisning som vi har lämnat i vår motion nr 1118.

Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen av herr Hallgren.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! Förmodligen gissar jag inte fel när jag säger att 1970-talet kommer att bli det decennium då vi på samma sätt som under tiden omkring andra världskriget ställs inför uppgiften att förnya vårt system för förhandlingar och samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare. Det är inte så märkligt i och för sig. De lagar och avtal som nu reglerar förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden formades i sina huvuddrag under en brytningstid i vårt samhälles utveckling. Det skedde samtidigt som arbetarrörelsen kunde börja förverkliga programmet för ekonomisk expansion, sysselsättning och social trygghet för alla.

Den kritik som vi nu anser oss ha skäl att rikta mot denna rättsordning gäller inte dess huvudprinciper. Regeln att ingångna avtal skall hållas och respekteras kan inte gärna ifrågasättas. Men då måste avtalen reglera alla viktiga anställnings- och arbetsförhållanden och inte lämna väsentliga frågor oreglerade.

Vi är även för framtiden beredda att ålägga oss självdisciplin och pröva varje möjlighet till uppörelser förhandlingsvägen innan vidare åtgärder övervägs. Men då kan inte stora delar av arbetsvillkoren få vara undantagna från förhandlingsskyldigheten och reserverade för motpartens allenarådande. Vi har heller inte någon tanke på att dra oss ur en fortsatt samverkan kring företagets utveckling och rationalisering. Men då bör det skapas former för en samverkan mellan två likställda parter, där de anställdas synpunkter tas till vara och blir respekterade.

Om vi försöker se in i framtiden finner vi snart att påfrestningarna på samarbetsorganen blir större. Med stigande materiell standard och bättre

social trygghet följer nya krav och nya anspråk på arbetet. Fler och fler skärper sina anspråk på den miljö där man skall arbeta. Fler och fler kommer att kräva att den fysiska och den psykiska pressen i arbetet skall minska. Fler och fler ställer anspråk på att arbetet skall vara omväxlande, meningsfullt och intressant. Fler och fler kräver större självständighet och medinflytande i det egna arbetet och fler och fler vill kunna utvecklas i sitt arbete och säkra sin kompetens för framtiden. Det är svårt att se hur sådana krav skall kunna tillgodoses, om den framtida utvecklingen av teknik och organisation kommer att följa samma mönster som hittills.

Ett företag är en miljö, där många människor deltar i en organiserad samverkan. Det organisationsmönster som de pressas in i och tvingas anpassa sig till bygger inte på demokratiska värderingar. Tvärtom hör ofta våra arbetsplatser till de mest auktoritära miljöerna i samhället, så auktoritära att många tvingas till en dubbel existens: en tillvaro i stor frihet, självständighet och trygghet på fritiden – och en tillvaro i arbetet, präglad av stark bundenhet till andras direktiv och ständig övervakning och kontroll.

I ett demokratiskt samhälle vill vi gärna betrakta varje människa som en självständig och ansvarskännande individ med vilja och förmåga att delta i skapandet av sina egna levnadsbetingelser. I arbetet får många vidkännas en ständig beskärning av den personliga friheten och anpassa sig till arbetsuppgifter, som andra har format, en arbetsrytm som andra har bestämt, t. ex. vid ett löpande band eller en maskin.

I ett demokratiskt samhälle eftersträvar vi att betrakta alla som jämlikar. I arbetslivet markeras fortfarande skillnader mellan medarbetare av olika kategorier. I en demokrati kräver vi att den som fått i uppdrag att leda och företräda andra skall stå i ett beroendeförhållande till sina uppdragsgivare, men i ett företag utövas ledarskap inte baserat på förtroende från medarbetarna, inte på en av medarbetarna och företagsledningen gemensamt bedömd kompetens i personalledningen utan ofta som ett uppdrag att företräda företagets intressen mot dem vilkas verksamhet skall organiseras och samordnas.

I en demokrati stiftas lagar med samtycke från dem som skall leva efter lagarna, och den enskilde garanteras en objektiv prövning av påstådda överträdelser. I företagen föreskriver ledningen ensidigt de regler som skall gälla på arbetsplatsen och förfogar lika ensidigt över en rad disciplinära medel.

Uppräkningen skulle kunna fortsätta. I punkt efter punkt skulle vi upptäcka att relationerna i företagen ofta är rena motsatsen till vad vi eftersträvar i samhället utanför arbetsplatsen. Det är för den enskilde anställde en minst lika viktig sida av företagsdemokratin som graden av facklig medverkan i företagsledningen.

När demokratiseringssträvandena ges en sådan konkret utformning som jag har skildrat här i den dagliga arbetssituationen dras uppmärksamheten till § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar, med andra ord till arbetsgivarsidans rätt att leda och fördela arbetet. Det gäller härvid inte bestämmelsen i SAF:s stadgar, ty den har bara betydelse för dess medlemmar och delägare, inte heller motsvarande klausuler i våra avtal utan framför allt den rättspraxis som arbetsdomstolen en gång har

Fredagen den
14 maj 1971

Översyn av vissa lagar på arbetslivets område m. m.

fastställt. Enligt denna intolkas nämligen arbetsledningsrätten som en beståndsdel i kollektivavtalet, oavsett om den finns inskriven där eller inte. Denna praxis försätter arbetstagarsidan i ett kännbart underläge, både vid tillämpningen av ingångna avtal och vid meningsskiljaktigheter om konkreta förhållanden på arbetsplatsen.

Intolkningen av arbetsledningsrätten som en del av kollektivavtalet ger företrädare för arbetsgivarsidans tolkning vid en tvist om ett avtals tillämpning. Arbetsgivarens villkor gäller intill dess att arbetstagarsidan lyckats få bekräftat i förhandling eller inför arbetsdomstolen att denna avtalstolkning är felaktig.

Ett sådant företrädare för den ena parten att tolka ett avtal finns bara inom arbetsrätten. I andra fall, då avtal ingås, är det alltid den som anser att avtalet feltolkats som får söka rätta till det. Vore det så helt orimligt att vi hade samma ordning också då det gäller arbetsmarknaden?

Den andra och viktigare konsekvensen av denna rättspraxis är att sådana viktiga frågor som arbetets organisation, arbetsledningsorganens utformning, personalpolitiken och miljöförhållandena på arbetsplatsen är undantagna från det område som den fackliga organisationen förhandlingsvägen kan utöva ett inflytande över. Den förhandlingsrätt som obestriddligen gäller även för frågor som faller inom arbetsledningsrätts område är ganska illusorisk, eftersom den ensidiga bestämmanderätten icke upphävs av förhandlingsskyldigheten enligt lag och enligt avtal.

Jag har velat peka på dessa omständigheter i samband med riksdagens behandling av motionen. Jag vill klart utsäga att det finns ett uppenbart behov av en översyn av den lagstiftning som gäller på svensk arbetsmarknad på arbetsrätts område. Man kan för övrigt ifrågasätta, om icke arbetsdomstolen i sina tidigare domstolsutslag har gått längre än vad lagstiftningen egentligen avsåg. Det skedde i vissa viktigare domstolsutslag på 1930-talet, alltså under arbetsdomstolens första fem å sex år, under ledning av en mycket kraftfull ordförande.

Man kan gott säga att lagarna som reglerar arbetsrätten inte står i överensstämmelse med ett modernt arbetsliv och icke heller med de tänkesätt som finns i dagens samhälle. Det är därför vi har funnit anledning att nu begära en översyn, och vi hoppas att denna översyn också skall komma att genomföras.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan. Men låt mig, innan jag slutar, säga ett par ord till en av de föregående talarna.

I ett replikskifte har herr Hallgren velat att direktiven skulle innehålla uttrycket att utredningen skall göras skyndsamt. Ja, det är bra om det står, men till herr Hallgrens upplysning vill jag säga att de orden står nära nog i varje utredningsdirektiv som skrivs för närvarande, för alla utredningar önskar man få skyndsamt utförda. Det är självklart, att jag vill ha denna utredning skyndsamt utförd. Jag betraktar det som mycket viktigt att vi kan få de förändringar i svensk arbetslagstiftning som är nödvändiga och som vi icke kan komma ifrån.

Jag skulle också vilja säga en sak till herr Hallgren, som står för reservationen och det som yrkas i reservationen, nämligen att riksdagen redan nu skall fatta ett beslut, som innebär att en av paragraferna i förenings- och förhandlingsrättslagen utgår. Den största framgång en

riksdagsman kan uppleva i riksdagen är att få bifall till ett utredningsyrkande. Jag har under mina 17 år i riksdagen aldrig upplevt att en riksdagsman hittills lyckats få riksdagens bifall till en direkt och konkret ändring i en lagstiftning utan föregående utredning.

Jag för min del är tillfredsställd om riksdagen vill bifalla utskottets förslag, som innebär bifall till motionen 155. Jag betraktar den utredning som skall tillsättas som ett steg i riktning mot en förändrad lagstiftning om svensk arbetsrätt, men jag vill samtidigt understryka att därmed har man icke löst den mycket större frågeställningen om arbetstagarens inflytande rent allmänt i arbetslivet och över de arbetsvillkor som man har på olika håll. Den frågan återkommer, och jag skulle tro att den fråga, som nu riksdagen har att ta ställning till, plus inflytandefrågan i stort blir de frågeställningar som i mycket kommer att dominera debatten om svenskt arbetsliv under 1970-talet.

I detta anförande instämde herrar Alf Pettersson i Malmö och Dahlberg (båda s).

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta överläggningen rörande detta betänkande samt behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde tisdagen den 18 maj.

§ 17 Interpellation nr 121 ang. tillståndsärendenas handläggning enligt miljöskyddslagen

Ordet lämnades på begäran till

Herr DAHLGREN (c), som yttrade:

Herr talman! Gällande miljöskyddslag trädde i kraft den 1 juli 1969. Från samma datum inrättades koncessionsnämnden för miljöskydd som tillståndsbeviljande myndighet. Bakom lagens tillkomst låg bl. a. krav på en allsidigare bedömning av tillåtligheten att bedriva miljöfarlig verksamhet än vad tidigare gällande lagstiftning medgav. Samma målsättning kom till uttryck i departementschefens uttalanden i propositionen 1969:28 med förslag till miljöskyddslag m. m. Det slogs sålunda fast att tillstånd att uppföra anläggningar, som kan medföra vattenföroreningar eller andra störningar, kan ha verkningar inom många samhällsområden. Departementschefen uppräknade som sådana områden bl. a. hälsovård, naturvård, sysselsättning och sociala förhållanden, näringsutveckling och samhällsbyggande. Även företagsekonomiska och allmänt ekonomiska överväganden kunde, enligt departementschefen, bli aktuella.

Att döma av tillstånd, som koncessionsnämnden beviljat, och skälen för dessa synes inte miljöskyddslagens nuvarande utformning medge den allsidiga bedömning av ansökningsärenden, som bl. a. tidigare beskrivning givit uttryck för. Så har t. ex. nämnden uttalat, att tillgången på vedrävara inte lagligen torde kunna tillmätas betydelse vid en prövning av skogsindustrirelaterad anläggning enligt miljöskyddslagens tillåtlighetsregler. Detta trots att denna fråga måste tillmätas betydelse med hänsyn till såväl

sysselsättning, sociala förhållanden, näringslivsutveckling och samhällsbyggande som företagsekonomiska och allmänt ekonomiska aspekter.

Vid bedömning av hur miljöskyddslagen verkat under den tid den varit i kraft och om det föreligger något behov av översyn, förtjänar också frågan om olika sakägarintressens möjligheter att föra fram sina synpunkter i samband med prövning i koncessionsnämnden viss uppmärksamhet. Nuvarande kungörelseförfarande och handläggning förefaller inte ge tillräckliga garantier för att olika intressen får möjlighet att föra fram sina åsikter. Härtill kommer att miljöskyddslagens ikraftträdande innebär, att sakägarnas ekonomiska ställning i tillståndsärendena försvagades. Genom att sakägarna själva får svara för samtliga kostnader vad gäller t. ex. juridiskt biträde, eventuella utredningar m. m. torde resultatet ofta bli att vederbörande, även om han anser sig ha starka skäl att gå in som sakägare i ett mål, av kostnadsskäl avstår. Visserligen ankommer det på naturvårdsverket att svara för bevakning av det allmännas intressen, men man kan av det skälet inte bortse från, att det kan finnas anledning för enskilda personer eller grupper av personer att uppträda i ett tillståndsärende.

Miljöskyddslagen erbjuder i princip två möjligheter för den som ämnar bedriva verksamhet som faller under miljöskyddslagen. Antingen kan vederbörande gå in till naturvårdsverket och begära dispens från skyldigheten att söka tillstånd hos koncessionsnämnden eller vända sig direkt med en begäran om tillstånd hos nämnden. I vissa enklare fall har också länsstyrelserna tilldelats rätt att bevilja dispens. Av den redogörelse för gången i ett dispensärende respektive ett ärende i koncessionsnämnden, som lämnas i skriften "Statens Naturvårdsverk Årsbok 1970", framkommer inte någon större skillnad mellan dessa två former; samma krav på utredning, kungörelse m. m. Det kan då ifrågasättas om inte nuvarande ordning på grundval av de erfarenheter, som hittills vunnits, bör omprövas. Vid omprövningen synes böra beaktas att naturvårdsverket utöver dispensrätten även äger att överklaga beslut, som koncessionsnämnden fattar.

Med hänvisning till det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr justitieministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd

1. att vidtaga sådana ändringar i gällande miljöskyddslag att en allsidigare bedömning av anhängiggjorda tillståndsärenden möjliggörs,
2. att låta utreda sakägarnas rättsliga och ekonomiska ställning i tillståndsärenden, som handlägges av koncessionsnämnden,
3. att göra en översyn av organisationen för tillståndsgivning enligt miljöskyddslagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 18 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 117 angående statliga åtgärder inom svensk varvsindustri.

Nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilt uppskattningsvärde på fastighet

Justitieutskottets betänkanden:

Nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, m. m. (ang. fullföljd av talan till högsta domstolen, m. m.) jämte motioner

Nr 8 i anledning av motion om avskaffande av den disciplinära bestraffningsrätten inom statens järnvägar

Nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagstiftning om kapning av luftfartyg, m. m. jämte motion

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. (ang. åtalsunderlåtelse m. m.)

Utrikesutskottets betänkande:

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa internationella sanktioner jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkande:

Nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vuxenutbildning, såvitt propositionen hänvisats till utskottet, jämte motioner

Socialutskottets betänkanden:

Nr 21 i anledning av motioner om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen m. m.

Nr 22 i anledning av motion om ett hälsocentrum i Vindeln

Nr 23 i anledning av motion om viss statistik inom socialvården

Nr 24 i anledning av motion om viss begränsning av den frivilliga kommunala socialhjälp

Utbildningsutskottets betänkanden:

Nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om pedagogisk utbildning och forskning m. m. jämte motioner

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vuxenutbildning jämte motioner

Nr 14 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1971/72 till bidrag till driften av folkhögskolor jämte motioner

Nr 15 i anledning av motion om inrättande i vissa fall av linje vid landstingskommunal gymnasieskola

Nr 16 i anledning av motion angående skolkostnaderna för barn som åtnjuter undervisning i annan kommun än hemkommunen

Nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högre teknisk utbildning och forskning i Luleå jämte motioner

Nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svenskt

deltagande i program för en europeisk storaccelerator m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkanden:

Nr 9 i anledning av dels motion om åtgärder mot viss nöjeskörning med motorfordon, dels motion om rätt för trafiknämnd att förbjuda trafik av miljöskäl

Nr 10 i anledning av motion om befogenhet för tulltjänsteman att utfärda provisoriskt körförbud för motorfordon

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 17 i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1965:139) om Svenska skeppshypotekskassan och Skeppsfartens sekundärlänekassa, m. m.

Nr 18 i anledning av proposition angående överlåtelse av vissa fastigheter i Västerås kommun

Nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser kommitté m. m. inom handelsdepartementets verksamhetsområde

Inrikesutskottets betänkande:

Nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa pensionsfrågor, m. m.

§ 20 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1481 av herr *Hedin m. fl.*

Nr 1482 av herrar *Jonasson* och *Persson* i Heden
avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

§ 21 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 247 Fröken *Hörlén* (fp) till herr utbildningsministern om tryggad sysselsättning för lärare i gymnasieskolan:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att trygga sysselsättningen för de lärare som till följd av de pågående förändringarna av gymnasieskolan råkat i ett utsatt läge?

Nr 248 Herr *Jonsson* i Alingsås (fp) till herr kommunikationsministern angående den tekniska praktiktjänstgöringen inom vissa affärsdrivande verk:

Har statsrådet observerat de nedskärningar beträffande teknisk praktiktjänstgöring som skett inom vissa affärsdrivande verk, bl. a. SJ och televerket, och avser statsrådet att vidtaga åtgärder i avsikt att trygga möjligheten till sådan praktik?

Nr 249 Herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr justitieministern angående omyndigs sjukanmälan m. m.:

Vill statsrådet medverka till ändrade regler när det gäller omyndigs sjukanmälan och lyftande av sjukpenning så att man får samma regler som vid förtidspension?

Nr 250 Fru *Ryding* (vpk) till herr kommunikationsministern angående inkränkning i den tunga landsvägstrafiken under vissa tidsperioder:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att *alla* nordiska länder skall respektera den nu också i år planerade frivilliga överenskommelsen om att långtradartrafik på våra vägar skall undvikas under vissa tidsperioder?

Nr 251 Herr *Romanus* (fp) till herr inrikesministern angående principerna för meddelande av tillstånd till viss arbetsförmedling:

Vilka principer anser statsrådet bör gälla för meddelande av tillstånd till organisationsförmedling av tillfällig arbetskraft på kontorsområdet?

Nr 252 Herr *Möller* i Göteborg (fp) till herr utrikesministern angående hjälp till flyktingar i Indien från Östpakistan:

Vilka åtgärder – såsom t. ex. bidrag till Röda Korset och Lutherhjälpen – ämnar regeringen vidtaga för att ge hjälp åt de drygt 1,5 miljoner flyktingar från Östpakistan som nu kommit till Indien?

Nr 253 Herr *Nilsson* i Tvärålund (c) till herr industriministern angående sysselsättningsfrämjande åtgärder i Vindelådalen:

Är statsrådet beredd medverka till att företag etableras i de industrilokaler med plats för 150–200 anställda som är omedelbart disponibla i Vindelns kommun för att skapa sysselsättningstillfällen i Vindelådalen?

Nr 254 Fru *Jonäng* (c) till herr finansministern angående erfarenheterna av förbudet mot försäljning av mellanöl till barn och ungdom, m. m.:

Anser statsrådet att överenskommelsen mellan kontrollstyrelsen och livsmedelshandelns och bryggerinäringens organisationer samt handelsanställdas och livsmedelsarbetarnas fackförbund angående förbud mot försäljning av mellanöl till barn och ungdom varit tillräckligt effektiv och när kan mer permanenta lagförslag i anledning av alkoholpolitiska utredningens arbete beräknas framläggas?

Nr 255 Herr *Andersson* i Örträsk (s) till herr kommunikationsministern angående förändring av den s. k. Blå Vägen mellan Umeå och Mo i Rana till europaväg:

Anser kommunikationsministern att förutsättningar nu föreligger för att i enlighet med Nordiska rådets rekommendation göra hänvändelse till Europavägskommissionen angående förändring av den s.k. Blå Vägen, Umeå–Mo i Rana, till europaväg?

Nr 87

Fredagen den
14 maj 1971

§ 22 Kammaren åtskildes kl. 16.34.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert